

Република Северна Македонија

**Министерство за земјоделство,
шумарство и водостопанство**

Годишен земјоделски извештај 2019 година

www.mzsv.gov.mk

Република Северна Македонија

**Министерство за земјоделство,
шумарство и водостопанство**

ГОДИШЕН ЗЕМЈОДЕЛСКИ ИЗВЕШТАЈ

2019 ГОДИНА

2020 година

PARATHËNIE

Të nderuar,

Para jush është Raporti Vjetor Bujqësor i Ministrisë së Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave, publikim që përmban një analizë të situatës në bujqësi dhe në zhvillimin rural për vitin 2019, pra përmban aktivitetet e ndërmarra për zbatimin e politikave në vitin e kaluar, si dhe politikat aktuale për zhvillimin bujqësor dhe zhvillimin rural.

Raporti përbëhet prej njëzet e një kapitujve, që paraqesin politikat e zhvillimit bujqësor dhe rural, paraqesin politikat për përshtatje me Bashkimin Evropian dhe bashkëpunimin ndërkombëtar, si dhe me çështjet e kontrollit horizontal dhe administrativ. Në të njëjtën kohë, është shqyrtuar situata makroekonomike në Republikën e Maqedonisë së Veriut me fokus në sektorin agro-ushqimor, në vlerat e prodhimit bujqësor, në rezultatet e arritura të prodhimit sipas nënsektorëve, duke përfshirë edhe prodhimin organik, tregtinë me produktet agro-ushqimore, peshkatarinë e gjuetinë, në menaxhimin e burimeve natyrore, si dhe në arsim, shkencë dhe transferim të njohurive.

Gjatë përgatitjes së raportit, janë shfrytëzuar disa burime të të dhënave, kryesisht nga raportet e përgatitura nga sektorët dhe administratat brenda Ministrisë së Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave, gjithashtu janë shfrytëzuar të dhëna përkatëse nga bazat e të dhënave dhe regjistrat e mbajtur në Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave, Drejtoriën për Çështje Hidrometeorologjike, Inspektoratin Shtetëror për Bujqësi, Pylltari dhe Gjueti, Agjencinë për Përkrahje Financiare në Bujqësi dhe Zhvillim Rural, Agjencinë për Nxitjen e Zhvillimit Bujqësor dhe Agjencinë për Ushqim dhe Veterinari, si dhe të dhëna statistikore nga Enti Shtetëror i Statistikave në Maqedoninë e Veriut për periudhën nga vitet 2011-2019.

Shpresoj që Raporti Vjetor Bujqësor për vitin 2019 do të vazhdojë të jetë referencë e dobishme dhe do të gjejë përdorim të gjërë si në vend, ashtu edhe jashtë tij.

Me respekt,

Ministri i Bujqësisë,
Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave

Arjanit Hoxha

ПРЕДГОВОР

Почитувани,

Пред Вас е Годишниот земјоделски извештај на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, публикација која содржи анализа на состојбите во земјоделството и руралниот развој во 2019 година, преземените активности за спроведување на политиките во претходната година, како и тековните политики за развој на земјоделството и рурален развој.

Извештајот се состои од дваесет и едно поглавје во кои се претставени политиките на развој на земјоделството и руралните средини, прилагодувањето кон Европската унија и меѓународната соработка, како и хоризонталните и административно-контролните прашања. Воедно, даден е осврт на макро економската состојба во Република Северна Македонија со фокус на земјоделско-прехранбениот сектор, вредноста на земјоделското производство, остварените производствени резултати по потсектори, вклучувајќи го и органското производство, трговијата со земјоделско-прехранбени производи, рибарството и ловството, одржливо управување со природни ресурси, како и образование, наука и трансфер на знаење.

При изготвувањето на извештајот користени се повеќе извори на податоци, пред сè извештаи изработени од секторите и управите во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, релевантни податоци од базите и регистрите кои се водат во Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, Управата за хидрометеоролошки работи, Државен инспекторат за земјоделство, шумарство и ловство, Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој, Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството и Агенцијата за храна и ветеринарство, како и статистички податоци од Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија за период од 2011-2019 година.

Се надевам дека Годишниот земјоделски извештај за 2019 година ќе продолжи да биде корисна референца и ќе најде на широка употреба како во државата така и надвор од државата.

Со почит,

Министер за земјоделство,
шумарство и водостопанство

Arjanit Hoxha

Содржина

1. Политики на развој на земјоделството и руралните средини	5
2. Формирање и поддршка на земјоделски задруги	11
3. ИПАРД Програма 2014-2020	11
4. ЕУ Интегративен процес и меѓународна соработка	17
5. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи.....	20
6. Меѓународна соработка	25
7. Општи карактеристики на Република Северна Македонија со осврт на земјоделско-прехранбениот сектор.....	26
8. Вредност на производството на земјоделскиот сектор	31
9. Земјоделско производство, преработка и трговија	33
10. Сточарско производство	47
11. Органско земјоделско производство.....	54
12. Рибарство.....	55
13. Агенција за храна и ветеринарство.....	56
14. Фитосанитарна политика	62
15. Управа за семе и саден материјал	64
16. Државен Инспекторат за Земјоделство	65
17. Шумарство – Сектор за шумарство и ловство	66
18. Управа за водостопанство	70
19. Управа за хидрометеоролошки работи.....	73
20. Образование, наука и трансфер на знаење.....	76
21. Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ).....	79

1. Политики на развој на земјоделството и руралните средини

Земјоделството (заедно со шумарството и рибарството) е третиот најголем економски сектор по секторот на услуги и индустријата во Република Северна Македонија.

Во следниот среднорочен период, македонскиот земјоделско-прехранбен сектор и релевантните институции, по своите перформанси, организација и развој треба значително да се приближат кон нивото определено со стандардите дефинирани во регулативите од Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на Европската Унија (ЕУ) кои во процесот на пристапување кон ЕУ претставуваат најтешко и најсложено поглавје од преговарачкиот процес. Следејќи ги националните интереси, реалните состојби и потребите во секторот, реформите кои ќе се имплементираат преку три главни области: реформи на политиката, институционални реформи и реформи на правната регулатива, ќе ја имаат предвид и потребата за ублажување на негативните ефекти со кои ќе се соочи дел од земјоделското и рурално население во текот на интензивниот процес на прилагодување кон сложените европски стандарди.

1.1. Цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини

Во рамките на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020, истакнати се следните цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини:

1. Зајакнување на конкурентноста на македонското земјоделство во интегрираните регионални пазари на Европската унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработувачката и продажбата.
2. Подобрување на приходите на земјоделските стопанства.
3. Овозможување на потрошувачите да имаат пристап до безбедна, здрава храна.
4. Оптимизирање на искористеноста на ограничените земјишни, шумски и водни ресурси на начин кој нема негативно да влијае врз животната средина.
5. Изградба на одржливи рурални заедници преку интегриран развој на рурални средини.
6. Изградба на соодветни, ефикасни, јавни и приватни институции за спроведување на земјоделската политика и рурален развој.

Остварувањето на визијата и наведените стратешки цели за развојот на секторот ќе се реализира преку мерките и инструментите на следните политики во делот на земјоделството: политика за земјоделство и рурален развој, политики за поддршка на приходот на земјоделските стопанства и политика за поддршка на руралниот развој.

Во периодот од 2014-2019 година за политиките на финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој вкупно се исплатени 53,3 милијарди денари или 866,7 милиони евра од националниот буџет на државата или просечно годишно по 123,8 милиони евра. Понискиот износ на исплата во однос на алоцираните 138 милиони евра е пред се резултат на побавната динамика на реализацијата на инвестиционите мерки од политиката на рурален развој.

Најголем дел од вкупните средства за финансиска поддршка се алоцирани и исплатени за политиките на директни плаќања како поддршка на приходот на земјоделците. Во периодот 2013-2020 година за директните плаќања се исплатени 732,4 милиони евра, односно 82% во просек од вкупниот износ на сите мерки на државна поддршка на земјоделството и руралниот развој. Просечниот годишен исплатен износ се движи од 89 милиони во 2016 година до 115,1 милиони во 2019 година.

Целата директна поддршка е поврзана со специфични производи, по единица производ доставена до преработувачки капацитет, грло добиток или површина поврзана со конкретно производство, како и на поддршка на инпути во производството (семенски материјал, осменување, гориво), бројот на мерките екстензивен (над 40) и комплициран за спроведување. Најголемо учество во вкупниот износ имаат директните плаќања наменети за растителното производство кои во периодот 2014-2020 година изнесуваат 61% од вкупниот износ исплатен за овие политики. На сточарското производство отпаѓа 33%, потоа следат мерките за дополнителни директни плаќања (државна помош) со 6%.

Просечниот износ на директните плаќања по хектар земјоделска површина за целиот период изнесува 83 евра, додека просечниот износ по земјоделско стопанство, според бројот на корисници на поддршка во 2018 година, изнесува 1.208 евра.

Што се однесува до правичноста во распределбата на средствата за директни плаќања, од анализата направена за исплатите по програмата за 2018 година, 20% од вкупниот број на корисници на средства кои имаат добиено најмногу средства (17.330 од 86.500) се стекнале со 64,2% од вкупниот износ на исплатени средства (4,3 милијарди денари од 6,7 милијарди денари). Иако распределбата на средствата е поизбалансирана од таа на ниво на ЕУ, сепак постои концентрација на 2/3 од сите средства кај една петтина од корисниците што укажува на оправданост од понатамошни интервенции во постојните методи на распределба на средствата.

1.2. Политика за земјоделство и рурален развој

Земјоделството и руралниот развој се клучните претпристапни елементи на Република Северна Македонија за Европската унија.

После поставувањето на финансиската поддршка, бенефицирани социјални, даночни и кредитни политики за земјоделците, целосното искористување на развојниот потенцијал на секторот, зголемување на неговата конкурентност и во голема мерка самиот развој на руралните средини во периодот кој предстои, зависи од промената и подобрувањето на неповолната структура на земјоделското производство.

Стратешка цел и во тековниот период останува „Понатамошното подобрување на конкурентноста на земјоделскиот сектор на отворениот и променлив пазар и одржување на развојот на руралните средини со оптимално користење на ангажираните природни ресурси“.

Остварувањето на стратешката цел ќе се постигне преку остварување на специфичните цели на земјоделската политика за периодот 2014-2020 година во следниве области на интервенција:

1. Реструктурирање и модернизација на земјоделско-прехранбениот сектор
2. Уредување на пазарите, организација на прехранбениот синџир и подобрување на квалитетот на земјоделските производи
3. Подобрување на условите за живот и за одвивање на економските активности во руралните средини
4. Континуиран пристап до знаењето и инвестирање во човечкиот капитал во земјоделството
5. Комплетирање на функционалноста на системот за безбедност на храната и
6. Одржливо управување со природни ресурси и ублажување на влијанието на климатските промени на земјоделството.

Поважни задачи во областа на земјоделството се: насочување на земјоделските субвенции кон профитабилни и пазарно ориентирани земјоделски стопанства, транспарентност на буџетските средства од националната програма за земјоделство и рурален развој, консолидација и окрупнување на земјоделското земјиште по стопанство и хоризонтална интеграција на субјектите во земјоделско-прехранбениот сектор и формирање на задруги.

Политиките предвидуваат и интервенции и во делот на управување со земјоделското земјиште во државна сопственост, намалување на стапката на ДДВ за ветеринарните лекови и понатамошно унапредување на даночната и социјална политика за земјоделците.

1.3. Политика за поддршка на руралниот развој

Политиката за рурален развој ги содржи сите елементи за поттикнување на развој преку модернизација и структурно прилагодување на земјоделско-прехранбениот сектор како и поттикнување на економски активности за зачувување на природните, културните и развојните вредности на руралните подрачја, а кои се дефинираат во согласност со потребите, можностите и целите на ефикасна и ефективна политика.

Преку политиката за рурален развој се остваруваат следниве приоритетни области за поддршка:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор насочена кон промовирање на знаење и унапредување на човечкиот потенцијал во руралните средини, реструктурирање и развој на физичкиот потенцијал и промовирање на иновативни практики и подобрување на квалитетот на земјоделски производи преку поддршка на економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност.

Приоритетна област 2: Заштита и унапредување на животната средина и руралните предели е насочена кон промоција на земјоделски производни практики за одржлива употреба на земјоделско земјиште, заштита и унапредување на животната средина и руралните предели со цел за зачувување на растителната и животинската разновидност и унапредување на почвата, водата и воздухот.

Приоритетна област 3: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните

средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, капитални инвестиции во рурална инфраструктура за подобрување на квалитетот на живот во рурални средини и обезбедување на поддршка за обука и информирање на физички и правни лица кои вршат дејност во руралните подрачја.

Приоритетна област 4: Поттикнување на локален развој на рурални средини се спроведува преку мерките наменети за поддршка на реализација на стратегии за локален развој на рурални средини кои предвидуваат спроведување на мерки согласно со овој закон, реализација на стратегии за рурален развој на единиците на локална самоуправа со седиште во рурална средина и работата на локалната акциона група за развој на руралните средини и за вклучување на жителите на територијата на ЛАГ за развој на руралните средини.

Мерките за рурален развој ги придружуваат и се комплементарни на мерките на директна поддршка (пазарни политики и поддршка на приходот од земјоделска активност) и се надоврзуваат на досегашната поддршка за рурален развој обезбедена преку годишните програми за рурален развој.

Земајќи ја предвид анализата на состојбите во земјоделството и секторските развојни потенцијали, како и специфичните потреби за развој на руралните средини, мерките за спроведување на политиката за рурален развој приоритетно се насочени кон зголемување на конкурентската способност на земјоделско-прехранбениот сектор и јакнење на економската и социјалната позиција на руралните подрачја преку зголемување на приходите на земјоделските стопанства, зголемување на можноста за вработување на руралната популација надвор од земјоделската дејност. Посебен осврт се дава и на воведување на мерките за одржливо стопанисување и искористување на природните ресурси, заштита на биодиверзитетот и животната средина.

1.4. Мерки кои се применуваат во ИПАРД Програмата:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор:

- Инвестиции во земјоделски стопанства (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите лозарство, овоштарство и сточарскиот сектор),
- Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделски производи (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите винарство, преработка на овошје и зеленчук, преработка на млеко, преработка на месо и кланични капацитети, како и зајакнување на пазарни синџири преку воспоставување на откупно-дистрибутивни центри за овошје, зеленчук и млеко).

Приоритетна област 2: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните средини

-Диверзификација на економски активности во рурални средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, занаетчиски дејности од областа на традиционално занаетчиство

-Промоција на рурален туризам преку инвестиции во создавање на капацитети со квалитетни услуги за рурално сместување, угостителство, кампирање со придружни рекреативни капацитети за зголемена туристичка понуда.

1.5. Програма за финансиска поддршка на руралниот развој за 2019 година

Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР) и Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ) објавуваат јавни повици во јавните гласила во Република Северна Македонија на која аплицираат заинтересираните физички лица и правни субјекти, а интензитетот на поддршката е во согласност со Законот за земјоделство и рурален развој и подзаконските акти. Интензитетот на финансиската поддршка се движи од 50-100% од прифатливите трошоци по корисник.

Во 2019 година преку АФПЗРР објавени се 10 јавни повици, а преку Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство објавени се 3 јавни повици и 1 јавен конкурс.

Вкупната реализација на Програмата за финансиска поддршка во руралниот развој за 2019 година е во износ од 1.127.899.576,00 денари или 71,24%.

1.6. Пристап до финансии во земјоделството и руралниот развој

Пристапот до финансии во земјоделството и руралниот развој е претставен преку помош за кредити за инвестиции кои се финансирани од инструментот за претпристапна помош во земјоделството и руралниот развој од Европската унија и кредити од банките и штедилниците наменети за земјоделство.

Олеснувањето на пристапот до финансии во земјоделството и руралниот развој се обезбедува преку субвенционирање на каматна стапка која обезбедува финансирање, финансиски придонес и поделба на кредитниот ризик во смисла на намалувањето на каматната стапка на кредити наменети за земјоделство и рурален развој како примарно земјоделско производство, преработка на земјоделски производи и трговија на земјоделски производи. За таа цел во програмата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој предвидена е мерка „Субвенционирање на каматна стапка“. За оваа мерка во 2019 година беа предвидени 30.000.000 денари.

Кредитирањето во земјоделството и руралниот развој во Република Северна Македонија се врши преку банки и штедилници. Каматните стапки во периодот 01.01.2019 – 31.12.2019 година беа исти или слични на претходната година каде за кредити од државните финансиски извори беа од 4-6%, а од сопствените извори се движеа од 6-8%.

Вкупните кредитни пласмани за 2019 година се прикажани во Табела 1.

Табела 1. Вкупно кредитни пласмани за 2019 година изразени во денари

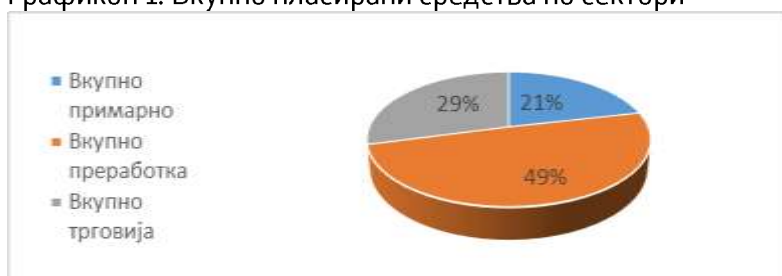
Институција	Примарно производство во земјоделството	Преработувачки капацитети во земјоделството	Трговија на земјоделски производи	Вкупно Денари

<i>SILKROAD</i> Банка	1,537,500.00	1,230,000.00	2,911,661.00	5,679,161.00
Халкбанка	858,552,638.00	398,335,996.00	821,346,623.00	2,078,235,257.00
Капитал Банка	3,000,000.00	1,200,000.00	12,156,766.00	16,356,766.00
Комерцијална Банка АД Скопје	506,050,929.00	2,167,660,251.00	1,471,174,597.00	4,144,885,777.00
Про Кредит Банка	560,151,732.00	889,255,320.00	823,706,275.00	2,273,113,327.00
Централна Кооперативна Банка	41,004,000.00	21,160,864.00	20,268,810.00	82,433,674.00
Стопанска Банка АД Битола	28,202,881.00	62,470,000.00	21,455,000.00	112,127,881.00
ТТК БАНКА АД Скопје	42,725.00	0.00	0.00	42,725.00
Уни Банка	122,116,509.00	12,329,421.00	12,342,958.00	146,788,888.00
Стопанска Банка АД Скопје	452,911,647.00	3,048,965,395.00	710,768,283.00	4,212,645,325.00
Штедилница Можности	289,515,068.00	0.00	0.00	289,515,068.00
Вкупно денари	2,863,085,629.00	6,602,607,247.00	3,896,130,973.00	13,361,823,849.00

Извор: Извештаи на банките и штедилниците за кредитни пласмани во земјоделството и руралниот развој во три сектори (примарно земјоделско производство, преработка на земјоделски производи и трговија со земјоделски производи) – со завршни сметки на секоја финансиска институција поединечно за 2019 година.

Реализацијата на пласирани средства по сектори изразено во проценти, а пресметано на основа на податоци од Табела број 1, е прикажано во Графикон број 1.

Графикон 1: Вкупно пласирани средства по сектори

Извор: Пресметки на МЗШВ, Одделение за кредитирање и финансиски инженеринг во земјоделството и руралниот развој

2. Формирање и поддршка на земјоделски задруги

Потребата за формирање на земјоделски задруги претставува можност за развој на земјоделските стопанства, кои преку поттикнување на економско здружување во земјоделски задруги, со заеднички настап во производството, продажбата и пласманот на своите производи, се постигне зајакнување на нивната пазарна улога, зголемување на конкурентноста и ефикасноста во работењето и зголемување на индивидуалниот приход на земјоделецот, а воедно ќе се овозможи поквалитетно производство, сигурен пласман и поголем профит.

Земјоделските задруги претставуваат еден од столбовите за модернизација на пазарот и подготовка на земјата за развој на Организации на производители според моделот на ЕУ, заради што треба да добијат поголемо внимание.

Активностите за поддршка на здружувањето на земјоделците во земјоделски задруги се содржани во мерката „Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење земјоделска дејност“ од Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2014, која во континуитет беше програмирана во наредните години. За 2019 година за оваа мерка беа предвидени финансиски средства во висина од 30.000.000 денари.

Поддршката од државниот буџет е поделена на два дела, 100% поврат на средства за управување и кофинансирање во висина од 90% од сумата за набавка на механизација. Во 2019 година се објави еден јавен оглас каде 11 задруги поднесоа барања за подмерката „Помош за основање и функционирање на земјоделски задруги регистрирани во Регистарот на земјоделски задруги при МЗШВ“.

Поддршка на здружувањето на земјоделците во земјоделски задруги се содржи и во тековното спроведување на проектот „Поддршка за развој на земјоделските задруги во Македонија“, финансиран од Европската унија, а спроведуван од CARE Германија/Луксембург и Македонската развојна фондација за претпријатија.

Во 2019 година интересот за формирање и функционирање на земјоделските задруги се зголемува и се формираат 13 нови земјоделски задруги, така што во Регистарот на земјоделски задруги до крајот на 2019 година се запишани 54 земјоделски задруги, од кои 6 земјоделски задруги се од голем обем, со најмалку 20 членови, а останатите 48 земјоделски задруги се од мал обем, со најмалку 10, а најмногу 19 членови.

Вкупните производствени капацитети на земјоделските задруги се околу 1.530 хектари обработлива површина, 6.000 пчелни семејства, 900 грла говеда, 500 кози и 12.000 овци. Вкупниот број земјоделски стопанства здружени во задруги е околу 560.

3. ИПАРД Програма 2014-2020

ИПАРД Програмата 2014-2020 е донесена со Одлука на Комисијата бр. С(2015) 760 на 13.02.2015 година.

Индикативните максимални износи на придонесот на Европската унија за спроведување на ИПАРД Програмата во рамките на ИПА II се утврдени како што следува:

Година	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Вкупно	5.000.000	5.000.000	5.000.000	6.000.000	10.000.000	14.000.000	15.000.000

ИПАРД Програмата 2014-2020 обезбедува поддршка преку пет мерки (четири од нив се акредитирани во претходниот програмски период):

1. Инвестиции во основни средства на земјоделски стопанства - Мерка 1,
2. Инвестиции во основни средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи - Мерка 3,
3. Инвестиции во рурална јавна инфраструктура - Мерка 5 (доверување на правото за користење на мерката сè уште не е остварено),
4. Диверзификација на фарми и развој на бизниси - Мерка 7,
5. Техничка помош - Мерка 9.

До крајот на 2019 година објавени се два јавни повици за различни ИПАРД мерки:

1. Јавен повик 01/2019 за поднесување на барања за мерка 7,
2. Јавен повик 02/2019 за поднесување на барања за мерка 3¹.

Кон крајот на 2019 година објавена е претходна најава за јавен повик број 01/2020 за доставување на барања за мерка 1.

На времето потребно за обработка на барањата во Агенцијата влијаат повеќе фактори, меѓу кои и бројот и квалитетот на поднесените барања. Во насока на скратување на времето потребно за обработка на барањата и отворање на можности за почесто објавување на јавни повици, Телото за управување со ИПАРД ја измени ИПАРД Програмата и комплетноста на барањата ја направи задолжителен критериум.

Во табела број 2 е даден показателот за квалитетот на спроведување на ИПАРД Програмата:

Показатели за квалитетот на спроведување	Вредност
Вкупно поднесени барања	3.073
Број на склучени договори (одобрени)	1.246
Број на исплатени договори	836
Број на раскинати договори	57
% на одобрени барања (одобрени/поднесени)	40,5
% на раскинување на договори (раскинати/одобрени)	4,6
% на исплатени договори (исплатени/(одобрени – раскинати))	70,3

Извор: Тело за управување со ИПАРД, Систем за следење на ИПАРД, 2019

Табела број 3. Финансиско спроведување на ИПАРД Програмата ²

	Подмерка	Одобрено		Исплатено	
		Вкупно јавни трошоци	ЕУ придонес	Вкупно јавни трошоци	ЕУ придонес
M1	Сточарство	3.447.605	2.563.209	43.436	32.578
	Растително	10.135.879	7.617.589	7.625.877	5.720.566

¹ Јавниот повик е објавен на 28 декември со краен рок за доставување на барањата до 27 февруари 2020.

² Табелата за финансиско спроведување ги сублимира во формат на табела годишните плаќања во годината N (2019) и кумулативните исплати од година X (2018) до година N (2019). Бидејќи 2018 година е прва година каде се прават годишни исплати, на табелата се прикажани само кумулативни плаќања.

	Преработка на фарма	17.053	12.790	17.048	12.786
	Обновливи извори на енергија	4.200	3.150	8.480	6.353
M3	Млеко ин млечни производи	1.234.524	925.918	302.591	226.944
	Месо и месни производи	3.589.284	2.691.964	2.747.671	2.060.753
	Преработка на овошје и зеленчук	6.395.308	4.796.480	1.762.987	1.322.025
	Житарици и мелнички производи	270.798	203.099	98.757	74.068
	Масти и масла	32.821	24.616	12.826	9.620
	Винарство	1.413.831	1.060.471	648.913	486.685
	Обновливи извори на енергија	/	/	/	/
M7	Алтернативно земј. производство	358.200	268.250	6.284	4.712
	Производство на храна и пијалоци	27.398	20.549	/	/
	Непрехрамбени производи	1.730.780	1.298.085	54.644	40.984
	Занаетчиство	/	/	/	/
	Услуги во земјоделството	18.960	14.220	18.964	14.225
	Услуги за руралната популација	649.544	487.158	/	/
	Рурален туризам	1.524.550	1.143.413	/	/
	Производство и продажба на енергија од обновливи извори	/	/	/	/
M9	Комитет за следење	160.022	136.866	4.530	3.837
	Информирање и публицитет	5.392	4.584	5.392	4.584
	Проценка на програмата	1.056	898	1.056	898
	Поддршка за други мерки	/	/	/	/
Вкупно		31.017.205	23.273.309	13.359.456	10.021.618

Извор: Тело за управување со ИПАРД, Систем за следење на ИПАРД, 2019

Мерка 1 – Инвестиции во основни средства на земјоделски стопанства

Бројот на поднесени барања на двата јавни повици за Мерка 1 достигнаа 2.503 (36.295.214 € ЕУ придонес). Потпишани се договори со 1.156 апликанти за 10.196.739 € ЕУ придонес. Агенцијата раскина 57 договори.

- Јавен повик 01/2017 година, доставени барања 1.404, потпишани договори 845, стапка на одобрување 60,2%.
- Јавен повик 02/2018 година, доставени барања 1.099, потпишани договори 311, стапка на одобрување 28,3%.

До крајот на 2019 година, исплатата на договорите достигна 801 (5.772.283 € ЕУ придонес).

Просечната вредност на примено барање во мерка 1 (изразено во ЕУ придонес) е 14.501 €. Соодветно, просечната вредност на договорени и исплатени барања за мерката 1 е 8.821 и 7.206 €. Ниската вредност на барањата за ИПАРД главно се должи на големината на фармите во Македонија (помалку од 2 хектари). Барањата за инвестиции во вакви фарми главно се однесуваат на мали парчиња земјоделска опрема и машини или трактори со помала моќност на моторот.

Како и во минатото, заради не разрешените имотно-правни односи, потребата од поедноставни инвестиции (опрема и механизација наместо градежни работи) и можноста за побрза реализација на инвестицијата, секторот за растително производство има значително поголем број на поднесени барања.

Вистинските потреби за инвестиции во сточарството се однесуваат на реконструкција на производните капацитети (обнова на фармите за да се постигнат стандардите за благосостојба на животните и заштита на животната средина). Инвестициите во градежни активности имаат поголема вредност од оние што се однесуваат на набавка и инсталација на опрема, така што недостатокот на вакви инвестициони активности влијае врз спроведувањето на финансиските цели на Програмата. Дозволите за градење се задолжителни за вакви инвестиции и тешко се добиваат во повеќето случаи (особено во малите рурални општини). Директните интервјуа со потенцијални приматели (квалификувани) спроведени од Телото за управување со ИПАРД ги покажаа недостатокот на почетен капитал, пристапот до кредити од банките и непрофитабилноста на инвестирање во заштита на животната средина и благосостојба на животните, како главни проблеми за нискиот интерес за користење ИПАРД во сточарството. Потребна е дополнителна секторска анализа за објаснување на причините за нискиот интерес во секторот сточарство.

Табела број 4. Преглед на барања по приоритетен сектор во мерка 1

	Поднесе ни (А)	Одобрени и (Б)	ЕУ придонес одобрени	Исплатени	ЕУ придонес исплатени	% на одобрување (Б/А)
Говеда	20	3	1.182.059	1	20.125	15 %
Живина	11	2	446.268	/	/	18 %
Овци	21	3	17.271	2	12.453	14 %
Свињи	13	3	917.611	/	/	23 %
Кози	1	/	/	/	/	/
Овошни насади	711	371	2.745.510	283	2.195.212	52 %
Лозови насади	345	204	992.928	115	710.262	59 %
Градинарство	160	77	506.860	55	325.601	48 %
Стакленици	9	1	4.046	1	4.046	11 %
Полјоделство	1.200	489	3.368.246	341	2.485.445	41 %
Преработка на фарма	8	1	12.790	1	12.786	13 %
Обновливи извори на енергија	4	2	3.150	2	6.353	50 %
Вкупно	2.503	1.156	10.196.739	801	5.772.283	46 %

Извор: Тело за управување со ИПАРД, Систем за следење на ИПАРД, 2019

Мерка 3 – Инвестиции во основни средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи

ИПАРД Агенцијата објави три јавни повици за оваа мерка. Третиот јавен повик (02/2019) ќе биде затворен на крајот на февруари 2020 година.

На првите два јавни повици поднесените барања за Мерката 3 достигнаа 122 (28,334,403 € ЕУ придонес). Потпишани се договори со 67 апликанти за 9.702.548 € ЕУ придонес. Нема раскинати договори во оваа мерка.

- Јавен повик 01/2017 година, доставени 57 барања, потпишани 31 договор, стапка на одобрување 54,4%.

- Јавен повик 01/2018 година, доставени 65 барања, потпишани 36 договори, стапка на одобрување 55,4%.

До крајот на 2019 година, исплатата на договорите достигна 28 (4.180.095 € ЕУ придонес).

Просечната вредност на примено барање (изразена во ЕУ придонесот) за Мерката 3 е 232.249 €. Соодветно, просечната вредност на одобрените и исплатените барања во мерката 3 е 144.814 € и 149.289 € од вкупните јавни трошоци.

За разлика од претходниот период на известување, во 2019 година беше прикажан поголем еднаков интерес за сите сектори во преработувачката индустрија. Само во 2019 година се поднесени 12 барања (од кои 7 склучени договори) во преработката на млечни производи и 30 барања (склучени 17 договори) во индустријата за преработка на овошје и зеленчук. Интересот за инвестирање во други сектори (винарство, мелење, месна индустрија) за оваа мерка се зголеми соодветно. Корисници на оваа мерка се претежно извозно ориентирани компании, со високо ниво на ликвидност и потреби за инвестиции во опрема за модернизација на технолошки процеси или воведување нови производни линии. Најголемиот проект во рамките на ИПАРД Програмата 2014-2020 година (2,2 милиони.) беше реализиран и исплатен во оваа мерка на крајот на 2019 година.

Табела број 5. Преглед на барања по приоритетни сектори во мерка 3

	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	ЕУ дел одобрени	Исплат ени	ЕУ дел исплатени	% на одобрување (Б/А)
Собрани центри млеко	9	5	303.880	4	226.944	56 %
Преработка на млеко	12	7	622.038	/	/	58 %
Преработка на месо	16	13	2.691.964	8	2.060.753	81 %
Собирни центри О/З	21	10	1.727.010	9	1.322.025	48 %
Преработка на О/З	30	17	3.069.470	/	/	57 %
Мелничка индустрија	16	5	203.099	2	74.068	31 %
Масти и масла	3	2	24.616	1	9.620	67 %
Винарии	15	8	1.060.471	4	486.685	53 %
Вкупно	122	67	9.702.548	28	4.180.095	55 %

Извор: Тело за управување со ИПАРД, Систем за следење на ИПАРД, 2019

Мерка 7 – Диверзификација на фарми и развој на бизниси

ИПАРД Агенцијата објави два јавни повици за оваа мерка. Вториот јавен повик (01/2019) беше објавен во октомври 2019 година. На барање на апликантите, Агенцијата го продолжи крајниот рок за доставување на барањата за дополнителни 15 дена, така што јавниот повик беше затворен кон средината на декември 2019 година.

На првите два јавни повика за мерката 7 поднесени се 448 барања (85.164.058 € ЕУ придонес). Потпишани се договори со 23 апликанти за 3.232.074 € ЕУ придонес. Нема раскинати договори во оваа мерка.

- Јавен повик 01/2017 година, доставени 187 барања, склучени 23 договори, стапка на одобрување 12,3%.

- Јавен повик 01/2019, доставени 261 барање. Барањата примени на вториот јавен повик се во фаза на одобрување, резултатите се очекуваат во средината на 2020 година.

До крајот на 2019 година, плаќањето на договорите достигна 7 (59.935 € ЕУ придонес).

Интересот за употреба на средства од ИПАРД програмата е најголем во производството и продажбата на обновливите извори на енергија (39 апликации за соларна енергија, ветер, вода, геотермална енергија), алтернативно земјоделско производство (20 апликации за култивирање на билки, семиња и други зачини и ароматични култури), непрехранбени производи (33 апликации во преработка на дрво) и рурален туризам (17 апликации за сместување, 13 апликации во рурални музеи). Имајќи предвид голем интерес за инвестирање во производство и продажба на енергија од обновливи извори и фактот дека вредноста на овие инвестиции може да го надмине расположливиот буџет на мерката, ИПАРД Агенцијата го исклучи секторот од јавен повик 01/2019.

Табела број 6. Преглед на барања по приоритетни сектори во мерка 7

	Поднесени (А)	Одобрени (Б)	ЕУ дел одобрени	Исплатени	ЕУ дел исплатени	% на одобрување (Б/А)
Алтернативно земјоделско производство	39	10	268.650	4	4.712	%
Производство на храна и пијалоци	21	1	20.549			%
Производство на непрехранбени производи	33	5	1.298.084	1	40.984	%
Развој на занаетчиство	5	0	0			%
Услуги во земјоделството	4	2	14.220	2	14.225	%
Услуги за руралната популација	8	1	487.158			%
Промоција на рурален туризам	32	4	1.143.413			%
Производство и продажба на енергија од обновливи извори	45	0	0			0%
Вкупно	187	23	3.232.074	7	59.921	

Извор: Тело за управување со ИПАРД, Систем за следење на ИПАРД, 2019

Географска анализа на спроведувањето на ИПАРД Програмата

Податоците за географската имплементација на ИПАРД Програмата и поддршката на регионалниот развој на Република Северна Македонија се презентирани во овој извештај од статистичките региони (НУТС 3) и општините.

Повеќето од вкупно доставените апликации доаѓаат од региони со интензивно земјоделско производство: Пелагонија (1.157) и Вардар (711). Овие региони имаат и најголем број договори (Пелагонија 558, Вардар 331).

Растителното производство (житарици, овоштарници и лозови насади) е доминантно земјоделско производство во Пелагонискиот и Вардарскиот регион. Повеќето барања во овие региони се за поевтини инвестиции (трактори и мала земјоделска механизација). Нема значителна разлика во бројот на поднесени барања помеѓу другите региони. Поради структурата на релјефот, мешаното земјоделство е присутно во овие региони. Повеќето од фармите имаат мешовитото производство (растително и сточарско) и во тој случај целата фарма треба да ги исполни минималните национални стандарди за заштита на животната средина, јавното здравство, благосостојбата на животните и безбедноста при работа.

Табела број 7. Преглед на барања по општини

Општина	Број на барања			Вкупно јавни трошоци во €		
	поднесени	одобрени	исплатени	поднесени	одобрени	исплатени
Битола	331	78	43	6.501.584	772.450	329.116
Ресен	292	181	139	3.488.927	1.371.707	885.884
Могила	163	91	62	1.934.200	509.115	339.246
Прилеп	146	43	30	1.583.286	524.149	343.683
Кавадарци	140	43	32	4.311.582	274.695	132.141
Неготино	138	53	38	4.825.803	411.241	281.003
Велес	93	26	16	2.450.778	652.723	192.377
Свети Николе	82	24	15	1.217.660	183.137	120.113
Куманово	74	29	19	2.166.393	405.138	98.357
Новаци	71	36	25	5.184.805	248.363	159.730
Росоман	67	32	27	1.148.051	345.101	302.210
Долнени	64	27	19	1.729.721	436.872	109.716
Лозово	60	13	10	1.422.459	754.143	77.180
Кривогаштани	56	21	16	840.179	121.704	82.654
Дебарца	47	17	12	1.833.642	175.331	65.667
Охрид	45	16	14	680.930	92.481	66.723

Извор: Тело за управување со ИПАРД, Систем за следење на ИПАРД, 2019

4. ЕУ Интегративен процес и меѓународна соработка

4.1 ЕУ интеграција

Започна процесот на објаснувачки состаноци за поглавјата од правото на ЕУ на кои се презентираа релевантните акти од страна на претставници на службите на Европската комисија. Објаснувачките состаноци за поглавјето 12: Безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика се одржаа во февруари 2019, за поглавјето 13: Рибарство во јуни 2019 и за поглавјето 11: Земјоделство и рурален развој во декември 2019. Состаноците се одржуваа во Брисел и на нив присуствуваа релевантни претставници од институциите претставници од кои работат на овие области.

Инструментот за претпристапна помош ИПА 2, за периодот 2014-2020 година го поддржува секторот за земјоделство и рурален развој. ИПА II помош во областа на политиката за земјоделството и руралниот развој е обезбедена врз основа на релевантни

приоритети утврдени во стратешките документи на земјата, во основа Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2014-2020 година, како главен стратешки документ на долг рок во областа на земјоделството и руралниот развој.

Стратешките цели во согласност со процесот на приближување кон ЕУ доведе до подготовка на националниот документ за стратегија на земјата која ги поставува приоритетите за финансиска помош на ЕУ за периодот 2014-2020 година да ја поддржува Република Северна Македонија на нејзиниот пат кон членство. За да се зголеми влијанието на финансиската помош од ЕУ во секторот за земјоделство и рурален развој, помошта ќе биде концентрирана во областите каде реформите или инвестициите се најмногу потребни за исполнување условите за пристапување и развој на критериуми, како и степенот на прилагодување, да се земе предвид капацитетот на земјата да ги исполни овие потреби.

Во програмскиот период 2015-2017 за ИПА II на секторот за земјоделство и рурален развој се реализираат планираните активности согласно „Секторскиот плански документ за 2015-2017 за секторот за земјоделство и рурален развој“ и се испорачуваат резултатите содржани во „Планскиот/акцискиот документ за 2015 година“.

4.2 Земјоделски пазарен информативен систем - ЗПИС

Во периодот од декември 2018 година до февруари 2019 година изработен е и објавен Годишниот извештај за ЗПИС за 2018 година и е изработен поддомејн на www.zpis.gov.mk „понуѓа-побарувачка“ <http://ponudapobaruvačka.zpis.gov.mk/> со кој заинтересираните страни (производители на земјоделски производи и откупувачи на земјоделски производи) можат да нудат и/или побаруваат податоци за расположливите количини, квалитет и цени на земјоделски производи и добиток.

4.3 Консолидација на земјоделско земјиште

Проект за консолидација на земјоделско земјиште (МАИНЛАНД): Вредноста на проектот изнесува 2,56 милиони евра (финансиран од Инструментот за претпристапна помош на ЕУ (2,5 милиони евра), а се спроведува од страна на ФАО, во времетраење од 4 години, до август 2021 година. Целта на проектот е консолидација на земјиштето и земјоделското земјиште да се дефрагментира. Сегашната просечна големина на парцелите е помалку од 0,3 ха. Консолидацијата на земјиштето ќе ја зголеми просечната големина на парцелите. Проектот е започнат во март 2017 и ќе трае до 2021 година.

4.4 Систем за Идентификација на Земјишни Парцели (СИЗП)

По изработката на новите орто-фото карти, дигитализација на земјоделското земјиште и надградба на СИЗП системот со нови алатки, модули и функционалности кои беа производ од реализираниот проект финансиран од ЕУ ИПА ТАИБ 2012 програмата: “Изработка на ортофото карти и дигитализација на употребата на земјоделското земјиште и развој на ИТ софтвер за фарм регистарот и ФАДН системот и надградба на СИЗП софтверот”, во текот на 2019 се вршеше процес на систематско ажурирање на СИЗП податоците со цел подобрување на квалитетот на истите како и регистрирање на нови СИЗП парцели. Овие

активности се директно поврзани со процесот на аплицирање за директните плаќања за финансиска поддршка во земјоделството каде СИЗП е еден од регистрите на интегрираниот систем за администрирање и контрола кој се користи во овој процес.

Заклучно со 2019 година во процесот на регистрирање на земјишни парцели во СИЗП се дигитализирани 452.988 парцели кај нешто повеќе од 87.270 земјоделски стопанства. Во процесот на регистрација, само земјоделските стопанства кои имаат пријавено земјишни парцели се регистрирани во СИЗП. Површината на пријавените СИЗП парцели од страна на земјоделските стопанства е околу 233.670 ха. Просечната површина на СИЗП парцелите е 0,52 хектари.

4.5 Мрежа за прибирање на сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН)

Податоците кои ги обезбедува мрежата за прибирање на сметководствени податоци од земјоделски стопанства се користат за годишно утврдување на доходот на земјоделските стопанства, како и за економска анализа на земјоделски стопанства и проценка на состојбата во земјоделството и пазарите со земјоделски производи.

Согласно Планот за избор на репрезентативни земјоделски стопанства во 2019 година во структурата на примерокот според основен тип на земјоделско производство и класа на економска големина вклучени се 700 земјоделски стопанства

За потребите на ФАДН се прибираат околу илјада различни сметководствени податоци поврзани со земјоделското стопанство. Опфатот и форматот на прибраните сметководствени податоци од земјоделските стопанства за потребите на ФАДН се пропишани со нов Правилник за ФАДН усогласен со актуелните барања на ЕУ за методологијата за прибирање на сметководствени податоци.

Резултатите пресметани врз основа на сметководствените податоци од земјоделските стопанства прибрани и внесени во софтверската база за потребите на ФАДН системот се презентирани во статистички сет наречен "Стандардни Резултати од ФАДН". Овој сет ги содржи најзначајните вредности за групи на земјоделски стопанства избрани според тип на земјоделско производство и класа на економска големина. Подготвените публикации на "Стандардни Резултати од ФАДН" се достапни на веб страницата на МЗШВ.

4.6 ЗУП - Заедничко Уредување на Пазарите

ЗУП – Заедничкото уредување на пазарите во Република Северна Македонија не е регулирано со единствена регулатива како што е случај во ЕУ и регулативата (ЕУ) бр. 1308/2013 на Европскиот парламент и на Советот од 17 декември 2013 година за основање на заедничка организација на пазарите на земјоделските производи, туку постојат повеќе законски и подзаконски акти со кои се регулира оваа област. Имено, основен закон за уредување и поддршка на земјоделските пазари е Законот за земјоделство и руралниот развој со кој се утврдуваат, интервентните мерки, мерки за поттикнување на потрошувачката и мерки за заштита на пазарот.

Што се однесува до хоризонталните аспекти на ЗЗП, повеќето од нив релевантни за пазарите на земјоделски производи се регулирани со Законот за земјоделство и рурален развој. Имено, во насока на подобрување на вертикалните пазарни односи со поголемо еднакво распределување на приходите во рамките на синџирот на исхрана и ублажување на значителни тензии во недостаток на договорни односи, законот ги пропишува основните услови за трговија со земјоделски производи, како што се: услови што треба да ги исполнат откупувачите, организирање на откупните места за земјоделски производи, доставување на извештаи за откупените или планирани количини, како и воспоставување на регистри на откупувачи и увозници на земјоделски производи, нивно одржување и функционирање.

4.7 Домашна заштита на географски ознаки

Заштитата на традиционалниот или географскиот назив на производите во Република Северна Македонија е регулирана со глава III од Законот за квалитетот на земјоделските производи и оваа област е усогласена со Политиката на квалитет на ЕУ односно со ЕУ регулативата 1151/2012.

Од страна на Секторот за маркетинг и квалитет беа изработени сите законски и подзаконски акти и во моментот националната законска рамка е целосно функционална и усогласена со европската. Изработени се мерки за поддршка преку годишните Програми за финансиска поддршка на руралниот развој, со кои се покриваат 80% од трошоците потребни за воведување и регистрација на заштитена ознака за квалитет.

Во периодот од јуни до декември 2018 година, невладиниот сектор со поддршка од Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, изврши мапирање на производите со географски и традиционален карактер на територијата на Република Северна Македонија. Како резултат на мапирањето, изготвена е листа на производи чиј назив има потенцијал да бидат заштитен.

Сепак, може да се заклучи дека интересот и свесноста кај македонските производители и преработувачи за бенефитот од заштитата на производите е сеуште на ниско и неразвиено ниво, а причините за тоа воглавно се должат на фактот што воведувањето на заштитата ќе значи и поголема инспекциска контрола, потрошувачите во Република Северна Македонија се со ниска куповна моќ и не се спремни да платат повисока цена за производите со заштитена ознака, самиот процес на заштита е долг и пропратен со изработка на елаборати, анализи, регистрации итн. самата заштита се базира на доброволно ниво односно не е задолжителна.

5. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи

5.1 Трговска размена на примарни земјоделски производи, преработени земјоделски производи и за рибни производи

Процесот на трговска интеграција на Република Северна Македонија започна по нејзиното осамостојување. Процесот на трговска интеграција на Република Северна Македонија може да се подели на регионална, глобална и Европска интеграција. Процесот на

регионална интеграција е означен со низата Договори за слободна трговија (ДСТ) со земјите од регионот.

Еден од принципите на системот на СТО е земјите да ги намалат трговските бариери и да дозволат трговијата да се одвива послободно. Република Северна Македонија при преговорите во СТО се согласи на значителна либерализација кај најголем дел од производите, додека за земјоделските производи царинската заштита е задржана на задоволително ниво, поради значењето на земјоделскиот сектор.

Договорот за Слободна трговија со Европската Унија е најзначаен преференцијален договор, поради обемот на трговската размена меѓу Република Северна Македонија и ЕУ. Врз основа на трговскиот договор повеќето бариери за влез на македонските земјоделски производи беа отстранети, освен за вино, „baby beef“- говедско месо, шеќерот и риби и рибни производи, за кои се договорени царински квоти или постепена либерализација. Од друга страна Република Северна Македонија, за влез на земјоделско-прехранбените производи со потекло од ЕУ:

- ги укина царинските стапки за производите кои се дефинирани како нечувствителни,
- за високо чувствителните производи договорена е примена на максимална царинска заштита, а за дел од нив се договорени бесцарински квоти.

Како дел од трговските интеграции поврзани со процесот на пристапување на Република Северна Македонија кон ЕУ, е и членството во Централно европскиот договор за слободна трговија – ЦЕФТА, како средство за регионална соработка и доказ за политичката и организациона зрелост на земјите претенденти за влез во ЕУ.

Покрај ова Република Северна Македонија има склучено Договор за слободна трговија со Турција и со земјите членки на ЕФТА (Швајцарија, Норвешка, Исланд и Лихтенштајн).

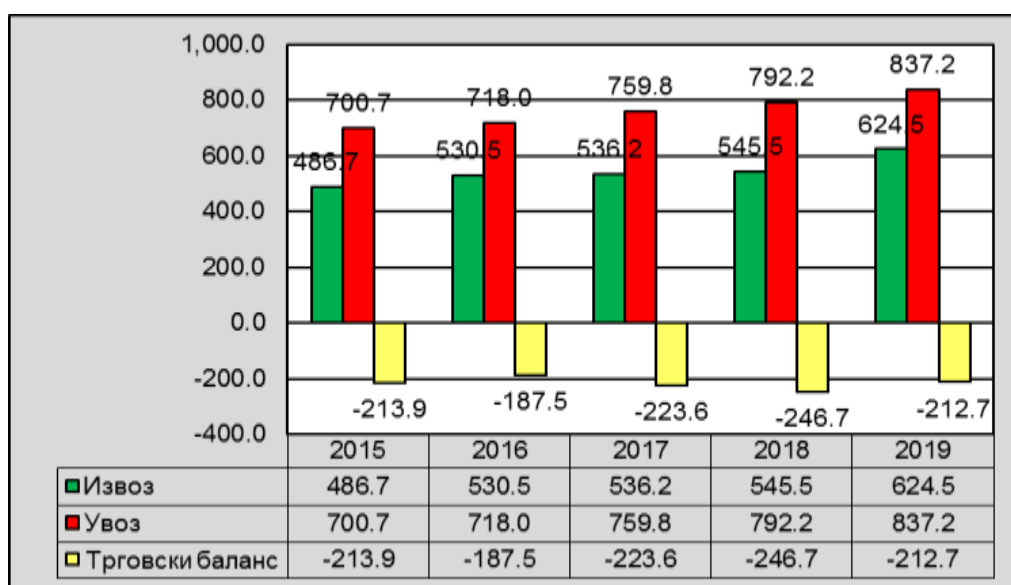
5.2 Вкупна трговија и трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи

Во 2019 година, вкупната трговска размена (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) (извоз + увоз) во споредба со 2018 година е зголемена за 10%. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2019 година во споредба со 2018 година, беше зголемен за 9,6%, вкупниот увоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2019 година во споредба со 2018 бележи зголемување од 10,3%. Извозот на земјоделско-прехранбените производи во 2019 година во споредба со 2018 е зголемен за 14,5% (од €545,5 милиони во 2018, на €624,5 милиони во 2019), а увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2019 година во споредба со 2018, е зголемен за 5,7% (од €792,2 милиони на €837,15 милиони).

Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во вкупниот извоз на Република Северна Македонија во 2019 година е минимално зголемен во споредба со учеството во 2018 година и изнесува 9,72%, додека учеството на увозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи е минимално намален во 2019 година, во споредба со учеството во вкупниот увоз во 2018 година и изнесува 9,89%.

Трговскиот дефицит во 2018 година бележи пораст од 10,3% и изнесува €246,65, додека во 2019 година трговскиот дефицит бележи намалување од 13,8% и изнесува €212,65 милиони.

Графикон 2: Развој на Македонската тртговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот 2015-2019 (во милиони €)

Извор: Државен завод за статистика

5.3 Најзначајни партнери на Република Северна Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2019 година

Европската унија - 28 е дефинитивно најзначајниот партнер на Република Северна Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи и во 2019 година. Вкупна вредност на трговската размена со ЕУ-28 со земјоделско-прехранбени производи во 2019 година (извоз+увоз) изнесува €720 милиони. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-28 во вкупниот извоз на овие производи во 2019 година изнесува 49,7%, додека учеството на увозот од ЕУ-28 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2019 година изнесува 48,9%.

Втор најзначаен партнер на Република Северна Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи, во 2019 година, се земјите членки на ЦЕФТА 2006, со вкупна вредност на трговската размена (извоз+увоз) од €457,5 милиони. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот извоз на овие производи во 2019 година изнесува 35,1%, додека учеството на увозот од земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2019 година изнесува 28,47%. Најзначаен трговски партнер од земјите членки на ЦЕФТА 2006 е Србија со учество од 10,9% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 22,8% во вкупниот увоз на овие производи.

Следи Босна и Херцеговина (со учество од 5,4% во вкупниот извоз и учество од 3,5% од вкупниот увоз), а во однос на извозот Косово треба да се смета за значаен партнер со учество од 12,8% од вкупниот извоз, додека останатите заемји членки на ЦЕФТА 2006 (Црна Гора, Молдова и Албанија) се со помало учество во трговската размена.

Исто така треба да се спомене и Турција која е земја кандидат за влез во ЕУ, со која Република Северна Македонија има склучено Договор за слободна трговија и значаен трговски партнер на Република Северна Македонија со учество од 0,48% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 3,1% во вкупниот увоз на овие производи. Најзначаен не Европски партнер во однос на извозот на земјоделско-прехранбени производи е САД, со учество од 3,9% од вкупниот извоз (заради големиот извоз на тутун). Во однос на увозот како најзначаен не европски партнер е Бразил со учество од 4,2% од вкупниот увоз, ова од причина што во 2019 година од Бразил се увезени големи количини на живинско месо, говедско месо замрзнато и кафе.

5.4 Трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи меѓу Република Северна Македонија и ЕУ-28 во 2019 година

Трговската размена на Република Северна Македонија со ЕУ-28 има просечно учество од околу 49% во вкупната трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот од 2015 до 2019 година. Во 2019 година учеството на извозот на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 во вкупниот извоз изнесуваше 49,7%, додека учеството на ЕУ-28 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени производи изнесуваше 48,9%.

Во 2019 година Македонскиот извоз на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 бележи зголемување за 12,6% (од €275,7 милиони во 2018, на €310,6 милиони во 2019), а увозот на овие производи бележи зголемување од 3,8% (од €394,5 милиони во 2018, на €409,4 милиони во 2019). Како резултат на ова, во 2019 година во споредба со 2018 година, бележиме намалување на трговскиот дефицит од 16,8% (од €118,8 милиони во 2018 на €98,8 милиони во 2019).

Најзначајна ЕУ дестинација за извоз на Македонските земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2019 година беше Грција (со учество од 14,8% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со тутунот; и различни видови на конзервиран и свеж зеленчук; јагнешко месо; пченка како најзначајни извезени производи. Следи е соседна Бугарија (со учество од 14,1% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со тутунот, бисквити и вафли, јаболка, свежи пиперки, како најзначајни извезени производи. Следна е Германија со учество од 12,6% од вкупниот извоз во ЕУ-28, со следните производи: вино; тутун; разни живи растенија со нивните калемии, гранчиња и др.; зеленчук полуприготвен; конзервиран зеленчук, и некои други производи. Следна е Хрватска (со учество од 10,9% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со виното, бисквити и вафли, конзервиран зеленчук, разни видови на зеленчук свежи или разладен, како најзначајни извезени производи. Следна е Италија со учество од 7% од вкупниот извоз во ЕУ-28 и најзначајни извезени производи се: јагнешко месо, зеленчук замрзнат, печурки свежи полуприготвени или конзервирани, зеленчук полуприготвен и конзервиран зеленчук, квасец и некои други производи. Потоа следи Белгија (со учество од 6,5% од вкупниот извоз во ЕУ-28), со тутунот како најзначаен извозен производ. Потоа е Романија (со

учество од 5,8% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со бисквити и вафли, зелка и јаболка. Потоа е Велика Британија со учество од 4,4%, Полска со учество од 4,3% од вкупниот извоз во ЕУ-28, и тн.

Во однос на увозот во 2019 година, Германија, Полска, Бугарија и Италија се јавуваат како најзначајни трговски партнери од ЕУ-28, со учество од 14,6%, 11,4%, 10,3% и 8,8% од вкупниот увоз од ЕУ-28. Најзначајни производи увезени од Германија се: разни видови на сирење, чоколади, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, свинско месо свежо, разладено или замрзнато и друго. Од Полска најзначајни увезени производи се: месо од живина, говедско месо, свежо или разладено, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, чоколади, преработки од месо и некои други производи. Од Бугарија се: тутун, масло од сончоглед, бисквити и вафли, пченка, месо од живина и некои други производи; Следи Италија со учество од 8,8%, а најзначајни увезени производи се: кафе, месо говедско свежо разладено или замрзнато, тестенини, производи на дуго место неспомнати или опфатени, месо од живина. Од Хрватска со учество од 8,6%, а најмногу се увезуваат: чоколади, месо од живина, сирење, шеќер, конзервирана риба, супи и чорби хомогенизирани, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, алкохолни пијалоци и други производи. Следна е Грција, со учество од 8,1%, а најмногу се увезува: свежо јужно овошје (портокали, мандарини, грејпфрут, лимони), месо од живина, конзервиран зеленчук (маслинки), прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, храна за исхрана на животни, риба свежа или разладена и некои други производи. Од Австрија со учество од 6,6% од вкупниот увоз од ЕУ-28 се увезени: месо говедско, свежо или разладено, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, чоколади, минерална вода со додаток на шеќер, и други производи. Следи Словенија со учество од 4,7%, Холандија со учество од 4,6%, Шпанија е со учество од 4,5%, Унгарија со учество од 3,9% и тн.

5.5 Анализа на извозот од Република Северна Македонија во ЕУ-28 по производи

Назначајни извезени Македонски земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 во 2019 година се: непреработен тутун (со учество од 30,8% од вкупниот извоз), бисквити и вафли (со учество од 10,1%); виното (со учество од 8,4%), конзервиран зеленчук (со учество од 7,5%), живи растенија (со учество од 5,5%), зелка (со учество од 5,1%), разни видови на зеленчук свеж или разладен (со учество од 4,2%) и јагнешко месо (со учество од 2,7%).

Зголемениот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од Република Северна Македонија во ЕУ-28 во 2019 година споредено со 2018 за 12,6% (од €275,7 милиони во 2018, на €310,6 милиони во 2019), е резултат на промената на извозт на следните производи:

1. **зголемен извоз на:** пред се на тутунот за 15,4% (од €82,7 милиони на €95,6 милиони); зелка за 50,4% (од €10,4 милиони на €15,8 милиони); сушен зеленчук (од €0,4 милиони на €4,3 милиони); живи растенија и нивни калеми за 18,9% (од €14,3 милиони на €17 милиони); цигари (од €4 милиони на €8,7 милиони); јаболка (од €1,7 милиони на €5,4 милиони) и некои други производи.

2. од друга страна се забележува **намален извоз** на виното за 12,3% (од €27,4 милиони на €26,1 милиони); домати (од €2,1 милиони на €1,6 милиони) и некои други производи.

5.6 Анализа на увозот во Република Северна Македонија од ЕУ-28 по производи

Зголемениот увоз во 2019 година во споредба со 2018 од 3,8% (од €394,5 милиони во 2018, на €409,4 милиони во 2019), беше како резултат на **зголемениот увоз на**: прехранбени производи на друго место неспомнати ниту опфатени за 11,7% (од €37,5 милиони на €41,9 милиони); пченица (од €1,8 милиони на €3,7 милиони); масло од сончоглед (од €11,9 милиони на €13,3 милиони); чоколади за 4,8% (од €22,6 милиони на €23,7 милиони); бисквити и вафли за 6,7% (од €16,4 милиони на €17,5 милиони); месо говедско свежо или разладено за 9,9% (од €22,2 милиони на €24,3 милиони); месо од живина за 3,5% (од €25,3 милиони на €26,2 милиони); сирење за 11,4% (од €15,8 милиони на €17,6 милиони).

Во однос на увозот во 2019 се забележува **намалениот увоз** на следните производи: пченка (од €2,5 милиони на €0,7 милиони); шеќер (од €12,2 милиони на €5,1 милиони); тутун (од €13,6 милиони на €11,3 милиони); месо свинско (од €21,7 милиони на €19,6 милиони) и некои други производи.

Најголемо учество во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-28 во 2019 година имаа следните производи: прехранбени производи на друго место неспомнати ниту опфатени (со учество од 10,2%), месо од живина (со учество 6,4%), месо говедско свежи или разладено (со учество од 5,9%), чоколади и други прехранбени производи што содржат како (со учество од 5,8%), месо свинско свежо, разладено или замрзнато (со учество од 4,8%), сирење (со учество од 4,3%), бисквити и вафли (со учество од 4,3%) и тн.

6. Меѓународна соработка

6.1 Сектор за меѓународна соработка

Основна задача на Секторот за меѓународна соработка е да ја организира, насочува и координира работата во областа на меѓународната и трговската политика односно:

- координација на странската помош обезбедена преку меѓународни (мултилатерални и билатерални) донатори во функција на развој на секторите во надлежност на МЗШВ и
- следење на трговската политика и трговската размена на земјоделско-прехранбените производи и реализирање на обврските согласно договорите кои ги регулираат трговските односи на РМ во земјоделско- прехранбениот сектор.

Во рамки на своите надлежности, Секторот за меѓународна соработка континуирано подготвува информации за билатералната соработка со други земји, кои вклучуваат анализа на трговската соработка врз основа на статистички податоци за размената на земјоделско-прехранбени производи со земјите во светот.

7. Општи карактеристики на Република Северна Македонија со осврт на земјоделско-прехранбениот сектор

7.1 Географски карактеристики, клима и население

Република Северна Македонија е централна балканска држава во Југоисточна Европа, со површина од 25.713 km² и се граничи со четири држави: на исток со Бугарија, на север со Србија, на запад со Албанија и на југ со Грција. Должината на границите изнесува вкупно 850 km. Иако е копнена земја, Северна Македонија е на крстопат помеѓу два големи пан-европски транспортни коридори (број 8 и 10) кои ја поврзуваат централна Европа со Јадранското, Егејското и Црното море.

Карта на Република Северна Македонија

Релјефот на Република Северна Македонија е претежно ридско-планински со хетерогени природни услови и структура на земјиштето. Ридско-планинските делови опфаќаат 79% од вкупната територија, рамнинскиот дел 19%, а останатото се водни површини.

Република Северна Македонија е главно под влијание на три климатски типови: континентална, планинска и медитеранска клима. Климатските фактори допринесуваат земјата да се карактеризира со топли и суви лета и студени и влажни зими. Инсолацијата и температурите во земјата се покачуваат од север кон југ.

Средната годишна количина на врнежи во планините е околу 1.000-1.500 mm, а во котлините 600-700 mm. Климатските индикатори, меѓу кои - сушата, раните есенски и доцните пролетни мразеви се ограничувачки фактори на интензивното земјоделско производство.

Во однос на административната поделба, општините претставуваат административни единици од прв ред. Во 2019 година, Република Северна Македонија се реорганизира во 80 општини, од кои 10 припаѓаат на град Скопје. Република Северна Македонија има 34 градови. За статистички цели Република Северна Македонија е поделена на 8 региони: Скопски, Пелагониски, Полошки, Источен, Југоисточен, Североисточен, Југозападен и Вардарски.

Најголем регион по површина е пелагонискиот, со најмногу населени места, околу 343, и со мала густина на населеност од 50 жители на км², додека најмалиот регион, скопскиот има

изразито густа населеност од 319 жители на км² и повеќе од една четвртина од вкупното население во Република Северна Македонија. Руралните општини се застапени речиси во сите региони, меѓутоа најголем дел од населението живее во поголемите урбани центри. Полошкиот и југозападниот регион се издвојуваат според високото учество на населението кое живее во руралните средини, додека во другите региони руралните населби се поретко населени.

Според проценката на населението (состојба на 31.12.2019 година), во Република Северна Македонија има 2.076.255 жители, што е за 877 лица помало во однос на 2018 година (2.077.132).

Во периодот од 2009 до 2019 година, се забележува континуирано зголемување на доселените странци во Република Северна Македонија.

Во однос на старосната структура, македонското население сè повеќе старее. Во периодот од 2009 до 2019 година, учеството на младото население (0-14 години) во вкупното е намалено од 17.7 % на 16.2 %, а учеството на старото население (65 и повеќе години) е зголемено од 11.6 % на 14.5 %.

7.2 Макроекономска рамка

Според претходните податоци на Државниот завод за статистика, добиени од годишните сметки на деловните субјекти и други извори, бруто-домашниот производ во 2019 година изнесува 689 425 милиони денари и во однос на 2018 година номинално е зголемен за 4,3%. Реалната стапка на раст на БДП во 2019, во однос на 2018 година, изнесува 3,2%.

Бруто домашниот производ за земјоделство, шумарство и рибарство во 2019 година изнесува 55.477 милиони денари и учествува со 8% во вкупниот БДП, според производниот метод по тековни цени (претходни податоци).

Табела 7: Макроекономски показатели (2015-2019 година)

Показател	Единица	2015	2016	2017	2018 ¹	2019 ²
Население	'000	2 071	2 073	2 075	2 077	2 076
БДП во тековни цени	мил.евра	9 072	9 657	10 038	10 744	11 209 ²
БДП во тековни цени	мил.денари	558 954	594 795	618 106	660 878	689 425
БДП по глава на жител	евра	4 382	4 659	4 839	5 175	5 398 ²
Учество на земјоделски сектор во БДП	%	9.7	9.1	7.9	8.5	8.0
Економски развој (стапка на реален раст на БДП)	%	3.9	2.8	1.1	2.9	3.2 ¹⁾
Стапка на невработеност	%	28	26.1	22.4	20.7	17.3
Инфлација (крај на период, на годишна основа во %)	%	-0.3	-0.3	1.4	1.5	0.8
Просечен девизен курс	МКД/EUR	61,6	61,6	61,6	61,5	61,5
Учество на храна, пијалоци и тутун во вкупната потрошувачка по домаќинства	%	40.9	43.4	40.9	42.7	43,1

¹Бруто-домашен производ на Република Северна Македонија во 2018 година – дефинитивни податоци

²Бруто-домашен производ на Република Северна Македонија во 2019 година – претходни податоци

Извор: ДЗС 2020, НБРМ

Во текот на 2019 година, инфлацијата беше на нивото од 0,8%, за разлика од 2018 година кога беше 1,4%.

Според податоци на Државниот завод за статистика, стапката на невработеност, како учество на бројот на невработените во вкупната работна сила за 2019 година изнесува 17,3%, а во 2018 година 20,7%.

7.3 Општи состојби во агрокомплексот

Според податоците од Државен завод за статистика, земјоделското земјиште (обработливи површини и пасиштата) во 2019 година зафаќа околу 1.264.578 хектари. Скоро една половина од земјоделското земјиште е обработливо (519 848 ха) или 41% од вкупно земјоделско земјиште, а другата половина се пасишта (743 991 ха). Најголем удел во површината под ораници и бавчи имаат житата засеани на вкупна површина од 160.047 ха хектари и во споредба со површините во 2018 година се намалени за 3,9% или се застапени на околу 30,8% од обработливите површини во 2019 година, додека пасиштата се на површина од 743. 991 ха и споредбено со 2018 година површините под пасиштата се намалени за 676 ха или за 0,09% и зафаќаат околу 58,8% од вкупна земјоделска површина. Најголем удел во обработливата површина имаат ораниците и бавчите со учество од 80, 6% или 418.823 ха.

Табела 8: Земјоделски површини (во илјади хектари)

	Земјоделска површина	Вкупна обработлива површина	Ораници и бавчи	Овоштарници	Лозја	Ливади	Пасишта
2014	1 263 155	511 579	413 249	15 309	23 061	59 960	751 086
2015	1 264 408	513 564	415 004	15 856	23 240	59 464	750 359
2016	1 267 134	516 644	417 456	16 138	23 613	59 437	749 772
2017	1 266 008	516 870	416 709	16 546	23 703	59 912	748 413
2018	1 264 139	518 740	418 140	16 827	24 088	59 685	744 667
2019	1 264 578	519 848	418 823	16 784	24 468	59 773	743 991

Разликата од земјоделската површина и збирот на обработливата површина и пасиштата претставува површина под трски, бари и рибници

Извор: ДЗС, 2020

7.4 Типологија на земјоделските стопанства

Типологијата на земјоделските стопанства е единствена класификација на земјоделските стопанства според нивниот тип на земјоделско производство и економската големина како и значењето на другите профитабилни активности кои се директно поврзани со земјоделското производство.

За прв пат, типологијата на земјоделските стопанства во Република Северна Македонија е воспоставена во 2011 година врз основа на податоците од Земјоделскиот попис 2007 и пресметаните Стандард Аутпут коефициенти за најзначајните видови растително и сточарско производство.

Според економската големина, половината од вкупниот број од стопанствата се класифицирани во најмалата, прва класа на економска големина која остварува до 2.000 евра вредност од продажба на земјоделски производи годишно, истовремено придонесувајќи најмалку во вкупната пазарна вредноста на реализираното земјоделско

производство (10%). Во втората класа од 2.000 до 4.000 евра спаѓаат околу 20% од стопанствата, во третата класа од 4.000 до 8.000 евра 16,3% и 8,4% имаат економска големина од 8.000 до 15.000 евра. Најголемо учество во вкупната пазарна вредност на производство имаат стопанствата од третата класа со 20%. Според типот на земјоделските стопанства, мешовитите стопанства опфаќаат 30% од вкупниот број 178.125 стопанства вклучени во последното структурно истражување од 2016 година, од кои најголем број се оние со мешано растително-добиточно производство (31.409). Соодветно на учеството во вкупниот број, специјализираните стопанства[1] кои учествуваат со 70% во вкупниот број на земјоделски стопанства, генерираат 60% од вкупната вредност на земјоделското производство која изнесува 50 756 946 илјади денари.

7.5 Карактеризација на руралните средини

Економското, социјалното и демографското значење, како и значењето на животната средина во руралните средини во Република Северна Македонија за севкупниот развоен процес е многу големо.

Вообичаен метод, кој се користи за спроведување на политиката за рурален развој, претставува дефинирањето на рурални средини, лоцирани во урбаните места и карактеризирани со трите главни карактеристики:

- населби лоцирани во општини основани во рурални центри (рурални општини),
- населби ситуирани во општини основани во градски центри со преобладавајќи системи за користење на земјоделски и шумски земјишта (урбано наспроти земјоделско земјиште, вклучувајќи шуми, пасишта, мочуришта, бари) и
- градови со популација помалку од 30.000 жители со преобладавајќи системи за користење на земјоделски и шумски земјишта (урбано наспроти земјоделско земјиште, вклучувајќи шуми, пасишта, мочуришта, бари) и имаат рурален идентитет на заедницата.

Табела 9: Вкупно населени по региони

Регион	1994	2002	2017	2018	2019
Национално ниво	1 945 932	2 022 547	2 075 301	2 077 132	2 076 255
Пелагониски	242 614	238 136	228 977	227 919	226 837
Вардарски	131 035	133 180	152 249	152 022	151 492
Североисточен	163 841	172 878	176 260	176 196	175 973
Југозападен	211 226	219 741	219 663	219 580	219 180
Скопски	545 228	578 144	627 558	630 873	633 273
Југоисточен	168 481	171 416	173 405	173 327	172 824
Полошки	281 982	305 930	321 573	322 338	322 872
Источен	202 525	203 312	175 516	174 877	173 804

Извор: ДЗС, Макстат база на податоци

Голем дел од селските населени места или се депопулирани или имаат изразито мал број на жители и поради неповолната старосна структура постои ризик да останат без ниеден жител.

Согласно критериумите кои се дефинирани во Список на рурални средини и рурални заедници вкупната рурална област покрива 88,7% од територијата на Република Северна Македонија (вклучувајќи 62 општини), каде што живеат 985.000 граѓани или 47,5 % од вкупното население.

7.6 Образование во руралните средини

Образовниот систем секако игра важна улога во способноста на младите луѓе за вреднување на локалните производи и локалната традиција. Квалитетот на образованието и доживотното учење може да ги намали нееднаквостите меѓу урбаните и руралните средини кои се големи во Република Северна Македонија. Ситните земјоделци (особено во областите кои заостануваат) имаат најниско образовно и професионално ниво меѓу земјоделските производители. Во државата, покрај формалното средно и универзитетско образование, постои недостаток од дополнително (неформално) образование и обука за земјоделците.

7.7 Вработување во земјоделството и руралните средини

Работната сила во земјоделството во Република Северна Македонија главно се состои од труд на ниво на индивидуално земјоделско стопанство. Статистички, вработувањето во земјоделството се следи преку официјалните податоци за вработеност во земјоделските претпријатија и прехранбените капацитети и преку испитување на примерок на домаќинства-истражување на работна сила односно согласно методолошките препораки на Меѓународната организација на трудот (ИЛО) и препораките на Еуростат - Европско статистичко биро.

Вработувањата во земјоделството, исто така, во голема мерка се сезонски и помагаат да се ублажи сиромаштијата и невработеноста. Споредбата на исклучително земјоделски домаќинства, мешани домаќинства (ангажирани во земјоделството на приватните имоти и каде што најмалку еден член од семејството е вработен во земјоделството) и домаќинства без земјоделски имоти, покажува дека мешаните домаќинства имаат највисоки приходи, а потоа доаѓаат земјоделските домаќинства. Неземјоделските рурални домаќинства се најсиромашни. Студиите покажаа тренд кон диверзификација на неземјоделско вработување како резултат на економската потреба и потврдуваат позитивна корелација меѓу приходот и бројот на неземјоделски дејности во кои се ангажираат домаќинствата.

Табела 10: Просечна исплатена нето-плата по вработен

Година	Просечна исплатена нето-плата по вработен во денари
2012	15,632
2013	15,641
2014	15,836
2015	15,816
2016	16,870
2017	17,542
2018	19,015
2019	20,069

Извор: ДЗС, Макстат

8. Вредност на производството на земјоделскиот сектор

8.1 Економски сметки во земјоделството

Според податоците од Државниот завод за статистика, бруто додадената вредност во земјоделството во 2018 година изнесува 53.389 милиони денари и во однос на 2017 година бележи номинален пораст од 18,9%. (44.907 милиони денари).

Растителното производство вообичаено зазема најголем дел од вредноста на земјоделското производство и во 2018 година изнесува 63.401 милиони денари, односно вредноста е зголемена за 22,9% во споредба со 2017 година, додека кај добиточното производство со 10.498 милиони денари, вредноста е намалена за 1,1% во споредба со 2017 година, а само мал дел од 426 милиони денари отпаѓа на услугите во земјоделството и истите се зголемени за 16% во споредба со 2017 година (365 милиони денари).

Разгледувано по тековни цени, вредноста на земјоделското производство во 2018 година изнесува 82.810 милиони денари, додека вредноста на земјоделското производство во 2017 година изнесува 71.162 милиони денари, одтука кај вредноста на земјоделското производство во 2018 бележиме зголемување од 16,4 % во споредба со 2017 година.

Земјоделското производство учествува со 91,2% (82.810 милиони денари) во вкупната вредност на производството на земјоделската „деловна гранка“ (90.793 милиони денари), неземјоделските секундарни дејности со 1,8% (1.659 милиони денари) и субвенциите со 7% (6.324 милиони денари) во вкупната вредност на производството на земјоделската „деловна гранка“ во 2018 година.

Табела број 11: Вредност на земјоделско производство, по тековни цени 2016-2018

Опис	2016		2017		2018	
	во милиони денари	% во вкупно земјоделско производство	во милиони денари	% во вкупно земјоделско производство	во милиони денари	% во вкупно земјоделско производство
1. Растително производство	59 722	74,8	51 605	72,5	63 401	76,6
1.1 Жита	6 355	7,9	4 536	6,4	6 435	7,8
1.2. Индустриски растенија	4 615	5,8	4 753	6,7	5 159	6,3
1.3. Фуражни растенија	6 564	8,2	5 758	8,1	7 216	8,7
1.4. Градинарски производи	27.445	34,0	26 191	36,8	27 919	33,9
1.5. Компиири	2 541	3,1	2 359	3,3	2 540	3,1
1.6. Овошје	9 119	11,4	5 816	8,2	10 013	12,2
1.7. Вино	3 110	3,9	2 192	3,1	4 119	5,0
2. Добиточно производство	19 745	24,7	19 192	27,0	18 981	22,9
2.1.1. Говеда	3 367	4,2	3 296	4,6	3 522	4,3
2.1.2. Свињи	3 043	3,8	3 101	4,3	2 977	3,6
2.1.3. Коњи	5	0,0	4	0,01	2	0,0
2.1.4. Овци и кози	1 368	1,7	1 361	1,91	1 343	1,6
2.1.5. Живина	653	0,8	644	0,9	640	0,8
2.2.1. Млеко	10 203	12,7	9 617	13,5	9 433	11,5
2.2.2. Јајца	821	1,03	1 000	1,4	884	1,1
2.2.3. Други добиточни производи	284	0,36	168	0,23	180	0,2
3. Производство на земјоделски производи (1+2)	79 467	99,5	70 797	99,5	82 384	99,5
4. Услуги во земјоделството	414	0,5	365	0,5	426	0,5
5. Земјоделско производство (3+4)	79 881	100	71 162	100	82 810	100

Извор: ДЗС, (ЕАА),

Вкупна меѓуфазната потрошувачка, во 2018 година, изнесува 37.404 милиони денари и бележи зголемување од 8,38% во однос на 2017 година (34.522 милиони денари).

Во однос на вкупната меѓуфазна потрошувачка, во 2018 година најзначајно место заземаат трошоците за добиточна храна (29,5 %) и трошоците за енергија и мазива (25%). Значајно место во структурата на трошоците заземаат и трошоците за заштита на растенијата и пестициди (12%), одржување на материјали (9,3%), семе и посадочен материјал (3,4%), ѓубрива и средства за подобрување на земјиштето (4,3%). Ветеринарните трошоци (0,6%) и услугите во земјоделството (1,1%).

Според податоците од Државниот завод за статистика, претприемачкиот доход во 2018 година изнесува 43.839 милиони денари што е за 19,9% повеќе во однос на 2017 година (36.568 милиони денари).

Табела 12: Сметка на претприемачкиот доход, по тековни цени, во милиони денари

Опис	2014	2015	2016	2017	2018
Платени наемнини	271	311	231	296	422
Платени камати	323	376	411	354	319
Примени камати	11	4	2	1	2
Претпремачки доход	43.340	43.951	43.114	36.568	43.839

Извор: ДЗС (ЕАА), 2020

9. Земјоделско производство, преработка и трговија

9.1 Растително производство

Од вкупните обработливи површини во 2019 год. ораниците и бавчите зафаќаат 418.823 ха или 80,6%, ливадите 59.773 ха или 11,5%, лозјата на 24.468 ха или 4,7% и овоштарници на 16.784 ха или 3,2%. Во 2019 година засеани се вкупно 277.026 ха, што претставува намалување за 1.882 ха или 0,7% во споредба со 2018 година (278.908 ха).

Табела 13: Земјоделска површина по категории на користење во илјада хектари

година	Земјоделска површина	Обработлива површина					Пасишта	Бари, грски и рибници
		вкупно	ораници и бавчи	овоштарници	лозја	ливади		
2013	1 261	509	413	15	22	59	751	1
2014	1 263	511	413	15	23	60	751	1
2015	1 264	513	415	16	23	59	750	1
2016	1 267	516	417	16	24	59	750	1
2017	1 266	517	417	16	24	60	748	1
2018	1 264	519	418	17	24	60	744	1
2019	1 265	520	419	17	24	60	744	1

Извор: ДЗС, 2020

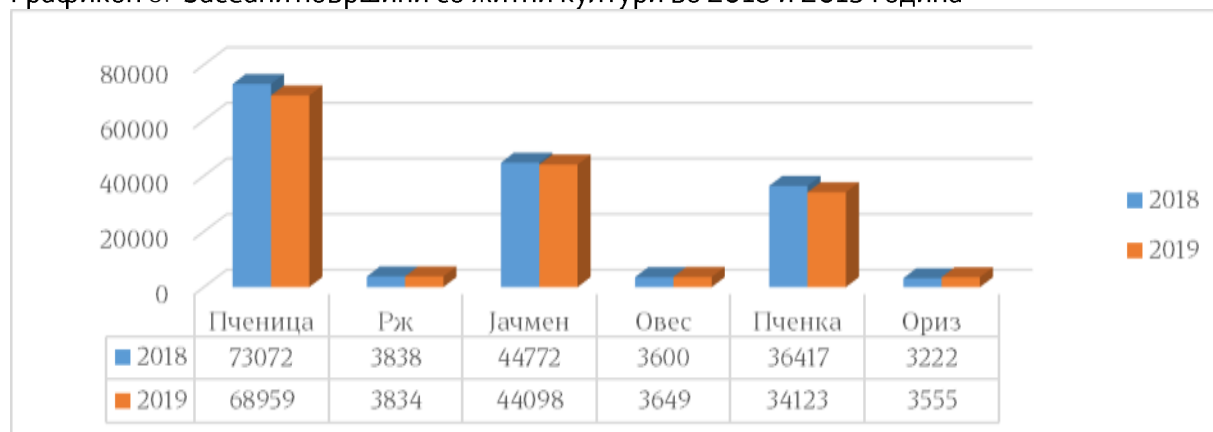
Во структурата на засеаната површина во 2019 година, 57,8% отпаѓа на житни култури, 18,9% на градинарските култури, 15,3% на фуражните култури и 8,1% на индустриските култури што кажува дека во споредба со 2018 година намалување на засеани површини има кај житата за 4% или за 6.617 ха.

Согласно податоците на ДЗС зголемување на засеани површини е забележано кај индустриски посеви за 12,6% или за 12 500 ха, кај градинарски посеви за 1,2% или за 643 ха и кај фуражни посеви за 3,9% или за 1 589 ха, во споредба со засеани површини во 2018 година.

9.2 Житни култури

Житните култури во 2019 година се застапени на 160.047 ха, што претставува 31% од обработливите површини. Површините под житни култури во 2019 година се намалени за 6.617 ха или за околу 4% во споредба со 2018 година.

Графикон 3: Засеани површини со житни култури во 2018 и 2019 година

Извор: ДЗС, 2020

Пченицата е најзастапена култура, односно со пченица е засеана површина од 68.959 ха, или околу 43% од засеаните површини под житни култури (160.047 ха). Производството на пченично зрно во 2019 година изнесувало околу 239.916 тони, што претставува намалување од околу 0,5% во споредба со 2018 година (241.106 тони), додека приносот по кг/ха е зголемен за 2,6%, односно во 2019 година изнесува 3 485 кг/ха, а во 2018 година изнесуваше 3 396 кг/ха.

Втора по значење житна култура е јачменот кој во 2019 година е застапен на околу 44.098 ха, што претставува 27,8% од површините под житни култури. Засеаните површини со јачмен покажуваат намалување од околу 799 ха во 2019 год., со истовремено зголемено производство-138.453 тони во 2019 год. Или зголемено производство за околу 6,5 % во споредба со 2018 година кога производството било 130.028 тони. Принос по кг/ха исто така е зголемен во 2019 година за 2,5% во споредба со приносот во 2018 година (3. 151 кг/ха во 2019 и 3.072 кг/ха во 2018).

Пченката како житна култура е застапена на 36.123 ха или 21% од површините под житни култури, и во споредба со 2018 година засеаните површини се намалени за 6,3% или за 2. 294 ха . Производството од 145.278 тони, претставува намалување за 42.398 тони или 22,6% во споредба со 2018 година, кога производство на пченка беше 187.676 тони.

Оризот како житна култура традиционално се одгледува во одредени производни региони во Република Северна Македонија и во 2019 година е застапен на 3.555 ха со зголемување од 10,3% или за 333ха во споредба со 2018 година (3.222 ха). Производството на ориз во 2019 год. изнесуваше 21.278 тони, што претставува зголемување од 1.546 тони или 7,8% во споредба со 2018 година (19.732 тони).

Табела 14: Површини и производство на житни култури во Република Северна Македонија, 2013-2019 година

култура	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
засеани површини во ха							
житни култури	166.436	160.988	159.434	165.459	161.289	166.664	160.047
пченица	81.756	76.861	73.979	79.898	72.965	73.072	68.959
јачмен	42.234	41.202	41.763	41.339	43.973	44.772	44.098
рж	3.760	4.380	3.760	4.490	4.071	3.838	3.834
овес	2.789	2.878	3.107	3.609	3.480	3.600	3.649
пченка	31.302	30.493	31.807	31.083	31.429	36.417	34.123
ориз	4.865	5.174	5.018	5.040	3.500	3.222	3.555
производство (тони)							
пченица	258.960	287.594	201.218	306.433	200.112	241.106	239.916
јачмен	125.565	153.055	101.677	144.832	93.666	130.028	138.453
рж	8.898	11.402	7.747	10.210	8.416	9.379	8.628
овес	5.215	6.033	5.652	7.612	5.421	7.338	6.715
пченка	131.043	136.930	133.731	143.823	120.156	187.676	145.278
ориз	27.921	30.500	30.527	24.792	17.080	19.732	21.278
вкупно	557.602	625.514	480.552	637.702	444.851	595.259	560.268
приноси (т/ха)							
пченица	3,2	3,7	2,8	3,8	2,7	3,4	3,5
јачмен	2,9	3,7	2,5	3,5	2,1	3,1	3,2
рж	2,4	2,7	2,1	2,3	2,1	2,4	2,3
овес	1,9	2,1	1,8	2,1	1,6	2,0	1,8
пченка	4,2	4,5	4,2	4,6	3,8	5,2	4,3
ориз	5,9	5,9	6,1	4,9	5,2	6,1	6,1

Извор: ДЗС, 2020

Генерално житните култури во 2019 година се застапени на помали производни површини за 6.617 ха или за околу 3,9%, пропратени со намалено производство за 5,8% или за околу 34.991 тони на житно зрно, во споредба со засеаните површини и производство во 2018 година.

Извор: Државен завод за статистика

9.3 Индустриски култури

Индустриските култури во сеидбената структура во 2019 година се застапени на околу 22.381 ха, што претставува зголемување за 2.503 ха или за околу 12,6% во споредба со 2018 година.

Тутунот претставува главна индустриска култура која е застапена на 16.719 ха или на 74,7% од површините под индустриски култури во 2019 година. Површините под тутун бележат благо зголемување за 137ха или 0,8% во споредба со 2018 година. Производството на тутун изнесува 26.234 тони, што претставува зголемување од 687 тони или за околу 2,7% во споредба со 2018 година во услови на зголемено просечно производство на тутун во кг/ха, односно во 2018 година зголемено е производство на тутун за 32 кг/ха или за 2% во споредба со 2018 година. Во 2019 година производство на тутун изнесуваше 1.573 кг/ха, дедека во 2018 година 1.541 кг/ха.

Сончогледот е застапен на 4.677ха или 20,9% од површините под индустриски култури, со зголемување на површините за 2.291 ха или 96% во споредба со 2018 година (2.386 ха). Производството на сончогледово зрно во 2019 година изнесувало 6.539 тони што претставува зголемување од 3.160 тони или за околу 93% во споредба со 2018 година.

Табела 15: Засеани површини во ха, производство во тони и принос кг/ха за тутун и сончоглед за период 2011 - 2019 година

Култура	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Засеана површина (хектари)									
Тутун	15.677	14.610	19.178	17.757	16.128	16.379	15.961	16.582	16.719
Сончоглед	5.688	3.752	2.458	5.122	5.562	3.974	4.073	2.386	4.667
Вкупно	21.635	18.362	21.636	22.879	21.690	20.353	20.034	18.968	21.396
Производство (тони)									
Тутун	21.024	27.993	27.859	27.578	24.237	25.443	22.855	25.547	26.234
Сончоглед	8.497	4.765	3.832	9.268	8.499	6.266	6.178	3.379	6.539
Принос (кг/хектар)									
Тутун	1.341	1.916	1.453	1.553	1.503	1.554	1.434	1.541	1.573
Сончоглед	1.494	1.270	1.559	1.813	1.530	1.608	1.536	1.440	1.420

Извор: ДЗС, 2020 година

Производство и откуп на тутун во РСМ, 2014-2019 реколта

Според податоците од ИСЕТ-Информативен систем за евиденција на тутун кој го води МЗШВ, во периодот од 2014 до 2019 година евидентирани се следните површини и број на тутинопроизводители.

Табела број 16. Површини и производители на тутун, 2014-2019 реколта

Реколта	Засадена Површина во ха	Број на производители	Просечна површина по производител, ха
2014	13 615	32 643	0,42
2015	14 171	24 234	0,58
2016	13 958	23 438	0,60
2017	14 412	23 373	0,62
2018	14 505	23 426	0,62
2019	13.342	20 997	0,64
Просек	14 000	24 685	0,57

Извор: МЗШВ

Од изнесените податоци се забележува дека просечна површина по производител на ниво на РСМ изнесува 0,57 ха. Се движи од 0,42 ха/производител па до 0,64 ха/производител. Според податоците доставени од регистрираните откупувачи на тутун за производството и откупот на тутун за период од 2014 -2019 година е даден во следната табела број 17. Откупена количина и просечна откупна цена на тутун за период од 2014-2019 година

Реколта	Откупена количина во тони	Просечна откупна цена во ден./кг.
2014	24 858	117,20
2015	18 910	184,50
2016	25 168	196,80
2017	23 544	217,60
2018	25 230	214,20
2019	26 296	219,90

Извор: МЗШВ

Од изнесените податоци во табелата може да се забележи дека во последните години откупот на тутун се движи од околу 19.000 - 26.000 тони.

Просечната откупна цена за реколта 2019 година изнесува 219,90 ден./кгр. или за 5,70 денари повеќе во однос на просечната откупна цена од реколта 2018 година (214,20 ден./кгр.).

Повисоката откупна цена на тутунот од реколта 2019 година е одраз на повисокиот квалитет на тутунот во однос на реколта 2018 година, што може да се види според учеството на класите во вкупниот откуп.

Табела број 18. Вкупно откупени количини на тутун во кгр. од реколта 2019 споредено со реколти 2018 година и 2017 година, по класи

КЛАСА	реколта 2017 година	% учество на класата	реколта 2018 година	% учество на класата	реколта 2019 година	% учество на класата
I	7.145.328	30,3	7.533.666	29,9	7.719.486	29,4
II	14.834.709	63,0	13.310.187	52,8	16.040.064	61,0
III	1.524.035	6,5	3.976.266	15,8	2.486.803	9,5
IV	37.211	0,2	407.981	1,6	47.903	0,2
Вкупно ароматичен тутун во кгр.	23.080.828		25.228.099		26.294.256	
I	335	0,0	399	0,0	149	0,0
II	257	0,0	96	0,0	81	0,0
Мувлив во кгр.	1.629	0,0	1.075	0,0	1.038	0,0
СЕ ВКУПНО во кгр.	23.543.504	100%	25.229.669	100%	26.295.524	100%

Извор: МЗШВ

Според процентот на учество на класите во 2019 година необработениот тутун најмногу се откупувал во I и II класа и тоа 90% во вкупно откупената количина, а остатокот од околу 10% во III, IV класа и дополнителите класи.

Учеството на I-та класа во реколте 2017, 2018 и 2019 година изнесува околу 30%, додека учеството на II-та класа во 2019 година изнесува околу 61%, а се движи од 53% во 2018 година до 63% во 2017 година.

Учеството на III-та класа во реколта 2019 година изнесува 9,5%, што претставува намалување за околу 6 % во однос на реколта 2018 година, додека учеството на IV-та класа во реколта 2019 година е незначително и намалено за околу 1,4% во однос на реколта 2018 година.

Афионот (*Papaver somniferum L.*) е ценета индустриска култура како маслодајно и лековито растение од која се добиваат два производа семе и чушки. Семето се користи за добивање масло, а чушките за добивање морфиум и други лековити алкалоиди. Афионовото семе е богато со масло и содржи 50-60%. Две третини од ова масло се користи како првокласно масло за јадење, а една третина служи како полусушливо масло за изработка на бои, лекови, сапуни и др. Афионовото кусте служи како одлична храна за млечниот и гоениот добиток. Афионовото семе со темносина боја се користи во слаткарството. Сувите чушки служат како суровина од која се екстрахираат алкалоидите морфиум, кодеин, нарцеин, тебаин, папаверин и други кои се употребуваат во фармацевтската индустрија. Морфиумот и другите алкалоиди се добиваат по пат на екстракција од млечниот сок на растенијата, со засекување на афионовите чушки од опиумскиот афион. Стеблото на афионот се користи за горење.

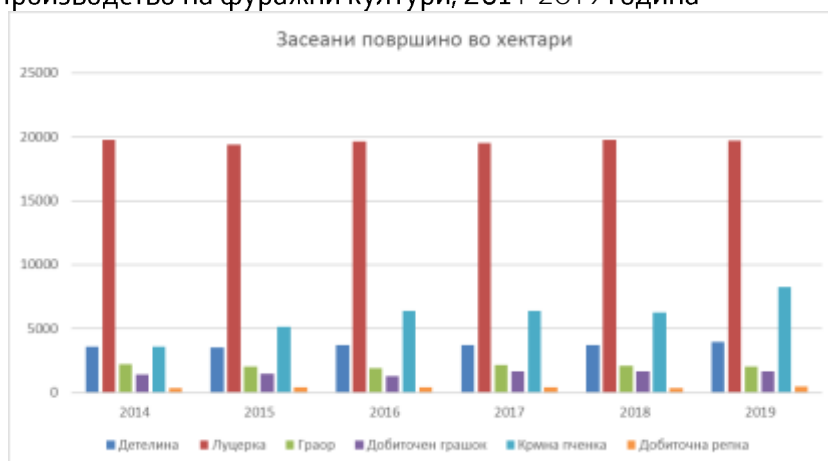
9.4 Фуражни култури

Фуражните посеви во 2019 година се засеани на површини од 42.338 ха или 15,3% од вкупно засеаните површини (277.026 ха) и во споредба со засеаните фуражни култури во

2018 година (40.749 ха) има зголемување на засеаните површини од 3,9% или околу 1.589 ха во споредба со 2018 година. Најзастапени површини со засеаните фуражни култури се во сточарско-развиените подрачја. Недостатокот од фуражни култури и добиточна храна е еден од главните ограничувачки фактори за развој на сточарството што негативно се одразува на трошковната структура на производството на месо и млеко.

Најголем удел во засеаната површина под фуражни култури бележи луцерката на засеана површина од 19.710 ха или со 46,6%, детелината на површина од 3.927 ха или со 9,3% и крмна пченка засеана на површина од 8.261 со 19,5 % учество. Најмало учество во засеаните фуражни култури завземаат граорот со 4,8% учество во вкупна засеана површина со фуражни култури, добиточен грашок 3,9% и 1,1% добиточната репка.

Графикон 4: Производство на фуражни култури, 2014-2019 година

Извор: ДЗС, 2020

9.5 Градинарски култури

Градинарството на отворено е еден од најзначајните подсектори на земјоделското производство, со голем извозен потенцијал и претставува основа за работа на преработувачката индустрија на зеленчук, која во голем дел е извозно ориентирана. Градинарското производство во 2019 година е застапено на околу 52.260 ха или 12,5% од засеаните површини под ораници и бавчи (418.823 ха), согласно податоците од Државен завод за статистика. Во споредба со 2018 година засеаните површини со градинарски култури се зголемени за 1,2% или за 643 хектари.

Табела број 18. Површини и производство на градинарски култури (чист посев) на отворено 2014-2019

		2014	2015	2016	2017	2018	2019
Компири	Засеана површина во хектари	13,178	13,360	13,279	13,189	12,406	12,946
	Ожнеана површина во хектари	13,174	13,360	13,273	13,188	12,403	12,939
	Вкупно производство во тони	198,943	189,408	197,138	177,721	180,424	189,023
	Кг по хектар	15,101	14,177	14,853	13,476	14,547	14,609
Кромид	Засеана површина во хектари	3,588	3,606	3,584	3,639	3,635	3,580
	Ожнеана површина во хектари	3,587	3,606	3,581	3,633	3,627	3,562
	Вкупно производство во	59,974	59,542	60,958	56,259	59,030	59,314

	тони						
	Кг по хектар	16,720	16,512	17,022	15,485	16,275	16,652
Лук	Засеана површина во хектари	956	980	978	948	959	908
	Ожнеана површина во хектари	930	980	978	947	950	904
	Вкупно производство во тони	4,326	4,214	4,221	4,214	4,134	4,515
	Кг по хектар	4,652	4,300	4,316	4,450	4,352	4,995
Грав-главен посев	Засеана површина во хектари	4,834	4,783	4,887	4,703	4,599	4,533
	Ожнеана површина во хектари	4,833	4,783	4,817	4,703	4,577	4,504
	Вкупно производство во тони	6,232	5,569	6,251	4,867	4,992	4,886
	Кг по хектар	1,289	1,164	1,298	1,035	1,091	1,085
Грашок-зрно	Засеана површина во хектари	1,138	1,071	1,015	1,063	1,053	1,106
	Ожнеана површина во хектари	1,137	1,069	1,008	1,062	1,045	1,105
	Вкупно производство во тони	2,547	2,385	2,227	1,893	2,067	2,033
	Кг по хектар	2,240	2,231	2,209	1,782	1,978	1,840
Леќа	Засеана површина во хектари	80	84	84	87	89	74
	Ожнеана површина во хектари	80	84	84	86	81	74
	Вкупно производство во тони	98	68	110	96	107	98
	Кг по хектар	1,226	810	1,312	1,119	1,325	1,330
Зелка	Засеана површина во хектари	4,367	4,815	4,597	4,505	4,510	4,639
	Ожнеана површина во хектари	4,366	4,800	4,593	4,499	4,502	4,627
	Вкупно производство во тони	115,486	144,931	139,873	132,821	127,856	128,534
	Кг по хектар	26,451	30,194	30,454	29,522	28,400	27,779
Домати	Засеана површина во хектари	5,746	5,657	5,609	5,608	5,570	5,520
	Ожнеана површина во хектари	5,720	5,642	5,604	5,597	5,569	5,497
	Вкупно производство во тони	160,530	173,434	161,951	159,721	161,621	152,348
	Кг по хектар	28,065	30,740	28,899	28,537	29,021	27,715
Пиперки	Засеана површина во хектари	8,528	8,622	8,766	8,930	9,196	9,407
	Ожнеана површина во хектари	8,522	8,617	8,751	8,927	9,179	9,390
	Вкупно производство во тони	175,867	189,443	181,852	175,100	182,872	185,452
	Кг по хектар	20,637	21,985	20,781	19,615	19,923	19,750
Краставици	Засеана површина во хектари	1,232	1,258	1,051	1,040	1,036	1,041
	Ожнеана површина во хектари	1,217	1,251	1,048	1,035	1,034	1,036
	Вкупно производство во тони	48,334	66,830	53,265	51,532	54,314	51,019
	Кг по хектар	39,716	53,421	50,825	49,789	52,528	49,246

Извор: ДЗС

Компирот е најзастапена градинарска култура која во 2019 година е засеана на 12.946 ха, како чист посев, односно забележано е зголемување на засеаните површини за 4,4% (540 ха), производство од 189.023 тони, што претставува зголемување од околу 4,8% (8.599 тони) во споредба со 2018 год, додека производство на компир како меѓупосев изнесува 1.504 тони.

Следи производство на пиперки со вкупно производство од 185.452 тони или зголемување на производство за 1,4% или за 2.580 тони, зелка со производство од 128.534 тони, со зголемување од 0,5% и доматиите со обем на производство од 152.348 тони, што претставува намалување од 5,7% во споредба со 2018 година.

Значајна улога во вкупно производство на градинарски култури завзема и производство на зелката како чист посев (128.534 тони) и како меѓупосев (45.138 тони).

Кај гравот површините кои се засеани како меѓупосев завземаат значителни површини кои изнесуваат 8.511 ха и вкупно производство од 5.933, во споредба со површините кои се засеани како чист посев и изнесуваат 4.533 хектари и производство од 4.886 тони.

Табела број 19. Површини и производство на градинарски култури (меѓупосев) на отворено 2014-2019

		2014	2015	2016	2017	2018	2019
Грав-меѓупосев	Ожнеана површина во хектари	8,781	8,795	8,663	8,472	8,545	8,511
	Вкупно производство во тони	7,185	7,789	6,709	5,095	7,256	5,933
	Кг по хектар	818	886	774	601	849	697
Компир-меѓупосев	Ожнеана површина во хектари	192	224	281	248	288	330
	Вкупно производство во тони	708	998	1,391	1,230	1,507	1,504
	Кг по хектар	3,688	4,456	4,950	4,960	5,233	4,558
Зелка-меѓупосев	Ожнеана површина во хектари	1,504	1,300	1,199	1,239	1,237	1,275
	Вкупно производство во тони	48,502	48,865	45,354	48,518	45,285	45,138
	Кг по хектар	32,249	37,588	37,826	39,159	36,608	35,402

Извор: ДЗС 2020

Благо зголемување на ожнеана површина кај градинарските култури - во споредба со 2018 година е забележано кај следните култури: компирот за 4,3% кај главниот посев и кај меѓупосев за 14,6%, грашокот - зрно за 5,7%, кај зелката за 2,8%, кај пиперките за 2,3%

9.6 Градинарско производство заштитени простори без загревање – пластеници

Согласно податоците на МЗШВ во 2019 година раноградинарското производство во заштитени простори (пластеници) беше застапено на површина од околу 4.823 ха со остварено производство од околу 208.467 тони на градинарски култури. Најзастапена култура во производството во пластеници е зелката која е засасена на 2.242 ха од кои е остварено производство од околу 78.274 тони. Следува благиот пипер кој е засаден на 1.251 ха со остварено производство од 47.675 тони. Трета најзначајна култура во овој вид на производство е домотот кој е засаден на 1.163 ха со остварено производство од околу 78.336 тони.

Табела 20. Градинарско производство во заштитени простори без загревање – пластеници, 2014 -2019 година

култура	расадена површина во ха						остварено производство во тони					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Домат	1.438	1.481	1.445	1.174	1.179	1.163	94.892	78.087	90.948	76.718	458	78.336
Компир	187	186	157	235	127	107	3607	4.125	6.135	6.257	2.601	2.631
Благ пипер	1.113	741	1.833	1504	456	1.251	40.622	20.88	71.917	57.123	55.314	47.657
Лут пипер	30	59	45	34	25	24	496	1.872	1.74	1.292	1,017	988
Млад лук	20	17	17	14	13	14	300	308	309	218	194	218
Млад кромид	44	38	37	22	21	22	703	700	702	369	332	365
Зелка	250	1.539	2.545	1.642	2.056	2.242	7.284	46.046	96.264	45.945	71.468	78.274
Останати култури	264	634	516	513	72	0	5.14	29.512	6.52	20.305	2.62	0
ВКУПНО	3.346	4.694	6.595	5.139	3.949	4.823	153.219	181.529	274.535	208.227	212.004	208.467

Извор: ПЕ на МЗШВ, 2020

9.7 Градинарско производство во оранжери

Градинарското производство во оранжери во производната 2019 година беше застапено на 136ха со остварено вкупно производство од 8.348 тони на раноградинарски производи. Најзначаен раноградинарски производ е домотот кој е застапен на површина од 68 ха со остварено производство од околу 4.110 тони.

Втора по значење култура е краставица која е засадена на површина од 19 ха со остварено производство од околу 1.743 тони.

Табела 21: Површина и производство на градинарски култури во оранжери, 2014-2019

култура	расадена површина во ха						остварено производство во тони					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Домат	45	86	73	80	137	68	4.302	7.776	8.055	8.413	11.739	4.11
Краставица	26	26	20	24	40	19	2.995	2.261	2.844	3.247	6.643	1.743
Благ пипер	16	8	21	19	1	8	0	190	830	680	20	72
Зелка	38	52	43	39	5	10	1.39	1.04	920	725	150	323
Кратка краставица	13	21	22	17	13	9	997	1.474	2.075	1.84	570	0
Останати култури	34	24	23	42	33	23	150	502	760	3.071	1.77	2.1
ВКУПНО:	172	217	202	221	229	136	9.834	13.243	15.484	17.976	20.892	8.348

Извор: ПЕ на МЗШВ, 2020

9.8 Овоштарство

Овоштарското производство е со слаб удел во рамките на целокупното земјоделско производство. Учеството на површините под овошни насади изнесува 3% од вкупната обработлива површина односно 16.784 ха од вкупните 1.264.578 ха. Споредено со минатата година забележан е незначителен пад на вкупните површини под овошни насади, површината е намалена за 43 ха.

Производството на јаболки е главна гранка од овоштарскиот сектор во Република Северна Македонија и зафаќа 63% од вкупното производство на овошје. Јаболковите насади се застапени на околу 5.900 ха, што претставува речиси една третина од површините под овошни култури. Најзначајни реони за производство на јаболка се езерските (Ресенско-Охридски), каде се произведува околу 75% од вкупните количества на јаболка. Производството на јаболки во 2019 година изнесува околу 88.701 тони, што претставува намалување од околу -37% во споредба со минатата година, што се должи на намаленото производство по родно дрвце од околу 11 кг. Околу 25% од вкупното производство на јаболки се пласира на домашен пазар додека останатите 75% се преработува или извезува.

Производството на сливи е второ по значење во овој подсектор и се карактеризира со производство во 2019 година од околу 32.303 тони, односно намалено производство во споредба со 2018 година за 5.416 тони, пред се како резултат на намалениот род од 4 кг по стебло.

Следува производството на вишна со 8.695 тони и истото е намалено за -14% во споредба со 2018 година, како резултат на намалениот принос од -10%. Вкупното производство на цреша во 2019 година изнесува 6.045 тони, што претставува зголемување од 4% во споредба со 2018 година, како резултат на зголемениот број на родни стебла од 2,4%.

Праската како овошен вид е од локално економско значење за Повардарскиот регион особено за Тиквешката. Како култура, праската во 2019 година продуцирала род од 22 кг од стебло, што претставува намалување од 2 кг по стебло, како резултат на што вкупните приноси на ниво на држава изнесуваат 12.003 тони што претставува намалување од -8,5% во споредба со минатата година.

Табела 22: Вкупен број на стебла, родни стебла и производство на овошје во тони, 2016-2019 година

Година			2016	2017	2018	2019	
Број на стебла	Вкупно	Крушки	446.603	456.053	493.346	496.937	
	Родни		408.93	415.451	453.775	461.341	
Производство	Вкупно (тони)		7.206	5.052	8.055	8.048	
	кг/стебло		18	12	18	17	
Број на стебла	Вкупно		Цреша	244.054	236.663	256.71	258.082
	Родни			200.636	216.022	231.943	237.519
Производство	Вкупно (тони)			5.574	4.061	5.824	6.045
	кг/стебло			28	19	25	25
Број на стебла	Вкупно	Кајсии		210.05	208.705	218.646	215.714
	Родни			194.812	198.468	201.508	209.91
Производство	Вкупно (тони)			3.47	3.992	9.904	6.07
	кг/стебло			18	20	19	29

Број на стебла	Вкупно	Јаболки	4.165.561	4.498.383	4.875.902	4.892.546		
	Родни		3.855.682	4.345.129	4.724.399	4.788.670		
Производство	Вкупно (тони)		101.087	43.366	140.296	88.701		
	kg/стебло		26	10	30	19		
Број на стебла	Вкупно		Сливи	1.772.493	1.733.364	1.732.823	1.745.253	
	Родни			1.656.808	1.659.261	1.670.820	1.672.609	
Производство	Вкупно (тони)			33.684	17.88	37.719	32.303	
	kg/стебло			20	11	23	19	
Број на стебла	Вкупно			Вишни	1.092.387	1.153.260	1.206.349	1.102.404
	Родни				892,172	952,974	1,017,412	981,836
Производство	Вкупно (тони)	8,071			4,408	10,538	8,695	
	kg/стебло	9			4	10	9	
Број на стебла	Вкупно	Праски			618,100	657,288	588,724	600,562
	Родни				574,825	617,050	553,450	555,448
Производство	Вкупно (тони)		12,108		11,509	13,128	12,003	
	kg/стебло		21		19	24	22	
Број на стебла	Вкупно		Ореви		203,868	201,116	206,766	210,633
	Родни				172,473	167,761	171,808	172,926
Производство	Вкупно (тони)			5,146	2,341	4,826	5,014	
	kg/стебло			30	14	28	29	
Број на стебла	Вкупно			Дуњи	58,311	60,061	67,252	69,710
	Родни				54,716	57,721	63,868	65,374
Производство	Вкупно (тони)	1,279			1,068	1,573	1,422	
	kg/стебло	23			19	25	22	
Број на стебла	Вкупно	Бадеми			55,160	49,675	43,227	100,918
	Родни				50,375	47,320	39,394	90,461
Производство	Вкупно (тони)		672		533	574	568	
	kg/стебло		13		11	15	6	

Извор: ДЗС, 2020

9.9 Лозарство и винарска индустрија

Лозарството заедно со производството на вино допринесува со околу 17%-20% од земјоделскиот БДП. Виното, после тутунот, е вториот најважен производ во однос на извозната вредност на земјоделските производи.

Лозовите насади во Република Северна Македонија се со неповолна старосна структура. Причини за оваа состојба има повеќе, како што се:

- фрагментирани парцели кои се резултат на долгогодишното „ситнење“ на обработливите површини,
- обичаите за наследство,
- традицијата за неформалните релации на пазарот на земјиште и
- долгиот временски период на слабо инвестирање.

Повеќе од 60% од лозовите насади се постари од 15 години кои треба да бидат цел на инвестиција за нивно обновување (копачење/пресадување) за да се одржи производствениот (квантитативен и квалитативен) потенцијал.

Вардарскиот и Југоисточниот регион имаат најголем удел во родните лозови површини. По своите климатски карактеристики, Република Северна Македонија е класифицирана како една географска област – реон за производство на регионално вино (трпезно вино со географска ознака), па поради тоа, сите трпезни вина со географска ознака произведени во земјата носат иста географска ознака „реон Македонија“. Географските области на потекло погодни за производство на вина со контролирано потекло (ВКП) се виногорјата кои ги има вкупно 16, и тоа: Скопско, Велешко, Тиквешко, Гевгелиско-Валандовско, Струмичко-Радовишко, Овчеполско, Кочанско-Виничко, Кумановско, Кратовско, Пијанечко, Прилепско, Битолско, Преспанско, Охридско, Кичевско и Тетовско виногорје.

Географските области на потекло погодни за производство на вино со контролирано и гарантирано потекло (ВКГП) се локалитети, месности и/или ограничени лозарски единици.

Лозовите насади учествуваат со околу 4% од вкупното обработливо земјиште. Во последните седум години се забележува благ пораст на површините под лозови насади, односно површините под лозови насади во 2019 година се зголемени за 15,9% во споредба со површините во 2013 година.

Производството на грозје во последните неколку години е релативно стабилно, со просечно производство од околу 260 илјади тони на годишно ниво.

Табела 23: Преглед на површини под лозови насади и производство на грозје, 2013-2019 година (винско и трпезно грозје)

Година	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Површина (хектари)	21.109	22.726	22.918	23.192	23.398	24.088	24.468
Производство на грозје (тони)	292.075	195.888	324.769	333.319	180.349	294.497	258.960

Извор: Државен завод за статистика

Во површините под лозови насади, винските сорти грозје учествуваат со 80%, од што бели сорти се 40%, а обоени 60%. Најзастапени обоени вински сорти се: Вранец, Мерло, Каберне Совињон, Мускат Хамбург, а од белите сорти: Смедеревка, Ризлинг, Шардоне, Ркацителите и др. Од трпезните сорти на грозје доминираат: Афус-Али, Кардинал, Мускат Италија, Мускат Хамбург, Бело Зимско, Викторија, Мишел Палиери, Рибиер и др. Во лозарството вклучени се околу 25.000 фарми, од кои околу 70% се индивидуални стопанства, а 30% се земјоделски фирми. Просечните приноси на грозје изнесуваат 11,5 тони/ха.

Трпезното грозје најмногу се произведува во Вардарскиот регион. По него следат Југоисточниот и Североисточниот регион. Асортиманот на сортите на трпезно грозје вклучува неколку класи од многу рани, до многу доцни сорти на трпезно грозје.

Поради поволната клима македонското трпезно грозје има висок квалитет и значителен извозен потенцијал. Најзначаен пазар за извоз на трпезно грозје во 2019 година е Република Србија, потоа Косово, Русија, Босна и Херцеговина и Албанија. Во 2019 година остварен е вкупен извоз на грозје во количина од 27.907.686 килограми.

Откупот на грозјето во 2019 година се движеше во рамките на просечните годишни откупени количини. Согласно податоците за исплатени финансиски обврски за откупено грозје, од страна на винарските визби откупени се вкупно 96.795 тони грозје.

Табела 24: Откуп на винско грозје од домашни винарски визби (2013-2019 година)

Година	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Откуп (во тони)	163.124	83.750	155.503	125.268	55.258	111.588	96.795

Извор: МЗШВ

9.10 Регистар на лозови насади при МЗШВ

Регистарот на лозови насади, како дел од регистрите на постојани насади (лозов, овошен и регистар на насади под маслинки) е интегриран во рамките на СИЗП, вклучувајќи ги и специфичните податоци кои се однесуваат на површини, сорти, година на подигнување, растојание помеѓу редовите, систем на одгледување, систем за наводнување и подлога.

Согласно дигитализираните податоци во рамките на СИЗП и анализата на површините под лозови насади во Република Северна Македонија, под лозови насади се евидентирани вкупно 29.095 ха, како и дополнителни 804 ха кои се претежно лозови насади. Покрај ова, постојат и дополнителни 7.049 ха земјоделско земјиште, кои се евидентирани под долгогодишни насади (овошни и лозови), а за кои од фотоинтерпретацијата не може да се утврди со сигурност дали се работи за овошни или лозови насади. Доколку се земе во предвид дека најмалку 50% од дополнителните недефинирани долгогодишни насади, ќе припаднат на лозови насади (приближно 3.500 ха), вкупните површини под лозови насади би достигнале околу 33.400 ха. Доколку се има во предвид дека од вкупните лозови насади 30% отпаѓаат на трпезно грозје, вкупните површини под лозови насади со винско грозје, односно за производство на вино, во Република Северна Македонија се околу 23.500 хектари.

9.11 Производство на вино

Во 2019 година, регистрирани се над 75 винарски визби со вкупен капацитет за преработка на грозје во вино од над два милиони хектолитри т.е. приближно два пати поголем од годишното производство на вино. Зголемувањето на бројот на винарски визби од 28 во 2003 на 75 во 2019 (главно визби со мала и средна големина), се должи на концентрирање на производство на висококвалитетни вина во шишиња, со контрола на сортите, лозовите насади и бербата, софистицирана преработка и маркетинг технологии кои се конкурентни како на домашните така и на странските пазари.

Меѓутоа, во 2020 година се очекува зголемување на бројот на регистрирани „мали/семејни“, винарии и како и бројот на регистрирани физички лица, бидејќи условите за нивно запишување во Регистарот на производители на вина се олеснети со донесувањето на Законот за изменување и дополнување на Законот за вино („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 235 /19).

Табела 25: Производство на вино, 2013-2019 година

Година	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Вкупно производство на вино (илјади литри)	127.497	78.982	109.569	105.330	65.723	102.633	90.624

Извор: Државен завод за статистика

10. Сточарско производство

Основна цел на сточарското производство е обезбедување на населението со високо квалитетни сточарски производи, млеко и месо. Во Република Северна Македонија сточарството во најголема мерка е застапено во ридско-планинските предели во периметар на северната, западната и источната граница со широчина на појасот од 10-80 км. Овие региони се граничат со регионите за производство на поделелски култури со што се зголемува интеракцијата од аспект на искористувањето на нус производите од поделелството во исхраната на добитокот.

Нашата земја во голема мерка зависи од увезената добиточна храна како: пченка, протеини и растителни масти (соја и сончоглед, пченкарен глутен), како и комплетни мешавини или додатоци (комбинација од протеини или протеини, минерали и витамини). Северна Македонија е нето увозник на сурово месо, колбаси и слични производи од месо и млечни производи, додека е нето извозник само на јагнешко месо, а во одредени години и на јајца. Според податоците на Државниот завод за статистика, во 2019 година, во споредба со 2018, вкупниот број на говеда е намален за 15% или за вкупно 38.391 грла. Бројот на говедата кај индивидуалните земјоделски стопанства е намален за 15,1%, додека бројот на говедата кај деловните субјекти (земјоделските претпријатија и земјоделските задруги) е намален за 10,4%.

Бројот на свињите кај деловните субјекти во 2019 година, во споредба со 2018 година, е намален за 59,5%, додека кај индивидуалните земјоделски стопанства е намален за 14,6%. Намалување на бројот на овците е забележано кај индивидуалните земјоделски стопанства за 4,9%, а кај деловните субјекти бројот на овци е намален за 42,6%.

Во истиот период, бројот на козите кај индивидуалните земјоделски стопанства е намален за 25,1%, а кај деловните субјекти за 44,2%.

Бројот на живината во 2019 година, во споредба со претходната година, е намален за 14,6%.

Табела 26: Бројна состојба на добиток, живина и пчелни семејства 2014-2019 година

Вид	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Говеда	241.607	253.442	254.768	255.036	256.181	217.790
Овци	740.457	733.510	723.295	724.555	726.990	684.558
Кози	81.345	88.064	101.669	107.466	117.447	87.581
Свињи	165.054	195.443	202.758	202.197	195.538	135.770
Живина	1.939.879	1.761.145	1.865.769	1.840.173	1.828.287	1.562.089
Пчелни семејства	73.869	73.960	81.476	75.406	81.197	96.143

Извор: ДЗС, 2020

Пчеларството како гранка бележи зголемување на бројната состојба за 14.946 пчелни семејства или за 18,4% во споредба со 2018 година.

10. 1 Говедарство

Говедарството е основна гранка на сточарството и е најзастапено во ридско-планинските региони по должината на северната, западната и источната граница на земјата. Националната расна структура вклучува претежно млечни раси на говеда, но застапени се и комбинирани раси за месо и млеко.

Традиционални фармери, кои одгледуваат нископродуктивни 1-3 крави со ниско годишно производство на млеко од 2-3 илјади литри/крава. Ниската продуктивност се јавува поради несоодветните услови на одгледување, како и слабиот квалитет на добиточна храна. Овој тип на производители не претставува солидна основа за идното пазарно производство. Семејни фарми, кои имаат 5-20 крави со годишно производство на млеко од 4-5 илјади литри/крава просечен принос. Најчесто тие се мешани фарми кои треба да претставуваат идна основа за развој на говедарството. Специјализирани фарми, со повеќе од 20 крави со висока продуктивност и годишно производство на млеко од над 5 илјади литри/крава. Бројот на ваквите типови на фарми е мал (само 3% од фармите). Фарми со повеќе од 50 грла се само 1% од вкупниот број. Тие треба да бидат носители на производство на квалитетен генетски материјал за преостанатите фарми (репродуктивни центри).

Говедарството како гранка во 2019 година се карактеризира со намалување на вкупен број на говеда од 15% во споредба со 2018 година.

Бројот на говедата кај индивидуалните земјоделски стопанства е намален за 15,1%, додека бројот на говедата кај деловните субјекти (земјоделските претпријатија и земјоделските задруги) е намален за 10,4%.

Промени по одредени категории на говеда односно намален број кај следните категории на говеда е забележан кај машките грла говеда до 1 година за колење за -19,4%, говеда стари до 1 год. женски грла за -11,4%, говеда стари од 1-2 година машки грла за -39%, говеда стари од 1-2 година, женски грла за -10,8%, јуници над 2 години за колење -3,9%, на стелни јуници за -26,5%, на млечни крави за 14,1% и на други говеда стари над 2 год. за 38,5%

Зголемувањето во бројна состојба на говедата е забележан кај категориии говеда стари до 1 година-телиња за колење за 89% и кај категорија говеда стари над 2 години-машки грла за 41,7%.

Табела 27: Бројна состојба на говеда и производство на кравјо млеко и говедско месо, 2013-2019 година

Година	Бројна состојба				Производство на кравјо млеко и говедско месо		
	вкупно говеда	молзни крави	говеда до 1 година	говеда над 2 години	просечна млечност по крава (литри)	производство на кравјо млеко (илјада литри)	производство на говедско месо (тони)
2014	241.607	126.779	64.169	161.500	3.053	387.009	5.522
2015	253.442	127.663	71.383	164.845	2.828	361.072	4.875
2016	254.768	132.332	58.944	167.639	3.046	403.044	3.962
2017	255.036	137.461	69.654	170.611	2.867	394.140	4.636
2018	256.181	131.372	69.630	169.072	3.077	404.230	4.381
2019	217.790	113.709	62.169	140.933	3.438	390.903	4.083

Извор: ДЗС, 2020

Во 2019 година намален е бројот на молзни крави за 13,4% или за 17.663 грла. 75% од вкупниот број на молзни крави е застапен кај индивидуален сектор, односно 110.863 грла, додека само 25% или 2 864 грла се кај деловните субјекти. Намалување на бројот на говеда над 2 години за -16,6% или 28.139 грла, како и бројот на говеда до 1 година е намален за 7.461 грла или за -10,7% во споредба со 2018 година.

Производството на кравјо млеко е намалено во споредба со 2018 година за 3,3% или за 13.327 илјада литри, додека просечната млечност по крава е зголемена за 361 литри или за 11,7%.

Производството на говедското месо во 2019, година изнесува 4.093 тони и истото е намалено за 6,8% или за 298 тони во споредба со 2018 година (4.381 т). Домашното производство на говедско месо делумно ја задоволува домашната побарувачка, така што потребите во најголем дел се надоместуваат преку увоз од Бразил и Полска.

10. 2 Овчарство

Овчарството во Република Северна Македонија во голема мерка се базира на мали индивидуални и семејни фарми со големина на стадо од 20 до 200 овци, а поретко со над 300 со комбинирана производна насока (млеко, месо и волна). Во 2019 година вкупниот број на овци изнесува 684.558 грла што претставува намалување од околу 5,8% или 42.432 грла во споредба со минатата година. Околу 98,5% од овците се одгледуваат од страна на индивидуални земјоделски стопанства (674.034), додека само 1,5% се одгледуваат од страна на деловните субјекти (10.524 грла).

Истовремено во 2019 година се бележи намалување на молзни овци за 5,3% (28.738 грла), број на стрижени овци за 5,7% (34.634 грла), незначително намалување на бројот на јагниња и шилежиња од 0,02% или 19.000 грла, овци за приплод за 7,9% (46.354 грла), додека зголемувањето за 11,7% (3.914 грло) е забележано кај категорија овни и други јалови овци во споредба со 2018 година.

Расната структура на популацијата на овци во Република Северна Македонија воглавно се состои од расата оплеменета „праменка“, застапена со „овчеполски сој“ и „шарпланински сој“. Во последно време се зголемува бројноста на мелезите од расите „виртемберг“ (за

производство на месо) и „аваси“ (за производство на млеко). Со оглед на доминантната можност за извоз на јагнешко месо, традиционално не постои јасно дефинирана производствена ориентација (месо–волна наспроти млеко-месо).

Табела 28: Бројна состојба на овци и производство на млеко, месо и волна (2014-2019 година)

Бројна состојба на овци	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Овци	740.457	733.510	723.925	724.555	726.990	684.558
Молзни овци	482.674	529.134	529.600	510.893	541.286	512.548
Број на стрижени овци	530.891	530.891	547.803	670.973	602.964	568.330
Јагниња и шилежиња	164.624	113.671	123.426	116.963	113.690	113.671
Овци за приплод	531.160	580.840	555.932	565.063	579.747	533.393
Овни и други јалови овци	44.673	38.999	43.937	42.559	33.553	37.494
Производство на млеко, месо и волна	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Производство на овчо млеко (во илјади литри)	35.661	40.748	41.066	35.364	36.559	35.088
Просечна млечност по молзна овца (во л)	74	77	78	69	68	68
Производство на овчо месо (во т)	4.727	3.980	3.737	3.422	3.446	3.392
Производство на волна (во т)	829	955	851	1.359	990	844
Просек по стрижена овца (во кг)	1,6	1,6	2,0	2,0	2,0	1,5

Извор: ДЗС, 2020

Вкупното производство на овчо млеко во 2019 година изнесува 35.088.000 литри и претставува намалување од околу 4% во однос на претходната година. Најголем дел од овчото млеко се преработува во бело овчо сирење кое се продава на домашниот пазар, но и мали количества се извезуваат во соседните земји. Други домашни млечни производи се овчи кашкавал, кисело млеко и сурутка. Млечните овчи производи имаат добар извозен потенцијал поради ниските производствени трошоци и високиот квалитет.

Во 2019 година вкупното производство на волна изнесува 884 тони, со просечно производство од 1,5 кг по овца, што претставува намалување на вкупното производство на волна од 10,7%, што произлегува од намалениот просек по стрижена овца од 0,5 кг.

Табела 29: Производство на месо во Република Северна Македонија во тони од 2014-2019, година

Година	Говедско месо	Свинско месо	Овчо месо	Живинско месо
2014	5.522	9.886	4.727	2.011
2015	4.875	10.826	3.980	1.729
2016	3.962	12.786	3.737	1.509
2017	4.636	13.105	3.422	1.716
2018	4.381	12.929	3.446	1.499
2019	4.083	13.384	3.392	1.490

Извор: ДЗС, 2020

Производството на месо во 2019 година изнесува 22.349 тони, што претставува благо зголемување од околу 0,4% или околу 94 тони во споредба со 2018 година (22.255 тони).

Извор: ДЗС, 2020

Производството на свинско месо е зголемено за 3,5 % во однос на претходната година, односно за 455 тони. Производството на другите видови месо е намалено во однос на претходната година и тоа на говедското за 6,8%, овчо месо за 1,6%. Производство на живинското месо е минимално намалено во споредба со 2018 година и изнесува намалување од 0,6%.

Од табеларен преглед за производство на месо во тони се гледа дека најголем процент на производството на месо отпаѓа на свинското 59,9%, потоа на говедското 18,3%, 15,2% на овчо и 6,7% на живинското месо.

10.3 Козарство

Во 2019 година регистрирани се 87.581 грла кози што претставува намалување на бројна состојба на кози за 29.866 грла или околу 25% во споредба со 2018 година (117.477 грла). Во истиот период, бројот на козите кај индивидуалните земјоделски стопанства е намален за 25.1%, а кај деловните субјекти за 44.2%.

Козарството како сточарска гранка најзастапено е кај индивидуалните земјоделски стопанства (со околу 98,8% или 86.533 грла кози, додека само мал процент од 1,2% се одгледуваат кај деловните субјекти или 1.048 грла) . Расниот состав на козите главно е од типот на балканска коза со изразено присуство на мелези од санската раса, но има и козарски фарми кои располагаат со подобрен расен состав од расата на алпина.

Табела бр 30: Бројна состојба на кози производство на млеко 2014-2019 година

Година	Број на кози	Број на молзни кози	Просек по молзна коза, литри	Производство на козјо млеко, '000 литри
2014	81.344	53.781	253	13.587
2015	88.064	63.948	243	15.568
2016	101.669	70.082	276	19.336
2017	107.466	76.548	251	19.250
2018	117.447	86.865	263	22.846
2019	87.581	61.369	275	16.865

Извор: ДЗС, 2020

Вкупното производство на козјо млеко во 2019 година изнесува 16.865.000 литри што представува намалено производство на млеко во споредба со 2018 година за 5.981.000 литри или за 26,2%.

Во 2019 година просечниот принос на млеко кај козите е 275 литри по молзна коза, односно забележана е зголемена млечност по коза за 12 л или за 4,6% во споредба со 2018 година.

Поради релативно високите цени на преработките од козјо млеко, сè повеќе фармери се опремуваат со објекти за преработка на ниво на фарма со цел производство на специјални видови на козјо или мешано сирење. Согласно податоците добиени од Агенција за храна и ветеринарство во РСМ има регистрирано 4.015 одгледувалишта за кози.

10.4 Свињарство

Согласно податоците на Државен завод за статистика во 2019 година регистрирани се 135.770 грла свињи. Бројот на свињите кај деловните субјекти во 2019 година, во споредба со 2018 година, е намален за 59,5%, додека кај индивидуалните земјоделски стопанства е намален за 14,6%.

Вкупен број на свињи во Република Северна Македонија претставува намалување од 30,5% или 59.768 грла во споредба со 2018 година.

Табела 31: Бројна состојба на свињи по категории 2014-2019 година

Категорија	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Прасиња до 20 kg	48.833	58.510	69.332	61.266	53.741	32.353
Свињи од 21 до 50 kg	40.966	69.145	34.127	34.338	37.967	24.455
Свињи за гоење (од 51 кг и преку 110 кг)	51.743	76.931	70.628	80.019	80.101	61.006
Назимки и спрасни назимки	3.965	3.871	5.778	5.552	4.271	3.331
Маторици	18.548	16.301	21.706	20.162	18.920	13.000
Нерези	998	685	1.177	860	538	625
Вкупно свињи	165.054	195.443	202.758	202.197	195.538	135.770

Извор: ДЗС, 2020

Намалување на бројот на свињите е забележан кај следните категории на свињи: кај прасињата до 20 кг за 39,7% (21.388 грла), кај свињите од 21-50 кг за 33% (12.512), кај свињите за гоее од 51 кг и преку 110 кг за 23,8 или 19.095, кај назимките и спрасните за 22% (240 грла), и кај маториците за 31% или за 5.920 грла.

Зголемување е забележано кај категорија нерези за 16,2%, во споредба со 2018 година.

10.5 Живинарство

Вкупниот број на живина во 2019 година изнесува 1.562.089 броја, од кој на кокошки несилки отпаѓа 1.375.778 броја или 75,2%. Бројот на живината во 2019 година, во споредба со претходната година, е намален за 14,6%

Околу 87,4% од живината е застапена кај индивидуалниот сектор, додека само мал дел од 12,6% отпаѓа на одгледување во деловните субјекти.

Табела 32: Број на живина и производство на јајца

Показател	2016	2017	2018	2019
Број на живина	1.865.769	1.840.173	1.828.287	1.562.089
Кокошки несилки	1.375.778	1.024.877	1.024.877	1.024.877
Гоени пилиња	97.322	20.456	25.641	120.363
Производство на јајца (во илјада парчиња)	177.521	224.596	181.783	141.284
Просек по кокошка (во парчиња)	131	153	132	138

Извор: ДЗС, 2020

Бројот на несилки во 2019 година е намален за 350.901 броја или за 25,5% во споредба со 2018 година, исто така производство на јајца е намалено за 40.499.000 или за 22,3%, додека просек по кокошка е зголемен за 6 парчиња или за 4,5%. Производство на гоени пилиња во 2019 година е зголемено за 94.722 броја, односно за 369,4% во споредба со 2018 година.

10.5 Пчеларство

Бројот на пчелни семејства во 2019 година изнесува 96.143 што претставува зголемување за околу 14.946 пчелни семејства или за 18,4% во споредба со 2018 година.

Табела број 33. Број на пчелни семејства и производство на мед 2015-2019 година

Ставка	2015	2016	2017	2018	2019
пчелни семејства	73.960	81.476	75.406	81.197	96.143
производство на мед (во тони)	688	834	395	475	953
просек по пчелно семејство (кг)	9	10	5	6	10

Извор: ДЗС, 2020

Според статистички податоци бројот на пчелни семејства во 2019 година изнесува 96.143 што претставува зголемување за околу 14.946 пчелни семејства или за 18,4% во споредба со 2018 година. Годишното производство на мед во 2019 година е 953 тони и 10 кг по пчелна кошница, што претставува зголемено производство на мед за 478 тони, поради зголемениот принос по кошница за 66% во споредба со 2018 година кога принос по кошница изнесуваше 6 кг. Ако се разгледува годишното производство и број на пчелни семејства (период 2013-2019 година) може да се заклучи дека бројот на пчелни семејства е зголемен за околу 40%, производството на мед е зголемено за 21% бидејќи просечното производство по пчелно семејство е зголемено за 66%, во споредба со 2013 година.

Табела број 34. Откуп на мед, вредност и количина во период 2014-2018 година

Опис/година	2014	2015	2016	2017	2018
Вредност на вкупниот откуп во 000 денари	5.485	3.807	7.659	10.912	10.171
Откупена количина во тони	26	17	32	47	42
Откупна цена во ден/кг.	210,96	223,94	239,34	232,17	242,17

Извор: ДЗС-Статистички годишник на РСМ, 2019

Откупот на мед во период 2014-2018 има нагорен тренд. Вкупната вредност на медот во 2018 година е зголемена за 85% во однос на 2014 година што се должи на зголемените откупени количини во 2018 година за 16 тони или за 61%, како и откупната цена за 14,8%.

11. Органско земјоделско производство

Развојот на органското земјоделско производство во Република Северна Македонија продолжува и се одржува согласно мерките утврдени во политиките за поддршка утврдени во Националната програма за земјоделство и рурален развој 2018 – 2022 година и Националниот план за органско производство 2013-2020. Во системот на органското земјоделство се вклучуваат се повеќе субјекти. Во последните три години се забележува тренд на пораст во органското производство, по сертифицирана производна површина и бројот на органските оператори (субјекти).

Табела број 35. Органско производство во 2019 година

Растително органско производство во 2019 година			
вид/култура	во преод	органско	вкупно/ ха
житни	432,02	442,91	874,93
фуражни	566,45	762,29	1.328,74
индустриски	-	-	-
маслодајни	8,28	16,07	24,35
ароматични/лековити	314,75	138,62	453,37
овошни	318,65	341,20	659,85
лозови	124,01	15,81	139,82
градинарски	233,30	147,31	380,62
Угар/зелено ѓубрење	102,82	310,57	413,39
ВКУПНО:	2.550,37	2.655,89	5.206,27

Сточарско органско производство во 2019 година			
вид на животно	во преод	органско	вкупно/ бр
говеда	2.030	5.084	7.114
овци	45.433	57.595	103.028
кози	1.533	3.191	4.724
живина/кокошки		200	200
Пчеларско органско производство во 2019 година			
	во преод	органско	вкупно/ бр
пчелни семејства	1.979	6.915	8.894

Извор: МЗШВ

Според состојбата на вкупното обработливо земјиште во 2019 година во Република Северна Македонија, евидентирано под растително органско земјоделско производство, се вкупно– 5.206ха, додека во 2018год.- 3.909 ха, а во 2017 год –2.900 ха.

Имено, во 2019година, во однос на претходната 2018година има зголемување од 33% на вкупно обработливите површини со органско земјоделско производство.

Од податоците, може да се забележи дека најголемо учество во растителното органско производство во 2019 година имат фуражните култури со 34%, а по нив следат житните култури со 23%, овошни насади со 17%, ароматичните/лековити растенија со 12%, градинарски култури учествуваат со 10%, додека маслодајните и лозовите насади со по 1-3%.

Во сточарското органско производство во 2019година водечка гранка е овчарството со 90% од вкупното органско сточарско производство. Козарството и говедарството учествуваат со по 4-6% во сточарството.

Во пчеларското органско производство вкупниот број на пчелни семејства во периодот од 2017 год – 7.676 пчелни семејства, во 2018 год, со вкупен број од 8.193 пчелни семејства, додека во 2019год, - 8.894 пчелни семејства.

Согласно Националната програма за земјоделство и рурален развој 2018 – 2022година, финансиската поддршка на органското производство продолжи и во 2019 година. Поддршката за органското производство во 2019 година е повисока за 30% за фуражни култури во однос на висината на дирекните плаќања за конвенционалното производство, за 50% за полјоделски култури, сточарско и пчеларско производство, за 70% за овоштарство и лозарство и за 100% за градинарско производство, како и покривање на 50% од трошоците за сертификација на органското производство.

12. Рибарство

Рибите од риболовните води за вршење стопански и организирање рекреативен риболов (освен од водите за кои постојат посебни акти за забрана) се даваат на користење за вршење стопански риболов и организирање рекреативен риболов, по пат на концесија за период од 6 години согласно одредбите од Законот за рибарство и аквакултура.

Вкупното производство на риба во Република Северна Македонија се однесува на аквакултурното производство и уловот од стопанскиот риболов на отворените риболовни води.

Според евиденциите на министерството производството на поважните видови риби добиени од регистрираните субјекти во аквакултурата и од реализираниот улов од стопанскиот риболов на концесионерите за периодот 2017 2018 и 2019 година изнесува,:

Вид риба	2017*	2018*	2019*
	Вкупно/кг.	Вкупно/кг.	Вкупно/кг.
Пастрмка	1,128,413	1,155,532	1,132,020
Крап	588,887	613,791	524,343
Сом	4,747	5,989	1,849
Јагула	914	407	352
Други	85,946	97,910	47,215
Вкупно	1,808,907	1,873,629	1,705,779

*Извор Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство

Во аквакултурното производство, најзначајно е производството на пастрмка и крап. Покрај овие видови, во рибничките капацитети се произведуваат и сом, амур и толстолобик.

Со вршење стопански риболов покрај пастрмката и крапот како позначајни економски видови се изловуваат и јагулата, сомот, црвеноперката, белвицата, кострешот, линишот и други.

13. Агенција за храна и ветеринарство

13. 1 Меѓународна соработка

Агенцијата за храна и ветеринарство како носител на политиките од областа на безбедност на храната и ветеринарната политика во Република Северна Македонија, во рамките на своите надлежности врши активности поврзани со следење и транспонирање на соодветното европско законодавство во националното законодавство. Во рамките на оваа активност, следење на промените во европското законодавство во врска со објавувањето на нови ЕУ мерки, нивна измена, дополнувања и исправки на постоечките ЕУ мерки од областа на безбедноста на храната и ветеринарната политика се врши на дневна основа, се изготвуваат месечни, квартални и збирни годишни извештаи за објавените ЕУ мерки во 2019 година, при што се обезбедува сеопфатен увид во последните промени во европското

законодавство, а со цел негово соодветно и навремено транспонирање во националното законодавство. Кварталните и збирниот извештај за објавените ЕУ мерки се користат и при подготовката на ревизијата на НПАА за 2019 година - Поглавје 12.

13. 2 Сектор за безбедност на храна од неживотинско потекло

Реализација на Програмата за мониторинг на безбедноста на храната во Република Северна Македонија за 2019 година (Службен Весник на РМ бр. 8/2019 и евалуација на добиените анализи. Програмата е составена од десет под програми во кои е предвидено земање на мостри за лабораториски анализа на 984 мостри.

Табела 36: Преглед на деветте под програми со планиран број на мостри согласно програмата и конечен реализиран број на земени и лабораториски испитани мостри

	Планиран број согласно програмата	Реализиран број
1.Микробиолошки критериуми	216	206
2.Резидуи од пестициди (овошје и зеленчук)	230	230
3. Резидуи од пестициди или метаболити на пестициди за преработена храна на житна основа и детска храна за доенчиња и мали деца и за почетна формула за доенчиња и во последователна формула за доенчиња- млечна храна за доенчиња	49	49
4. Нитрати	26	24
5. Тешки метали	88	67
6. Микотоксини	214	214
7.Материјали кои доаѓаат во контакт со храната	21	20
8.Мониторинг на ГМО храна	40	38
9.Мониторинг на органски производи	50	50
10. Мониторинг на храна третирана со јонизирачко зрачење	50	50
Вкупно	984	948

Извор: АХВ

И оваа година беа поднесени податоци од испитувањата направени на национално ниво за резидуите од пестициди во/на производи од растително потекло од конвенционално производство и од органско производство, до Европската Агенција за Безбедност на

Храната (EFSA). Оваа обврска која од 2018 година е задолжителна, произлезе од учеството на наши наблудувачи во Научната мрежа за пестициди на ЕФСА.

Спроведена е и обука од страна на експертите од ЕФСА за оваа проблематика со што наблудувачот на оваа мрежа стана и давател на податоци (data provider) на оваа мрежа.

Податоците се поднесувани и валидирани преку програмите (микросистемите) DCF и DWH на ЕФСА, која обезбеди пристап на давателите на податоци. Беа поднесени и валидирани вкупно 179 извештаи од лабораториски испитувања на 179 мостри храна на производи од растително потекло од конвенционално и органско производство. За Научната мрежа за контаминенти на ЕФСА беа поднесени и валидирани вкупно 368 извештаи од лабораториски испитувања.

13.3 Сектор за ветеринарно јавно здравство

Мониторингот над одгледувањето на животните и примарното производство на храна од животинско потекло се врши заради откривање на присуство на резидуи од ветеринарно-медицински препарати и контаминенти и недозволени супстанции во живи животни и храна од животинско потекло, нивните производи и суровини, и суровини и храната за животни како и нивната животна средина, за заштита на здравјето на луѓето и обезбедување на услови за непречен промет со производи од животинско потекло.

Мониторингот се спроведува на фарми, кланици, млекарници, објекти за одгледување на животни и преработка на производи и храна од животинско потекло и други оператори со храна од животинско потекло. Мониторингот на резидуи, контаминенти и недозволени супстанции се спроведува согласно Годишниот план за мониторинг на резидуи и недозволени супстанции кај живи животни, производи и суровини од животинско потекло за 2019 година предвидени се вкупно 1.548 мостри. Од страна на официјалните ветеринари од Секторот за инспекциски надзор вкупно се земени 1.475 мостри или 96,54%.

13.4 Одобрување на објекти и оператори со храна од животинско потекло

Одобрувањето на операторите со храна и објектите за производство, обработка и манипулација со храна од животинско потекло во Република Северна Македонија е пропишано во член 51 од Законот за безбедност на храна („Службен весник на Република Македонија“ бр. 157/10, 53/11, 1/12, 164/13, 187/13, 43/14, 72/15, 129/15, 213/15, 39/16, 64/18) и истото е усогласено со Регулативата (ЕЗ) бр. 853/2004 на Европскиот Парламент и на Советот од 29 април 2004 година, за утврдување на посебни хигиенски правила за храна од животинско потекло (CELEX број 32004R0853). Регистрите на одобрени објекти за храна од животинско потекло се објавени на веб страницата на Агенцијата на следната адреса: <http://fva.gov.mk/mk/registri-hrana-zivotinsko-poteklo>

13.5 Одобрување на објекти за извоз во ЕУ

Во 2019 година, по претходна спроведена постапка на одобрување од страна на Агенцијата за храна и ветеринарство за извоз на храна од животинско потекло во земјите членки на Европската унија, поднесени се барања до Европската Комисија и ставени се на листата на одобрени објекти од Република Северна Македонија за извоз во земјите членки на ЕУ, 6 објекти и оператори за производство, обработка и манипулација со храна од животинско потекло, при што по едно барање од 2019 година извршено е објавување на листата на Европската комисија на 15.01.2020 година.

13.6 Одобрување на објекти за извоз во трети земји

Во текот на 2019 година од страна на АХВ изготвени се 39 гаранции за објекти/оператори со храна од животинско потекло за извоз во трети земји кои не се членки на Европската унија.

13.7 Регистрација на примарни производители

Производство на мед како примарен производ на фарма/одгледувалиште е активност која треба да се пријави и евидентира од страна на одгледувачот односно операторот со храна до Подрачните единици на АХВ.

Согласно доставените податоци од страна на официјалните ветеринари од Секторот за инспекциски надзор во текот на 2019 година извршено е евидентирање на вкупно 61 примарни производители на мед.

Планот за унапредување на квалитетот на суровото млеко и обезбедување на исполнетост на соодветната легислатива на Европската Унија во однос на критериумите за број на микроорганизми и соматски клетки и хигиенско - здравствените барања за одгледувалиштата на молзни грла, вкупно се посетени и категоризирани 5.878 одгледувалишта од кои 126 се во прва категорија - 2,14% од вкупно категоризираниите, 3.802 се во втора категорија - 64,68% од вкупно категоризираниите, а 1.548 се во трета категорија - 26,34 % од вкупно категоризираниите и 402 без категорија - 6,84% од вкупно категоризирани. Досега е извршена категоризација на 100% од вкупниот број (5.878) на евидентирани одгледувалишта на молзни грла со кои млекарите имаат договор за откуп на млекото.

Кај 1.369 одгледувалишта вкупниот број на колонии на микроорганизми е до 100.000/мл, а кај најголемиот број на одгледувалишта – 4.507 вкупниот број на колонии на микроорганизми е над 100.000/мл. Согласно тоа се наредуваат и корективни мерки до фармерите за подобрување на хигиената во одгледувалишта на молзни грла и хигиената во текот на молзење, собирање и транспортот на суровото млеко.

Системот на категоризирани одгледувалишта понатаму се контролира на ниво на објектите за откуп и преработка на сирово млеко со обврска на самите оператори да воспостават систем со кој се гарантира и докажува дека откупуваат и преработуваат само сирово млеко од соодветна категорија и од одгледувалишта кои ги исполнуваат соодветните услови, а контролата од АХВ се спроведува согласно годишниот план за контрола. Доколку дојде до промена во однос на исполнување на хигиенските критериуми за квалитет се менува и

категијата на одгледувалиштето во пониска, односно се применуваат корективните мерки за несообразност на критериумите за сурово млеко.

Во текот на 2019 година АХВ продолжи со реализација на Годишната програма за мониторинг на антимикробна отпорност во согласност со Програмата за антимикробна отпорност („Службен весник на Република Македонија“ бр. 49/17).

Со Програмата за антимикробна отпорност се врши мониторинг на антимикробната отпорност со цел да обезбеди усогласеност со барањата пропишани со Законот за безбедност на храна за добивање на компаративни податоци за појавата на антимикробна отпорност кај предизвикувачите на зоонози, доколку тие претставуваат закана за јавното здравје или други предизвикувачи и се утврдуваат деталните правила за мониторинг и известување за антимикробна отпорност кои се вршат од страна на Агенцијата за храна и ветеринарство во согласност со Правилникот за начинот на вршење на официјалните контроли и постапките за мониторинг на зоонози и предизвикувачи на зоонози и листа на зоонози и предизвикувачи на зоонози кои се редовно предмет на мониторинг (“Службен весник на Република Македонија” бр. 80/11).

13.8 Регистрација на правни лица увозници на храна од животинско потекло

Според обврските од Законот за безбедност на храната и Законот за ветеринарно здравство, по вкупно доставените 84 барања за регистрација на правни лица - увозници на храна од животинско потекло состојбата е следна:

а) извршен е упис во регистарот на правни лица - увозници на храна од животинско потекло и издадени се 74 изводи од регистарот на регистрирани правни лица увозници на храна од животинско потекло;

б) по 5 поднесено барање постапката е во тек односно по прегледот на доставеното барање со придружната документација изготвено е известување за достава на дополнителна документација и

в) по 4 поднесени барања изготвени се решенија за запирање на постапката за регистрација на увозник на храна од животинско потекло, со оглед на тоа што подносителот на барањето не ја има доставено бараната документација согласно известувањето за доставување на дополнителна документација во определениот рок поради што е донесено решение за запирање на постапката поведена по барањето,

г) издадено е 1 решение за бришење од регистарот на правни лица увозници на храна од животинско потекло поради престанок на вршење на активноста увоз на храна од животинско потекло.

Со спроведување на аудит на објектите за извоз на храна од животинско потекло на пазарот на замјите членки на ЕУ се спроведува верификација на исполнетоста на условите во поглед на објектот (градежно – технички услови – инфраструктура и опрема) и операторот со храна - внатрешните системи на контрола на операторот, предусловните програми, имплементација на НАССР системот односно усогласеноста со

микробиолошките критериуми утврдени со прописите од областа на безбедноста на храна и ветеринарното здравство, усогласеност со прописите за резидуи, контаминенти и забранети супстанции како и барањата во поглед на гаранциите кои се содржат во сертификатот за извоз во Европската Унија.

13.9 Регистрација на објекти и/или активности со нуспроизводи од животинско потекло

Во текот на 2019 година поднесени се вкупно 22 барања за запишување во регистарот на регистрирани објекти и/или активности со нуспроизводи од животинско.

Тековно се врши одржување и ажурирање на Регистарот на регистрирани објекти и/или активности со нуспроизводи од животинско потекло, при што секоја верзија од истиот се објавува на веб - страната на Агенцијата за храна и ветеринарство.

13.10 Одобрување на објекти и оператори со нуспроизводи од животинско потекло

Во текот на 2019 година поднесени се 2 барања за одобрувањето на објекти и оператори со нуспроизводи од животинско потекло, и за истите од страна на АХВ издадени се 2 решенија за одобрувањето на објекти и оператори со нуспроизводи од животинско потекло.

Тековно се врши одржување и ажурирање на Регистарот на одобрени објекти и/или активности со нуспроизводи од животинско потекло, при што секоја верзија од истиот се објавува на веб - страната на Агенцијата за храна и ветеринарство.

13.11 Регистрација на правни лица кои вршат увоз на нуспроизводи од животинско потекло

Според обврските од Законот за нуспроизводи од животинско потекло, Законот за безбедност на храната и Законот за ветеринарно здравство, во текот на 2019 година поднесени се вкупно 16 барања за регистрација на правни лица кои вршат увоз на нуспроизводи од животинско потекло.

Тековно се врши одржување и ажурирање на Регистарот на правни лица кои вршат увоз на нуспроизводи од животинско потекло, при што секоја верзија од истиот се објавува на веб - страната на Агенцијата за храна и ветеринарство.

13.12 Одобрување на објекти и оператори со храна за животни

Во текот на 2019 година поднесено е едно барање за издавање на одобрение на оператор со храна за животни и објект за производство, обработка и манипулација со храна за животни за кое е издадено Решение за одбивање на барање за одобрение на оператор со храна за животни и објект за производство, обработка и манипулација со храна за животни.

13.13 Регистрирање на објекти и оператори со храна за животни

Во текот на 2019 година поднесени се 28 барања за регистрација на објект и оператор со храна за животни, за 24 барања издадено е Решение за запишување во регистарот на регистрирани објекти и оператори со храна за животни во законски предвидениот рок.

13.14 Регистрација на правни лица увозници на храна за животни

Во текот на 2019 година поднесени се 15 барања за регистрација на увозници на храна за животни, од кои за четиринаесет барања издадено е Решение за запишување во регистарот на увозници на храна за животни во законски предвидениот рок.

14. Фитосанитарна политика

14.1 Здравје на растенијата

Здравствен статус на растенијата (проценка на ризик од штетници и категоризација и планови за итни мерки)

Фитосанитарната управа (ФУ) во соработка со другите надлежни органи (Државната фитосанитарна лабораторија - ДФЛ, Државниот инспекторат за земјоделие- ДИЗ) во рамките на фитосанитарниот систем редовно ги спроведуваше активностите во врска со ажурирање на здравствениот статус на растенијата (ЗСР) во земјата.

Во рамките на активностите за здравствениот статус на растенијата, вклучено е и понатамошно разгледување на усвоеното законодавство за да се усогласи со законодавството на ЕУ, кое беше неодамна изменето (т.е. беа укинати регулираните штетни организми во Прилозите кон Директивата на Советот 2000/29 / ЕЗ а на 14 декември 2019 година во сила стапи новиот режим за здравјето на растенијата со неколку регулативи).

Активностите за спроведување на фитосанитарна инспекција на ГИТ (гранични инспекциски точки) врз основа на анализа на ризик се реализирани со техничка поддршка на Светска банка. Во рамките на оваа соработка, развиени се Стандардни оперативни процедури (СОПи) за работа на фитосанитарната инспекција за увоз, извоз и повторен извоз. Покрај тоа, категоризацијата на увозните производи врз основа на ризикот што тие го претставуваат за растенијата во земјата е подготвена со поддршка на фитосанитарен експерт на ЕУ и финансиран од Светската банка.

Избраните штетни организми се однесуваат на најважните култури и живеалишта во Северна Македонија, имено:

- производство на овошје, вклучително и овоштарници;
- производство на зеленчук, со главен фокус на домати и пиперка
- производство на компир;
- шумарство и урбани територии;
- насади на винова лоза.

Систематските протоколи за истражување се во фаза на изработка од страна на експерти, кои ќе ги идентификуваат деталите за секој приоритетен штетник во согласност со меѓународните фитосанитарни стандарди, ИСПМ 6 и ИСПМ 31. Како методологија за понатамошна работа, РГ ги зема предвид истражувачките картони на ЕФСА, и изготви детални планови за 11 различни штетни организми (10 во земјоделството и 1 во шумарството) од ПМ за 2020 година.

Според Законот за здравјето на растенијата, производителите на растителен материјал се должни да го пријавуваат до ФУ своето производство секоја календарска година. Во текот на 2019 година, 11 расадници го пријавија своето производство на саден материјал со цел издавање пасош за растенија. Во сите расадници се направени проверки за здравјето на растенијата и со официјалните резултати од државната фитосанитарна лабораторија е потврдено дека нема зараза со карантински организми во садниот материјал произведен во Република Северна Македонија.

14.2 Потврда за извоз на растителни производи во ЕУ

Во моментов, Република Северна Македонија не користи инструмент за привремени забрани засновани на ризик и ограничувања при увоз на растителни производи, како што е во ЕУ, каде што промената на политиките во последната декада резултираше со неколку измени на Прилозите кон Директивата 2000/29/ЕК (последната беше применета на 1 септември 2019) и Регулативата за новите фитосанитарни услови (2019/2072/ЕУ), што стапи во сила на 14 декември 2019.

Регулираните растителни производи треба да бидат официјално сертифицирани во земјата на извоз и да бидат придружени со фитосанитарна потврда при нивниот влез во земјата, или нивното внесување ќе биде забрането во Република Северна Македонија.

14.3 Производи за заштита на растенија

МЗШВ-ФУ формираше работна група за производи за заштита на растенија (ПЗР), заклучи дека веднаш треба да започне да се спроведува одржливата употреба на ПЗР. Врз основа на сегашниот закон за ПЗР, треба да се подготви општ план за интегрирано управување со штетници, вклучувајќи финансиска поддршка од националниот буџет. Националниот акционен план за интегрална заштита на растенијата ќе биде рана форма и претходник на идниот Национален акционен план за одржливо користење на пестициди, што се бара со Директивата 2009/128 / ЕЗ и новиот предлог-закон за ПЗР.

Сегашниот Закон за производи за заштита на растенија содржи и одредби за Интегрална заштита (ИЗ), што е во согласност со Директивата на ЕУ 91/414 / ЕЕЗ.

14.4 Фитосанитарен информативен систем – ФИС

Во периодот на известување беа постигнати следниве резултати:

- Прифаќање на конечните функционални спецификации,

- Развој на прифатените функционални спецификации,
- Гаранција за квалитет - активности за тестирање на развиените и поставените модули,
- Целосно развиен УАТ - модул за мастер податоци, модул за администрација, модул за здравје на растенија - фито-регистар со излезни документи - спремни за поставување на инфраструктурата на Корисникот,
- Целосно развиен модул за ПЗР - Регистар на економски оператори и производи - во тек е ГК,
- Групна пошта - Во фаза на развој,
- Модул за здравје на растенија - Годишно производство и пасош за растенија,
- Модул за здравје на растенија - Подготовка на функционални спецификации - План за мониторинг и статус на здравје на растенијата - во тек
- Производи за заштита на растенија - Подготовка на функционални спецификации - Планот за мониторинг и следење на количината - во тек
- Веб портал / еОбрасци / Извештаи - Подготовка на функционални спецификации - во тек

Во јануари 2019 година започна проектот ИПА 2015 Подобро спроведување на здравјето на животните, безбедноста на храната и фитосанитарното законодавство и соодветните информативни системи“. Компонентите 5 и 6 се релевантни за фитосанитарниот сектор и има поддршка од експерти (помлади и постари) во гореспоменатите области.

15. Управа за семе и саден материјал

Управата за семе и саден материјал (УССМ) во 2019 година ги реализира редовните активности кои произлегуваат од законската регулатива од областа на семенски и саден материјал за земјоделски растенијата и тоа:

- регистрација на снабдувачи на семенски и саден материјал за производство, подготовка за трговија, увоз-извоз и трговија на семенски и саден материјал;
- организира производство на сертифициран семенски материјал од житни, фуражни, градинарски, маслодајни, влакнодајни, репа, компир и тутун и сертифициран саден материјал од украсни растенија, овошни растенија и винова лоза;
- издава Сертификат за конечно сертифицирано семе со официјални етикети и Сертификат за конечно сертифициран саден материјал со официјални етикети за материјал за размножување и саден материјал;
- организира постконтрола на опитни полиња на партии на семе произведен во Република Северна Македонија и увезени партии на семе за понатамошно размножување во нашата држава;
- дозволен е увоз на странски сорти од земјоделски растенија запишани во Европски заедничкиот каталог на сорти согласно европското законодавство;
- запишување на сорти и автохтони сорти од земјоделски растенија во Национална сортна листа и нивно објавување во Службен весник на Република Северна Македонија.
- склучени се договори со овластени правни лица за вршење стручна контрола на производство на семенски посеви и насади, постконтрола и испитување на сорти на земјоделски растенија, како и договори со овластени лаборатории за испитување на квалитетни својства семенскиот материјал.

- спроведена постапка за доделување на селекционерско право на селекционер на сорти од земјоделски растенија со издавање на решение за доделување на селекционерско право за земјоделски вид - круша.

Управата за семе и саден материјал организира состаноци на кој се дебатира за тековните проблеми и активности на снабдувачите на семенски и саден материјал за дејностите: производство, подготовка за трговија, трговија и увоз-извоз. Исто така се организираа состаноци со овластени правни лица и лаборатории за стручна контрола, постконтрола, испитување на сорти и испитување на квалитетот на семенски и саден материјал.

16. Државен Инспекторат за Земјоделство

Државниот инспекторат за земјоделство во 2019 година ги реализираше своите поставени работни задачи и цели согласно „Програмата за работа на Државниот инспекторат за земјоделство за 2019 година“. Активностите и динамиката беа во насока на доследно спроведување на одредбите од законите и подзаконските акти кои се делокруг на работа на инспекторатот, преку вршење на инспекциски надзори и превземање на инспекциски мерки кај правни и физички лица кои се занимаваат со земјоделска дејност, но се постапуваше и по добиени сознанија, доставени информации, пријави и преставки за одредени неправилности и злоупотреби на терен кога не се почитуваат одредбите од законите и подзаконските акти.

Државниот инспекторат за земјоделство во текот на 2019 година има планирано 2.903 редовни, 399 контролни и 34.771 вонредни, или вкупно 38.073 инспекциски надзори. Во текот на годината извршени се 2.726 редовни, 810 контролни и 44.444 вонредни инспекциски надзори или вкупно 47.980 надзори и составени се 47.980 записници. Заради констатирани неправилности во текот на 2019 година донесени се 376 решенија за отстранување на неправилности, спроведени се 364 едукации, издадени се 288 и наплатени се 97 прекршочни платни налози. Заради неплатени прекршочни платни налози, Државните земјоделски инспектори имаат поднесено 213 барања за поведување на прекршочна постапка до надлежен орган, од кои 52 барања се до прекршочна комисија, а 161 барања се до надлежен суд. Поднесени се 22 кривични пријави.

Во 2019 година бројот на составени записници од извршени инспекциски надзори е зголемен за 1,4 % споредено со 2018 година, 32,86 % споредено со 2017 година, а 344,4 % споредено со 2016 година. Ваквото зголемување се должи на тоа што во анализата за 2016 година се изземени надзорите кои се по барање на правни и физички лица, а во наредните години истите се вклучени во анализа (по насоки од Инспекциски совет).

Бројот на запрени постапки во 2019 година е зголемен за 6,94 % во однос на 2018 година, 40,45 % во однос на 2017 година и 390,65 % во однос на 2016 година.

Во 2019 година од страна на Државните инспектори за земјоделство донесени се вкупно 376 решенија за отстранување на констатирани неправилности. Споредбено со 2018 година бројот на издадени решенија е намален за 37,22 %, со 2017 година е намален за 25,98 %, а со 2016 година бројот на издадени решенија е намален за 42,68 %. Ваквото намалување се должи на зголемениот број едукации кои се предвидени во материјалните закони доколку се утврдат неправилности.

Бројот на спроведени едукации (364) во 2019 година е зголемен за 243,39 % во однос на 2018 година, 100% во однос на 2017 година, а 184,37% во однос на 2016 година.

Во 2019 година не се изречени мандатни казни. Од издените 288 прекршочни платни налози наплатени се 97 односно 33,68 %, во вкупен износ од 1,453,049.00 денари. За останатите 191 ненаплатени прекршочни платни налози поднесени се 213 барања за поведување на прекршочна постапка до надлежен орган (Суд или Државна комисија). Бројот на поднесени барања за поведување на прекршочна постапка во 2019 година е за 18,3 % зголемен во однос на 2018 година и за 26,76 % во однос на 2017 година. Бројот на кривични пријави во 2019 година е намален за 31,81 % во однос на 2018 година и за 50 % во однос на 2017 година.

Од страна на Државните фитосанитарни инспектори на 11-единаесетте гранични премини и 9-деветте места на утовар извршени се вкупно 71.034 инспекциски надзори на производи, од кои 32.886 се производи при увоз, 26.698 се при извоз, 7.232 се при провоз (транзит) и 4.218 се при реекспорт. Во 2019 година извршени се вкупно 56.556 фитосанитарни прегледи на пратки од земјоделски и шумски производи, дрвен материјал, семе и саден материјал при увоз, извоз, провоз (транзит) и реекспорт.

Согласно Програмата за фитосанитарна политика за 2019 година, предвидено е да се земат 2.101 мостра, а земени и испитани се вкупно 1.431 мостра (1.325 мостри се однесуваат за штетни организми, а 106 мостри се од производи за заштита на растенија – за анализа на активна супстанца, како и анализа на резидуи од производи за заштита на растенијата кај земјоделски производи). Целта на земање на вакви мостри е утврдување на присуство/отсуство на штетни организми и тоа кај семенски и меркантилен компир, градинарски култури, овошни видови, винова лоза и тутун, како и спроведување на мониторинг во областа на производството, преработката, складирањето, дистрибуцијата, употребата и сообразноста на производите за заштита на растенијата, како и присуство на резидуи од производи за заштита на растенијата во производи од примарно земјоделско производство.

Во рамките на Државниот инспекторат за земјоделство функционира и EXIM системот – едношалтерски систем за дозволи за увоз, извоз и транзит на стоки и тарифни квоти, (www.exim.gov.mk), проект на Владата на Република Северна Македонија и истиот овозможува одобрување на поднесените барања за дозволи и издавање на дозволите од извршените контроли на пратките.

17. Шумарство – Сектор за шумарство и ловство

17.1 Општи карактеристики на шумарскиот сектор

Согласно член 56 од Уставот на Република Македонија, шумите се прогласени за добро од општ интерес при што уживаат и посебна заштита. Шумите како природно богатство, покрај економската, имаат и значајна социјална и општокорисна функција. Сите активности на стопанисување со шумите (одгледување, користење и заштита) се регулирани со Законот за шумите („Службен весник на РМ“, бр.64/09, 24/11, 53/11, 25/13, 79/13, 147/13, 43/14, 160/14, 33/15, 44/15, 147/15, 7/16 и 39/16).

На шуми и шумско земјиште во Р. Македонија отпаѓаат 1.159.600 ха (45% од целокупната територија), од кои вкупната површина под шума изнесува 1.007.095 ха (39% од територијата). Од 1970 година до денес површината е зголемена за повеќе од 140.000 ха преку пошумување на голини и ерозивни земјишта воглавно заради заштитна функција.

Според потеклото, шумите се класифицирани како:

- Високостеблени - зафаќаат помалку од 30% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 61,6% во вкупната дрвна резерва и
- Нискостеблени - зафаќаат 70% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 38,4% во вкупната дрвна резерва.

По состав, шумите се 82% лисјарски, 12% четинарски и мешани 6%. Вкупната дрвна маса изнесува 74.343.000 м³, а вкупниот годишен прираст 1.830.000 м³ со просечен годишен прираст од 2,02 м³ по хектар. Планираниот годишен сечив етат (планирана годишна дрвна маса за сеча) изнесува околу 1.300.000 м³.

Шумите во државна сопственост зафаќаат 89 % од вкупната површина под шуми, а по дрвна резерва нивното учество е 92,2%. Шумите во приватна сопственост зафаќаат 11 % од вкупната површина под шуми и учествуваат со 7,8% во вкупната дрвна резерва. Стопанисувањето со шумите во државна сопственост го вршат ЈП „Национални шуми“, (во чиј состав се наоѓаат 30 подружници - шумски стопанства) и други правни лица кои вршат одгледување и заштита на шумите за посебна намена.

17.2 Управување и стопанисување со шумските ресурси

Преку Програмата за проширена репродукција на шумите, се врши пошумување на голини и ерозивни земјишта, нега на шумски култури со прореди, мелиорација на деградирани шуми, санирање на опожарени шумски површини, обезбедување шумски саден материјал за пошумување на земјиште во приватна сопственост и друго.

Во Република Северна Македонија има 46 расадници за производство на шумски саден материјал наменет за пошумување и за хортикултурно уредување и озеленување, од кои 12 расадници се на ЈП „Национални шуми“. Годишно во расадниците на ЈП „Национални шуми“ се произведуваат 8.000.000 садници со семе од издвоени семенски состоини. Производството на посадочниот материјал се извршува по класична и контејнерска метода. Дрвните видови кои се произведуваат се од автохтони и алохтони дрвни видови кои се од посебен интерес за шумарството, но и помала количина на декоративни дрвни видови и грмушки кои својата примена ја наоѓаат во пејсажната архитектура.

Дел од видовата структура од шумски саден материјал е следнава: црн бор, бел бор, приморски бор, молика, смрча, ела, дуглазија, аризонски чемпрес, ариш, јасен, јавор, даб, багрем и други.

17.3 Заштита на шумите

Во 2019 година државата се соочи со релативно голем број на пожари. Согласно податоците од ЈП „Национални шуми“, настанати се вкупно 402 пожари, при што е опожарена површина од 15.675,45 ха и изгорена е дрвна маса во количина од 95.938,20 м³. Сите овие шумски пожари беа резултат на човечки активности, т.е. палење на стрништа во земјоделството, незаконско проширување на површините под пасишта за штета на шумите, невнимателно ракување со оган од несовесни граѓани и што е најкритично - случаи со намерно подметнување на пожар со познати /непознат сторител итн.

Центарот за управување со кризи во меѓувреме, согласно нејзините законски надлежности во делот на пожарите, преку апликација до ЈИСА – Јапонската агенција за меѓународна соработка имплементира проект во својство на национален координатор со наслов „РАЗВОЈ НА ИНТЕГРИРАН СИСТЕМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА И РАНО ПРЕДУПРЕДУВАЊЕ ОД ШУМСКИ ПОЖАРИ“.

Генерална цел е подобрување на Системот за управување со кризи и механизмите на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи, преку зајакнување на техничките и оперативните капацитети на клучните субјекти кои се инволвирани во мерките и активностите на превенција, рано предупредување и справување со шумски пожари и пожари на отворен простор.

На веб базираната апликација од МКFFIS (*Macedonian Forest Fire Information System*) развиена од страна на проектот може да се пристапи од страна на јавноста на следниот линк <http://mkffis.cuk.gov.mk>

Следејќи ги појавите кои се јавуваат во природните и новоподигнатите шумски насади од аспект на заштита на шумите и шумските култури, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, организира известувачко-дијагнозно прогнозна служба во шумарството (ИДП Служба) на Република Северна Македонија. За подобро функционирање на ИДП Службата, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство како центар го има определено Шумарскиот факултет во Скопје, Катедра за заштита на шумите и дрвото, како центар на службата.

На крајот на секоја година, врз основа на податоците добиени од терен од сите субјекти кои стопанисуваат со шумите (без оглед на намената), сопствените согледувања од терен и резултатите од лабораториските анализи и испитувања, Центарот за ИДП Службата на крајот на годината изготвува детален извештај за присуството на штетни инсекти, растителни болести и други причинители на оштетувања во природните и новоподигнатите шумски насади за тековната година.

Согласно деталниот извештај, во текот на 2019 година здравствената состојба на шумите е на задоволително ниво, со некои исклучоци.

Во иглолисните шуми (природни и новоподигнати), закана за нормалниот развој на црнборовите култури е боровиот четник од генерацијата 2019/2020 година во регионите на Прилепско, Битолско, Неготинско, Светиниколско, Штипско, Кочанско, Виничко, Пехчевско и Кривопаланечко, заради високата бројност на неговите популации, на вкупна површина од околу 10.622 ха. Додека белборовите новоподигнати насади се најзагрозени од поткорниците на бор, кои се евидентно присутни во 2019 година и тоа во регионите на Кочани, Македонска Каменица, Делчево, Крива Паланка, Кратово, Ново Село (Струмичко) и природните белборови насади на Малешевски Планини, Беласица, Кајмакчалан и Витолишка шума.

Во листопадните шуми состојбата е добра со исклучок на губарот (*Lymantria dispar* L.), кој е во пренамножување во Валандовско и затоа треба и понатаму да се следи состојбата во тој регион, за да не се прошири и во останатите региони, односно во Гевгелиско, Демиркаписко, Дојранско, каде може да биде сериозна закана и со дабовиот болвач и тоа во одделни региони, како што се Валандовско, Гевгелиско и Дојранско.

Во 2019 година и понатаму продолжи да се шири молецот на шимширот во урбаните средини во скоро сите градови низ републикава, а во природните наоѓалишта, јак напад од него е констатиран на цело Водно и Матка.

Растителните болести се присутни со мал и среден интензитет и се едни од факторите за сушење на дабот, на питомиот костен (рак по кората), на боровите, за појавата на црвенило и опаѓање на игличите и гранките на боровите, сушење на елата и дивата фоја. Секако се врши мониторинг и на паразитските и полупаразитските растенија, со цел да се контролира нивната состојба на терен.

Според досега изнесеното се наметнува потребата ИДП Службата внимателно да ја следи состојбата на потенцијалните економски штетени инсекти и растителни болести во

наредната 2020 година, кои се закануваат да ги загрозат природните и новоподигнатите шумски насади кај нас, за навремено преземање на мерки за превентивна заштита на шумите во Република Северна Македонија.

17.4 Ловство и ловен туризам

Република Северна Македонија го зафаќа централното подрачје на Балканскиот полуостров кое е испреплетено со речни долини, котлини и високи планини, кои достигнуваат до 2.800 м.н.в. и сето тоа овозможува услови за развивање и негување на ловот и ловниот туризам како профитабилна стопанска дејност. Покрај организациониот, човечкиот и физичкиот потенцијал, најзначајниот ресурс на ловниот туризам е природниот потенцијал, односно ловниот дивеч (сите, прелетен и крупен) и ловиштата (отворени и оградени).

Во Република Северна Македонија востановени се вкупно 266 ловишта, од кои 122 се за крупен, а 144 за ситен дивеч. Од нив четири се државни ловишта за крупен дивеч: „Јасен“, „Јасен I“ – Скопје, „Лешница“-Тетово и „Полаки“-Кочани и едно ловиште за ситен дивеч „Трубарево“ – Скопје, кое е наменето за наставно - научни цели.

Што се однесува до сегашната понуда и побарувачка на дивечот во ловниот туризам може да се каже дека ловиштата во државата претставуваат одлична дестинација за поголем број странски гости, како за лов на ситен дивеч (еребица и миграторни видови), така и за лов на крупен дивеч (дивокоза, волк, погонски лов на диви свињи во отворени или во оградени ловишта), а посебно за лов на алохтони видови дивеч кои што во овој дел од Европа можат да се најдат само во ловиштата во Република Северна Македонија. Поради овој факт, постои голем интерес кај странските ловци-туристи за отстрел на критскиот козорог, други видови на диви кози и овци, елен аксис, сика елен и други алохтони видови.

Ловната туристичка понуда во ловиштата во Република Северна Македонија е единствена, зашто на ловците-туристи им нуди лов на десетина различни видови крупен дивеч на едно место, што постојат само кај нас. Понуда за отстрел на овие видови не постои во Европа во ниту една ловно-туристичка дестинација што на едно место може да понуди толкав број крупен и трофеен дивеч, како што го нудат ловиштата во Република Северна Македонија. Од видови на крупен, проретчен и редок дивеч низ целиот свет, во нашите ловишта покрај дивокозата, срната и дивата свиња, можат да се ловат и обичниот елен, еленот лопатар, муфлонот и ретките видови: сика елен, елен аксис, берберска овца-аудад, рацка овца, хималајски тар, критски козорог, фор хорн, фералд коза и други мошне атрактивни видови. Освен тоа, ловиштата во Република Северна Македонија нудат и отстрел на ситен дивеч, вклучувајќи ги и миграторните видови, а нудат и отстрел на мошне атрактивните полски еребици, како редок дивеч во Европа, кој што исчезнал во другите автохтони хабитати. За врвните птичари во Европа, ловиштата во Република Северна Македонија што се уште имаат солидни популации на полска еребица, нудат одлични услови за обучавање кучиња во пролет и на есен со т.н. „продажба на мирис“. За овој вид туризам се заинтересирани одгледувачите на кучиња од Италија, Грција, Данска и многу други развиени кинолошки центри.

18. Управа за водостопанство

18.1 Закон за водостопанство

Со донесувањето на новиот Закон за водостопанство (Службен весник на РСМ 51/2015) престанаа да важат Законот за водостопанствата и Законот за водните заедници. Со новиот закон се централизира управувањето со системите за наводнување и одводнување преку формирање на АД Водостопанство на Република Северна Македонија во државна сопственост и подружници, односно постоечките водостопанства прераснаа во подружници. Со укинувањето на Законот за водни заедници, истите престанаа да постојат. АД Водостопанство на Република Северна Македонија во државна сопственост во својот состав ги има следните подружници:

Табела број 37. Подружници на АД Водостопанство

	Подружница (ХМС)
1	Тиквеш - Кавадарци
2	Брегалница - Кочани
3	Свети Николе
4	Скопјско Поле – Скопје
5	Прилепско Поле – Прилеп
6	Берово – Берово
7	Кумановско-Липковско Поле – Куманово
8	Струмичко Поле – Струмица
9	Радовишко Поле – Радовиш
10	Битолско Поле – Битола
11	Полог – Гостивар
12	Полог - Тетово
13	Јужен Вардар - Гевгелија
14	Црн Дрим - Охрид

Извор: МЗШВ, 2020

18.2 Хидромелиоративни системи за наводнување и одводнување

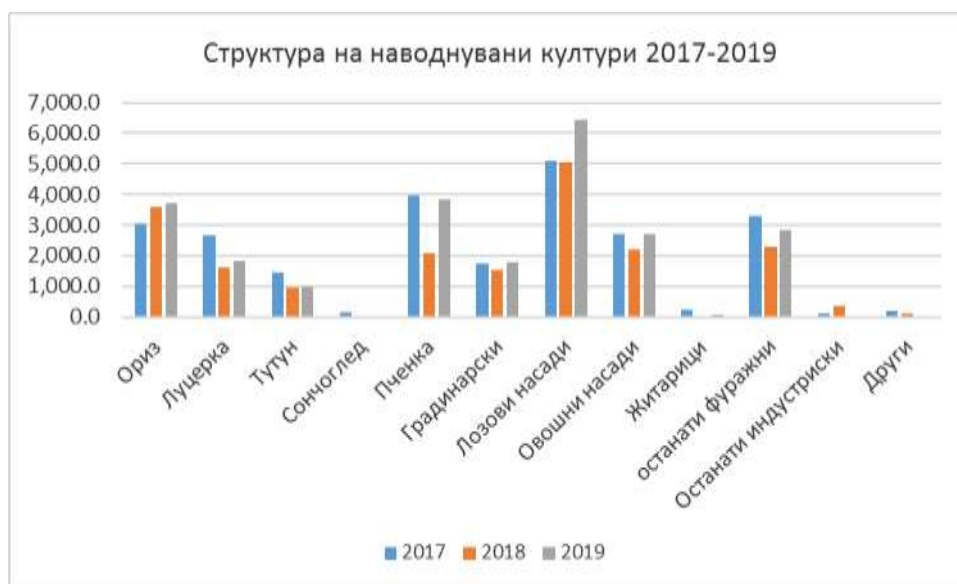
Со Водостопанската основа е оценето дека од обработливата земјоделска површина од околу 577.000 ха, со изградените хидромелиоративни системи и доколку се изградат нови хидромелиоративни системи, реално може да се обезбеди наводнување на околу 400.000 ха, односно 69% од вкупната обработлива земјоделска површина.

Според техничката документација, врз основа на која се градени системите, беше предвидено да се обезбеди наводнување на 163.693 ха плодно земјиште, но изградените основни објекти (брани, акумулации, пумпни станици, магистрални канали и др.) во средно сушна година можат да обезбедат наводнување на 144.894 ха земјоделско земјиште.

Според времето, динамиката, изворите на финансирање и другите услови за изградба, карактеристични се три периоди во изградбата на хидромелиоративните системи за наводнување и тоа: до 1958 година; од 1958 до 1975 и од 1975 година до денес. Во првиот период изградени се 27 ХМС со кои се опфатени 19.026 ха, во вториот период се изградени системите кои опфаќаат површина од 68.448 ха. и 46 помали системи, кои обезбедуваат наводнување на 39.514 ха. Во третиот период беа изградени 14 нови системи, како и повеќе од 25 системи со мали акумулации. Со овие системи се обезбеди наводнување на 40.918 ха.

Во текот на сезоната за наводнување 2019 година, согласно податоците од АД Водостопанство на Република Северна Македонија во државна сопственост и Јавните претпријатија Стржежево, Лисиче и Злетовица, наводнувани се 24,302.5 ха земјоделски површини во рамки на системите за наводнување.

Графикон број 5. Наводнувани површини во хектари

МЗШВ: Управа за водостопанство, 2020 година

18.3 Системи за одводнување

Во Република Северна Македонија хидромелиоративните системи за одводнување се градени заради заштита и одводнување на земјоделски, комунални и други земјишта и заради уредување на режимот на водите, заштита на населби, сообраќајници и друго.

Со системите за одводнување се опфатени 82.195 ха. Изградбата на овие системи е во два периода. Во првиот период до 1958 година изградени се 1.052 ха системи за одводнување, а во вториот период од 1958 година до денес изградени се 81.143 ха или вкупно 82.195 ха. Во "Скопско Поле" со системите за одводнување се одводнуваат 6.600 ха, во "Пелагонија" 30.000 ха, во "Струшко Поле" 2.680 ха, во "Струмичко Поле" 9.000 ха, во "Кочанско Поле" 6.000 ха, во "Овче Поле" 1.700 ха и во "Преспанско Поле" 1.800 ха.

18.4 Тековни капитални проекти во водостопанството

Обезбедување на доволни количини на вода за населението и наводнување на земјоделски површини е еден од приоритетите на Управата за водостопанство. Владата на Република Северна Македонија усвои Акциски план за инвестиции во водостопанската инфраструктура за период 2015 – 2025 година во чии рамки се спроведуваат капитални

проекти, како и проекти за модернизација и рехабилитација на системите за наводнување. За таа цел во рамки на оваа програма се реализират следните капитални инвестиции:

- ✓ **ХС "Лисиче"** Со изградбата на брана Лисиче се реши водоснабдувањето на населението во градот Велес и на околните села што гравитираат на системот, како и снабдувањето на индустријата со технолошка вода. Досега од почетокот на изградбата на овој хидросистем изградени се зафат на река Тополка, доведен цевковод со должина од 20 км, филтер станица и браната Лисиче со придружните објекти. Втората фаза од овој проект подразбира изградба на систем за наводнување на 4,100 ха, а во тек се активности за подготовка на техничка документација.
- ✓ **ХС "Злетовица"**. Со реализација на првата фаза од проектот, односно со изградбата на брана Кнежево се реши проблемот со водоснабдување на преку 100.000 жители кои живеат во општините Пробиштип, Штип, Свети Николе, Кратово, Карбинци и Лозово, како и со водоснабдувањето на индустријата во тие општини. Во текот на 2019 година, како дел од активностите за завршување на првата фаза од проектот се започна со изградба на филтер станици за вода за пиење во општините Штип и Карбинци. Во тек се преговори со Европската Инвестициона Банка за финансирање на фаза 2 – изградба на систем за наводнување и фаза 3 – изградба на три мали хидроцентрали.
- ✓ **Наводнување на Јужната долина на Вардар.** Со реализација на првата фаза од овој Проект се изградија системи за наводнување со вкупна површина од 2,932 ха во регионите на Гевгелија, Валандово и Богданци, односно во с.Миравци со површина од 570 ха, с.Удово со површина од 605 ха, с.Негорци со површина од 630 ха и с.Паљурци со површина од 1,127 ха. Во тек е реализација на активности од втората фаза на Проектот која опфаќа изградба на системот за наводнување Валандово во рамки на атарите на селата Удово, Јосифово и Пирава и ќе покрива територија од 2,050 хектари.
- ✓ **Брана Конско.** Водата во акумулацијата Конско ќе се користи за водоснабдување на населението на градот Гевгелија и околните населби, наводнување на земјоделски површини во гевгелиско – валандовско - богданскиот регион од околу 4,200 ха систем за наводнување капка по капка, производство на електрична енергија и обезбедување на дополнителни количини на вода за хидро системот "Спас на Дојранско езеро", кои се претходно усогласени со можностите на системот. Изградбата на браната е во тек и активностите се реализираат со предвидената динамика.
- ✓ **Брана на Оризарска река.** Со изградба на брана на река Оризарска, водата од акумулацијата се предвидува да се користи за водоснабдување на населението преку регионалните водоснабдителни системи на Кочани и Винаца, за наводнување на земјоделски површини во Кочанско Поле од околу 1.500 ха како и за производство на електрична енергија преку изградба на две хидроцентрали. Изградбата на браната е во тек и активностите се реализираат со предвидената динамика.
- ✓ **ХМС Равен – Речица, Полог.** Со изградбата на ХМС Равен – Речица во регионот на Полог – Гостивар ќе се овозможи наводнување на околу 6.000 ха земјоделски површини кои до сега немале можност да бидат наводнувани или се наводнувале делумно. Со проектот се гради зафат на реката Вардар кај село Равен, возводно од Гостивар, а водата ќе се доведува преку главен доведен канал со должина од 26 км

и мрежа за наводнување. Изградбата на системот е во тек и активностите се реализираат со предвидената динамика.

- ✓ **Брана на река Слупчанска.** Со изградба на брана на река Слупчанска се планира да се обезбедат дополнителни количини на вода во вкупниот хидро систем систем Глажња - Липково за водоснабдување на населението во општините Куманово и Липково, наводнување на постојните околу 6.500 ха земјоделски површини и обезбедување на вода за нови околу 1.300 ха. Во текот на оваа година се заврши со изработка на техничката документација за изградба на брана на Река Слупчанска.

19. Управа за хидрометеоролошки работи

19.1 Климатски подрачја во Република Северна Македонија

Поаѓајќи од искуствата на повеќето климатски класификации и адекватниот пристап за територијата на Република Северна Македонија ги разликуваме следните похомогени климатски подрачја³

- Субмедитеранско подрачје (50 – 500 м)
- Умерено – континентално – субмедитеранско подрачје (до 600 м)
- Топло континентално подрачје (600 – 900 м)
- Ладно континентално подрачје (900 – 1100 м)
- Подгорско – континентално – планинско подрачје (1100 – 1300)
- Горско – континентално планинско подрачје (1300 – 1650 м)
- Субалпско планинско подрачје (1650 – 2250 м)
- Алпско планинско подрачје (под 2250 м)

Субмедитеранското подрачје зафаќа мали површини кои се целосно земјоделски. Ограничено е на најјужниот дел на Вардарската Долина (Гевгелско – Валандовскиот регион до Демир Капија), потоа во Дојранско и југозападниот дел на Струмичко, а се карактеризира со најблагопријатни климатски и педолошки услови за производство на раноградинарски култури, производство на винова лоза, овошни култури и др.

Континенталното – субмедитеранското подрачје. Заедно со првата зона, континенталното – субмедитеранското подрачје зафаќа површина од 897.000 ха или 34,9 % од територијата на Република Северна Македонија. Се простира во деловите покрај Повардарието, од Демир Капија се до северната граница (Демиркаписко, дел од Тиквеш, Велешка и Скопска котлина), помали делови околу реката Пчиња, деловите околу долното и средното течение на Црна река, Брегалница и нејзините притоки. Се карактеризира со студени и влажни зими и топли, сушни лета каде што постојат поволни климатски и почвени услови за земјоделско производство.

Топлото коонтиненталното подрачје зафаќа површина од околу 704.000 ха или 27,4 % од површината од нашата земја. Се простира на деловите од Полошката, Кичевската, Дебарската, Струшката, Охридската и Преспанската котлина како и Пелагонија. Претставува преоден регион меѓу медитеранската и континенталната клима, односно подрачје каде доминира топлата континентална клима со слабо влијанието на медитеранот

(што се манифестира преку медитеранскиот плувиометриски режим). Тоа се подрачја каде што се застапени житните култури, овошките и виновата лоза.

Ладното континентално подрачје зафаќа површина од 342.000 ха или 13,3 % од површината на државата, и тоа во суштина е понискиот дел од планините, каде релјефот е планински со геолошки супстрат од компактни карпи. Според климатските показатели ова подрачје е постудено и повлажно од предходното во кое доминира студената континентална клима со извесно влијание на планинската клима.

Подгорско континенталното планинско подрачје зафаќа површина од 250.000 ха или 9,7 %. Ова е подрачје на климazonалната заедница на буковата шума.

Горско континентално планинско подрачје зафаќа површина од 10,4 % или 269.000 ха. Тоа е подрачје на горска букова шума, распространета на целата површина од Република Северна Македонија, каде релјефот е исклучително планински.

Субалпско планинско подрачје со површина од 97.000 ха или 3,8 % од површината на земјата со широка распространетост на неколку шумски заедници и тоа претежно четинари (ела, смрча, молика и кривуљ).

Алпско планинско подрачје се протега на височини над 2.250 м. и има површина од 13.000 ха или 0,5%, и овде нема шумски растителни заедници. Тоа е подрачје на високопланински тревни заедници и тоа на планините: Кожуф, Ниџе, Баба, Дешат, Кораб, Шар планина и Јакупица. Врнежите од дожд во овие региони варираат меѓу 500 и 800 мм.

19.2 Агрометеоролошка анализа на временските услови во Република Северна Македонија во периодот јануари-декември 2019 година

Анализата на влијанието на временската состојба врз земјоделските култури во производната 2019 година, е направена врз основа на податоци од оригиналната документација на Управата за хидрометеоролошки работи. Во агророметеоролошката анализа се опфатени 8 станици, распоредени во различни климатолошки региони во Републиката, при што се опфатени подрачја со медитеранска и изменето медитеранска клима (Гевгелија, Струмица, Демир Капија и Скопје), како и подрачја со континентална клима (Прилеп, Битола и Штип) и изменето планинска клима, реонот на Берово.

Исклучително снежната зима во нејзината средина во текот на јануари со височина на снежната покривка во рамничарските региони околу 30 см, додека на планините и околу еден метар, влеваше надеж кај земјоделците за надополнување на резервите на вода во почвата и во акумулациите, потребна за предстојната реколта.

Ваквите временски услови се одржуваа до средината на февруари кога со стабилизацијата на времето и покачувањето на дневните температури дојде до топење на снегот, кој се задржа само на повисоките планини, додека температурите во земјоделските региони достигнаа и 20 °C.

Стабилизацијата на времето и подпросечните врнежи овозможија и почеток на работите на отворено, како кроење на лозјата, овошките, припрема на површините за пролетна сеидба и слично.

Подпросечните врнежи во март месец, како продолжување на зимско-пролетната суша, започна да ги загрижува земјоделските производители околу реализацијата на пролетната сеидба, но и со состојбата на есенските посеви кај кои започна да се чувствува недостатокот на вода во почвата, во период кога истата е најпотребна, а тоа се фено-фазите: вретенење, почеток на класање и класање.

Целата оваа состојба се промени во текот на април месец кога врнежливото време со надпросечни врнежи скоро на територијата на целата Република ја надополни влагата во почвата, но ги попречи работите во пчеларството, кога во периодот на цветање на голем дел од овошките и останатата флора, интензивниот развој на пчелните семејства им беше оневозможен, не беше можно нормално излетување и собирање на полен, потребен за одгледување на младите легла. Ваквата состојба допринесе и се реперкуираше во понатамошниот тек, што резултираше со послаби приноси.

Врнежливото време продолжи и во текот на мај месец, со надпросечни количества, во Битола имаме над 120 л/м², состојба која веќе започнува да причинува и проблеми во земјоделското производство, особено за пролетната сеидба и расадувањето на тутунот и градинарските култури на отворено.

Продолжувањето на врнежливото време и во текот на јуни месец, допринесе за одложување на жетвата на житните култури кои драстично се променија со врнежите од април и мај и кај кои сега се очекуваа добри приноси.

Постепената стабилизација во текот на јули месец овозможи успешно завршување на жетвата, со добри приноси, на некои места и надпросечни.

Средината на летото се окарактеризира со надпросечни температури на воздухот, со минимални врнежи, подпросечни на целата територија, состојба која продолжи и во текот на септември месец, па и дел од октомври, кога беше загрозена и есенската сеидба заради ниската влага во почвата.

Сеидбата започна да се изведува во сушни услови, но врнежливото време во текот на ноември допринесе за успешно поникнување и почетен развој, со поволни услови за влегување во услови на презимување во добри фази на развој.

Постепеното заладување во текот на декември, повремените врнежи од дожд и снег на планините ја одржуваа влагата на потребното ниво за успешно

Исто така позитивно отстапување имаме и кај средногодишните минимални температури каде овие отстапувања се во границите од 0,8 во Берово до 1,5 °C во Скопје. Ваквите зголемувања на температурите значат и намалување на релативната влажност на воздухот која на годишно ниво е пониска за 1% во Берово до 7% во Струмица, што е логичен показател.

Нерамномерниот распоред на врнежите во текот на годината кога имавме драстично надпросечни количества врнежи, па потоа сушни периоди, сепак допринесе годишните

суми да бидат пониски од просечните каде отстапувањата се за 180 л/м² во Штип, околу 100 л/м² во Скопје и во Гевгелија и Битола за околу 45 л/м² помалку во однос на просекот. Ваквите временски услови генерално во текот на целата производна година според фенолошките податоци предизвикаа просечен развој на културите, со мало задоцнување во текот на пролетта од неколку денови, што во понатамошниот тек на годината овие отстапувања се анулираа.

Појавата на снег во текот на третата декада од март месец на територијата на целата Република не предизвика позначајни штети од касните пролетни мразеви, заради нагло топловање во наредниот период, загревањето на атмосферата и почвата, со што условите за разладување во утринските часови драстично се намалија, а условите за мразеви се сведоа на минимум, или онаму каде се појавија, беа со слаб интензитет.

Генералната оценка на производната 2019 година е позитивна, беа забележани одлични приноси кај житните култури, пролетните култури, окопните и индустриските култури, но имаше и овошки од сите видови и квалитетно грозје со добри приноси.

20. Образование, наука и трансфер на знаење

20.1 Земјоделски средни училишта

Земјоделските, ветеринарните, прехранбените, шумарските и дрво преработувачките насоки се присутни во државните средни училишта. Најголемиот број на ученици кои посетуваат настава во средните земјоделски училишта се од руралните средини.

20.2 Високо образование во земјоделството

Македонскиот систем за земјоделско високо образование вклучува неколку образовни институции: Факултет за земјоделски науки и храна-Скопје, Факултет за ветеринарна медицина-Скопје, Шумарски факултет -Скопје (сите во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје); Факултет за биотехнички науки – Битола (во состав на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола); Земјоделски Факултет (во состав на Универзитетот „Гоце Делчев“ од Штип) и Факултетот за прехранбена технологија и исхрана (во состав на Тетовскиот државен универзитет).

Системот на развој вклучува соработка со образовни институции од аспект на зајакнување на студиската програма, размена на студенти, стипендирање на домашни студенти за понатамошно образование во странство, итн.

Образовните активности на факултетите, главно се финансирани преку Министерството за образование и наука и делумно од сопствени приходи. Овие промени треба да го обезбедат потребниот број на нови специјализирани професионалци, потребни во активностите на индивидуалните фарми, малите и средните претпријатија од индустријата за храна, како и за научно-истражувачка работа во специјализирани институции.

Најголем дел од запишаните студенти, студираат на државниот универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а потоа на Земјоделски факултет во Штип и Универзитетите во Битола.

20.3 Наука и истражување

Согласно општествените и економските промени, ставен е приоритет на развој на производствен модел за подобрување на количеството и квалитетот на земјоделското производство.

Покрај научно-истражувачката работа во рамките на факултетите, институции за истражување и развој, кои исто така спроведуваат истражувања за поддршка на развојот на земјоделството и шумарството, се следниве: Земјоделски институт, Институт за сточарство (интегриран со Факултетот за ветеринарна медицина) во Скопје, Институт за тутун во Прилеп и Хидро биолошкиот Институт во Охрид.

Сите јавни истражувачки активности, вклучувајќи и земјоделство, се финансираат преку Министерството за образование и наука, при што покрај платите на лицата со научни титули, по пат на јавен конкурс се финансираат и програмите за научно-истражувачка дејност.

Според Законот за високо образование, научните институти во состав на универзитетот како негови единици, може да вршат и високо-образовна дејност (втор и трет циклус универзитетски студии) во научната област за која се основани, доколку се акредитирани за вршење на овој овид студии и имаат решение за почеток со работа, утврдено со статутот на универзитетот.

Земјоделскиот институт главно, остварува четири дејности: научно-истражувачка, образовна, издавачка и апликативна дејност. Научно-истражувачката работа е насочена кон изнаоѓање техничко-технолошки решенија и кон нивна апликација во производството. Добиените сознанија за генетската варијабилност на домашните популации и интродуираните сорти од поважните поделски, градинарски, лозови и овошни видови, овозможуваат научно-истражувачката работа да биде насочена кон создавање нови повисокоприносни и поквалитетни генотипови од целокупното земјоделско растително производство. Како резултат на досегашната селекциска работа, Институтот креирал и му се признаени многубројни сорти кај поделските култури и се јавува како соработник на специјалистички, магистерски и докторски теми, но и советодавни услуги за производителите.

Институтот за сточарство има развиено електронско означување и систем на следливост и за да се прошири оваа активност даден е предлог да се формира централна канцеларија со компјутери и оператори на бази на податоци за да ги внесуваат деталите на редовна неделна основа за секоја фарма.

Ветеринарен институт и Факултет за ветеринарна медицина- ветеринарни лаборатории - согласно Законот за ветеринарно здравство, лабораториите кои му припаѓаат на Факултетот за ветеринарна медицина (ФВМ) работат како национална назначена лабораторија за спроведување лабораториски анализи од службени контроли на Управата за ветеринарство. Анализите се вршат во следните лаборатории: Институт за храна - (Лабораторија за микробиологија на храна, Лабораторија за квалитет за храна, Лабораторија за резидуи и контаминенти, лабораторија за контрола на квалитет на млеко) и Ветеринарен Институт (лабораторија за серологија, лабораторија за ТСЕ) од страна на соодветно обучен персонал. Лабораториите целосно се реконструирани и добро опремени

со калибрирана опрема и контролирана средина. Бројот на вработени што ги вршат испитувањата според акредитираните методи во досегашните услови е доволен. Во иднина, според потребите нивниот број ќе биде зголемен. Континуитетот на системот за квалитет е обезбеден преку регуларна внатрешна и надворешна ревизија. Имплементацијата на стандардот МКС ISO/IEC 17025:2006 и акредитацијата на ФВМС претставува гаранција за клиентите дека резултатите од испитувањата се веродостојни и според последните национални и интернационални стандарди и прописи.

Научен Институт за тутун - Прилеп, како еден од најстарите институти на Балканот (87 години постоење) преку својата научно-истражувачка и апликативна дејност во сите сегменти на производството, преработката и одржување на сортноста и квалитетот на ситнолисниот ароматичен тутун од ориентален тип, допринесува тутунот да биде водечки земјоделски производ во извозот на Република Северна Македонија. Институтот располага со сопствено опитно поле за производство на сортно семе, оранжерија, комплетна лабораторија, метеоролошка станица и библиотека.

20.4 Советодавни и консултативни услуги

За разлика од порано кога советодавните услуги во земјоделскиот сектор беа главно во надлежност на институциите од јавниот сектор, како што е Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) и научно-истражувачките институции, моментно различни категории на обезбедувачи на совети во земјоделството го заземаат своето место во советодавните услуги во земјата. Во услови на ограничени буџетски средства кај јавните институции, субјектите од индивидуалните стопанства, здруженијата на земјоделци и меѓународните донаторски организации, иако сè уште со ограничен обем на понуда на услуги, недоволно диверзифицирани методи и целни групи и лимитирани ефекти во задоволувањето на потребата за совети, сè повеќе се наметнуваат како значаен фактор во советодавната дејност.

20.5 Услуги од научно-истражувачките институции (факултети и институти)

Јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, обезбедуваат специјализирани високостручни советодавни услуги, базирани врз научно-истражувачка и апликативна дејност. Советодавната димензија претставува рамка за трансфер на достигнувањата од научно-истражувачки и апликативен карактер на факултетите и институтите, директно до корисниците или често пати во рамки на проектни активности, преку соработката со МЗШВ, во делот на истражувачки, но и на применети истражувања за потребите на министерството.

Податоците собрани преку редовното работење, како и за соодветни намени, бараат соодветно систематизирање, натамошна обработка, анализа и толкување на обработените податоци и добиените резултати. Во таа насока, јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, со својот капацитет можат да придонесат кон создавање на услови за натамошно креирање на аграрната политика на земјата.

21. Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ)

Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството како национален советодавен сервис има широк спектар на услуги кои преку разновидни активности обезбедува неопходни информации, совети, обуки, консултации, поддршка и помош потребни за земјоделските производители и останатите чинители во руралните средини, со цел олеснување и развој на нивните технички, организациски и управувачки вештини и практики за подобрување на нивната економија и животен стандард.

АПРЗ во 2019 година своите активности ги реализираше според претходно подготвен Годишен план за работа кој е во согласност со приоритетите и приоритетните цели на Владата во 2019 година.

21.1 Реализација на Програми

АПРЗ преку системот на давање на советодавни услуги на ЗС, овозможува трансфер на знаења и информации, како и нивна примена во насока на подобрување на квалитетот и квантитетот на земјоделското производство со економска оправданост, конкурентност на пазарите.

Земјоделските производители кои користат средства од мерките согласно Програмата за финансиска поддршка во земјоделството, при своите земјоделски активности треба да исполнат посебни минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина. За таа цел АПРЗ обезбедува советување и информирање на ЗС за вкрстена сообразност.

Системот за електронско советување и информирање е исто така значаен сегмент со кој АПРЗ своите услуги ги обезбедува виртуелно и на далечина.

Информирање по пат на СМС пораки е една од алатките која АПРЗ ја користи за пренесување на значајни информации до земјоделците кои се пријавиле во системот за добивање на ваква услуга. Моментално во системот за добивање на СМС пораки се евидентирале околу 2.000 корисници кои добиваат навремени информации од нивни интерес. Најчесто информациите се однесуваат за објавените јавни повици за користење на финансиска поддршка, одржување на разни едукативни средби и трибини, крајни рокови, исполнување на услови, дополна на документи и други корисни информации.

ВЕБ страната www.agencija.gov.mk, овозможува слободен пристап до пишани и видео материјали за едукација и информирање на земјоделците за технологијата на производство (подготовка на земјата, примена на агротехнички мерки, заштита на производството), активности кои се спроведуваат по бербата, маркетинг и пласман на земјоделски производи. Покрај агро-технички совети, страницата обезбедува и информации за цените на земјоделските производи, најнови вести, временска прогноза и други корисни содржини. Во 2019 година на веб страната се објавени 38 информации и прикачени се 10 советодавни материјали.

АПРЗ дава целосна консултантска и административна услуга во подготовка на апликативни барања за користење на финансиска поддршка за мерките од Програмата за финансиска поддршка во руралниот развој, ИПАРД програмата, јавните повици за закуп на

државно земјоделско земјиште, како и сите останати јавни повици кои се објавуваат од страна на МЗШВ и АФПЗРР.

Прилози

Табела 46: ЕУ поддршка - ИПА Проекти

ТАИБ 2012	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите
„Изработка на ортофото карти и дигитализација на употребата на земјоделското земјиште и развој на ИТ софтвер за Фарм регистарот и ФАДН системот и надградба на ЛПИС софтверот“	Проект за услуги Контрактор: MGGP S.A , Полска	€ 1.200.000,00 склучен договор € 877.000,00	Целта на овој договор е испорака на ажурирана и хомогена база на податоци за целата земја кои ќе се користат како основен извор на материјал или графичка инфраструктура за ажурирање на ЛПИС, понатамошна имплементација на ИАКС како подлога на податоци за други слични мерки (заштита, оценка на животната средина и сл.). Проектот подразбира авионско снимање, а снимките ќе бидат за цела територија на Република Северна Македонија, кои потоа ќе се дигитализираат и ќе се врши надградба на софтверите за Фарм регистарот и ФАДН системот и ЛПИС. Извршено е аеро снимањето на цела територија на државата, се дигитализираат сликите. Проектот е реализиран.
„Контрола на квалитетот на изработените ортофото карти и на слоевите на дигитализиранат а употреба на земјоделското земјиште“	Проект за услуги (рамковен договор) контрактор CARDNO emerging markets UK	€ 80.000,00	Контролата на квалитет на последната испорака од проектот "Изработка на ортофото карти и дигитализација на употребата на земјоделското земјиште и развој на ИТ софтвер за Фарм регистарот и ФАДН системот и надградба на ЛПИС софтверот". Проектот е реализиран.
ТАИБ 2013 тековни и реализирани проекти	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите
""Финализирање на мрежата на сметководствени те податоци на фарми ФАДН"	Твининг проект Избрани твининг партнери мин за земјоделство на Италија и Полска	€ 800.000,00	Целта на овој договор е натамошно унапредување на мрежата за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН) и усогласување со европското законодавство, ревизија на националната легислатива за ФАДН и развој на нова методологија и процедури за собирање податоци, обработка и дефинирање на контрола на квалитетот. Проектот е реализиран.
„Изградба на основните реформи во секторот тутун“	Договор за услуги Склучен со	€ 950.000,00 склучен договор € 864.000,00	Проектот започна со имплементација на 22 јануари 2018 со времетраење од 24 месеци. Целта е понатамошно усогласување на секторот за тутун со регулативата на ЗУП за ЕУ, со што ќе се зголеми

	фирмата Evoluxer Од Шпанија		ефикасноста на тутунските фарми и да се поддржи диверзификацијата на приходот од тутунската фарма, како и да се зајакне организацијата на секторот и политичкото опкружување. Проектот е реализиран.
"Набавка на ИТ опрема и теренски возила за земјоделство и рурален развој"	Договор за набавка склучен со фирмата SAGA МК d.o.o.e.l Skorje	€ 1.534.837,00 Потпишан: Лот 1 € 1.149.683,00 Лот 2 € 222.858,00	Склучен договор на 15.12.2017. Возилата се испорачани - 4 возила за МЗШВ и 14 возила за АФСАРД (ЛОТ 2). Испорачани се ИТ опрема (хардвер и системски софтвер со лиценца). Инсталирањето на хардверот во "system room" е завршено и е функционално. Миграцијата на e-mail серверот е завршено и функционално. Инсталирањето на 230 "thin clients" е завршено, тие се во функција. Остатокот од 70 "thin clients" ќе бидат инсталирани на останатите вработени (некои ќе бидат зачувани за дополнителни вработувања), а 10 ќе останат како резерва. Проектот е реализиран.
"Мали системи за наводнување: образложување на коцептот и подготовка на ТоР"	Договор на услуги ИПА 2013 (централизиран) EPTISA Southeast DOO	€ 1.630.000,00	Целта на проектот е идентификација на потенцијални локации за наводнување и подготовка на физибилити студии за избрани мали проекти за наводнување. Договор на услуги (централизиран). Проектот започна на 4.9.2017 и требаше да заврши на 4.1.2020 година, времетраење од 28 месеци, но продолжен е до април. Поради новонастанатата сосотојба со вирусот COVID 2019, дополнително ќе биде продолжен.
"Евалуација на влијанието на ИПА и националните фондови за реформите во секторот за земјоделство и рурален развој"	Рамковен договор ИПА 2 - 2013	128.000 €	Проектот имаше за цел да ја оцени ефективностa и влијанието од страна на националните и ЕУ фондови во секторот за земјоделство и рурален развој, така што ќе се добијаат препораки за подобрување на усогласеноста на политиката на секторот со заедничката земјоделска политика, ЗЗП, и зголемување на влијанието на инвестициите врз земјоделските производи. Проектот е започна во јануари 2018 и заврши во јули 2018. Конечниот извештај е објавен на веб страната на МЗШВ: http://www.mzsv.gov.mk/cms/Upload/docs/2017-389748%20Revised%20Final%20Report%2031102018.pdf Проектот е реализиран.
ИПА 2 - 2015 (централизиран) тековни проекти	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите
Консолидација на земјиште (Административен договор со ФАО)	Административен договор со ФАО	€ 2.561.000,00 од кои 2.5 милиони € се ИПА средства	Целта на активноста за консолидација на земјиштето е да се дефрагментира земјоделското земјиште. Сегашната просечна големина на парцелите е помалку од 0,3 ха. Консолидацијата на земјиштето ќе ја зголеми просечната големина на парцелите.

			Проектот е започнат во март 2017 и ќе трае до 2020 година, времетраење од 36 месеци, но продолжен е до 2021.
Грант - Поддршка на развојот на Земјоделски задруги	Грант	€ 1.980.000,00 од кои 1.8 милиони € се ИПА средства	Целта на проектот е поддршка за создавање на земјоделците задруги за економска цел (споделување на опрема, заедничка обработка и маркетинг). Целни групи: 30 постоечки земјоделски задруги и 30 групи земјоделци кои сакаат да формираат нови кооперативи учествуваат во проектни инфо-сесии и обуки за развој на бизнис планови, од кои 20 добиваат проектни суб-грантови и продолжени обуки / тренинг. Чадор организација на задруги вклучени во активности, обуки и добивање на суб-грант за развој. Проектот е започнат во декември и ќе трае до февруари 2021, вкупно 38 месеци.
Договор за услуги - Воведување и имплементација на мерките за Заедничко уредување на пазарите во Република Македонија.	Договор за услуги	€ 896.000,00	Минималните стандарди за квалитет на производителите ќе се спроведуваат за одредени пазари (овошје и зеленчук и житарки) во согласност со националното законодавство донесено според прописите на заедничкото уредување на пазарите на ЕУ. Проектот е започнат во декември 2018 и ќе трае до 2020, вкупно 20 месеци..
Надградба на ИАКС системот во АФПЗРР - Прилагодување на интегриран систем за администрација и контрола (ИСАК)	Договор за услуги	€ 1.633.000,00 Склучен е договор на 1.160 милиони €	Подобрување на интероперабилноста и ефективноста на ИАКС системот; Интегрираниот административен и контролен систем (ИАКС) содржи голем број на под-елементи (регистри, бази на податоци, итн) Целта на проектот е да се надгради ИАКС системот со ново софтверско решение за да се обезбеди интероперабилност. Проектот започна на 8 март 2019 година.
Договор за работи - Изградба, реконструкција и надградба на мали системи за наводнување	Договор за градба	€ 2.150.000,00	Целта на овој проект е да се воспостават мали системи за наводнување со ниски цени, еколошки за развој на земјоделството. Супервизија на изградба, рехабилитација и надградба на мали системи за наводнување - 2,15 милиони евра. Договорот е потпишан за 2 избрани места Чаушица и Славишко поле. Проектот започна со работни активности.
Супервизија на изградба, рехабилитација и надградба на мали системи за наводнување	Договор за услуги (Рамковен договор)	€ 158.000,00	
ИПА 2 – ЕУИФ Административен договор со Светска банка	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите

(реализиран проект)			
Функционална анализа на МЗШВ	(Административен договор со Светска банка)	€ 500.000,00	Целта на оваа функционална анализа е проценка на ефективността и ефикасноста на работењето на министерството, како и зголемување на позитивното влијание врз земјоделството и руралниот развој. Проектот започна во октомври 2018 и заврши во октомври 2019. Крајниот извештај треба да биде доставен. Проектот е реализиран.
FWC SIEA ; 2018 - ЛОТ1: Одржливо управување со природните ресурси и флексибилност	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите
Поддршка на реформите во шумарството / Подготовка на проектот за шумарство ИПА 2019	Рамковен договор за услуги	€ 120.000,00	Главната цел на проектот е да го олесни спроведувањето на стратегиите и политиките во секторот за шумарство во Република Северна Македонија, поврзани со политиките на ЕУ при што секторот за шумарство ќе се зајакне. Специфична цел на на овој договор е да се зголеми ефективността и ефикасноста на ИПА фондовите со соодветно подготвување на ИПА Проектот за шумарство за 2019 година (1,3 мил € како грант) и со обезбедување помош на МЗШВ за напредок во реформите во шумарскиот сектор пред да започне примената на споменатиот проект. Ова е договор за рамковни услуги, 0,12 милиони, започна во ноември 2019 година и ќе заврши во април 2020 година, времетраење од 6 месеци. Во врска со новата состојба со вирусот COVID - 19, тој ќе биде продолжен дополнително.

Корисни адреси и интернет страници

Институција/организација	Интернет-страница	Телефон (+389/2)
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	www.mzsv.gov.mk	3 134 477
МЗШВ Сектор за анализа на земјоделска политика		3 241 824
МЗШВ Сектор шумарство	www.zpis.gov.mk	3 124 290
МЗШВ Сектор земјоделство		3 161 710

МЗШВ Сектор за рурален развој		3 124 333
МЗШВ Управа за ветеринарно здравство		3 112 210
МЗШВ Управа за семе и саден материјал		3 226 417
МЗШВ Управа за заштита на растенија		3 112 210
МЗШВ Управа за водостопанство		3 111 792
Државен земјоделски инспекторат		3 121 462
Земјоделски пазарен информативен систем ЗПИС	www.zpis.gov.mk	3 134 477 лок.414
МЗШВ Управа за хидрометеоролошки работи	www.meteo.gov.mk	3 097 103
Влада на РМ Сектор за европски прашања (СЕП)	www.sep.gov.mk	3 239 165
Министерство за животна средина и просторно планирање	www.moepp.gov.mk	3 066 930
Државен завод за статистика	www.stat.gov.mk	3 295 668
Агенција за поддршка на развојот на земјоделството	www.agencija.gov.mk	047/228 330
Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	www.ipardpa.gov.mk	3 228 849
Факултет за земјоделски науки и храна	www.fznh.ukim.edu.mk	3 115 277
Факултет за ветеринарна медицина	www.fvm.ukim.edu.mk	3 240 700
Федерација на фармери	www.ffrm.gov.mk	3 012 303